

DET MORALSKE

ABSOLUTT

Einar Engebretsen

En "selvbiografi" vevet fra liv og lære
i Oxfordgruppen/Moralsk Opprustning

Agave

INNHOLD

Forord	4	Uvenners og venners penner	74
Paulines verkefinger	6	Come Wind, Come Weather	77
Fra knyttet neve til...	14	Den private dyds lakksko	79
Rørleggeren i Moss	29	Når løy du sist?	83
Mester i metall	31	Tøffelfabrikkens hemmelighet	86
Ikke i dollar, men...	35	Tyskland etter siste verdenskrig	91
Med eget badekar	37	Max Bladeck	105
Revolusjon (Ibsen-sitat)	44	Dikus og Dütting	109
Hambro og Syndfloden	45	Atombomben og Katsuji	112
Houseparty på Høsbjør	53	Bill og Bob (AA – Anonyme Alkoholikere)	117
Ronald Fangen om Fredrik Ramm	56	Stedets største synder	122
Med bustet hår og loslitt dress	63	Modum Bads Nervesanatorium	126
Kaj Munk	65	Misjon bak Jernteppet	130
Harry Blomberg	69	Fra MRA til Sing Out, Up With People og Ten Sing	132
“Den stygge amerikaner”	72		

Kirkeakademiene	139	Rajmohan Gandhi og hans bestefedre	178
Barnetimens "Onkel Lauritz"	141	Jimmy Hoffa...som forsvant	180
"Bokji"	146	Stikk eller strikk i samvittigheten	187
En modig munter malermunk	148	Fargen fanger	190
"Vi gjemmer oss på bedehuset"	156	Kristne og muslimer imellom Slik jeg så og ser det	197 206
Peter Howard	159	When I survey the wondrous Cross	219
"Alle menn er løgnere"	162	Nytt navn	220
Det intime og det globale	171		
Det moralske absolutt	174		

© 2002 Agave kunst- og bokforlag
ISBN 82- 7865-020-9

Trykt hos:
Trykk & grafisk design
3070 Sande - www.tgd.no
E-mail: print@powertech.no

Vi leser verdens visdomsbok
Om tid og rom
Og mangen én er blitt så klok
Han tror at Gud er dum!

Herman Wildenvey

FORORD

Tiden er en kannibal. Fortid spiser fremtid med glupsk appetitt. Nåtid tar en bit av begge.

Tiden - et mysterium som i de neste kapitlene behandles med liten respekt. Jeg hopper frem og tilbake i fortid, nåtid og fremtid, uten kronologisk orden. Viktigst er å få det *tidløse absolute* opp i lyset. Intensjonen er å skrive en objektiv bok om Oxfordgruppen/Moralsk Opprustning (MRA). Men mine evner holder neppe tritt med mine intensjoner.

Det lyder mer ydmykt enn det er, i og med at jeg vet at *ingen* er i stand til å skrive en objektiv samtidshistorie.

En engelsk vismann har sagt: *Two men looked through the prison bars, one saw mud – the other one stars.* Jeg oversetter: *To menn så gjennom et fængselsgitter; den ene så søle – den andre stjernegitter.* Med andre ord: to mennesker kan stå i samme land, på samme sted, på samme tid og vurdere omgivelsene diametralt motsatt.

* * *

Det er år 1908. Ved de store innsjøene i Midt-England vandrer en mann i 30 års-alderen langs stranden. Han grubler over sin livssituasjon. Det er søndag, og en impuls skyver ham inn døren til en liten steinkirke. Forsamlingen består av 17 personer som

lytter til en kvinnelig evangelist.* Hun taler om Kristi Kors. ”Strandvandrerens” som heter Frank, har hørt alt før, igjen og igjen. Ikke nok med det, han har selv talt de samme ordene, gang på gang.

Da skjer det noe. Teologi, teori, og tørre ord springer til liv. Med skremmende klarhet ser han egen skyld i forhold til mennesker han bærer nag til. Korsets forvandlende kraft blir en erfaring. Frank Buchman skrev 6 brev før søndagen ble svelget av nattermørket.

* * *

Ringvirkninger

I det som følger forsøker jeg å vise hvordan denne mannens erfaring og visjon påvirket nordmenns liv og tenkning, kulturelt, sosialt og politisk. Når jeg går utenfor Norges grenser, er det fordi nordmenn på én eller annen måte har hatt en andel, bl.a. i det som hendte i Tyskland etter annen verdenskrig.

En nabo leste kaptitteloverskriftene i denne boken og konkluderte med at det var en selvbiografi. I og med at alt jeg skriver om har vært og er en del av mitt liv og min tankeverden, er det rett.

Ved avslutningen av boken står det en kø av mennesker og begivenheter utenfor dens permer. De burde vært innenfor. Jeg var nødt til å gjøre et utvalg. Det finnes andre bøker, og jeg anbefaler for den som leser engelsk: *Frank Buchman – a Life* av Garth Lean (Constable Publishers, London).

*Kvinnen som ledet gudstjenesten het Jessie Penn-Lewis. Hennes mann var etterkommer etter den engelske statsmannen William Penn.

En radikaler er en mann med begge
bena solid plantet i skyene

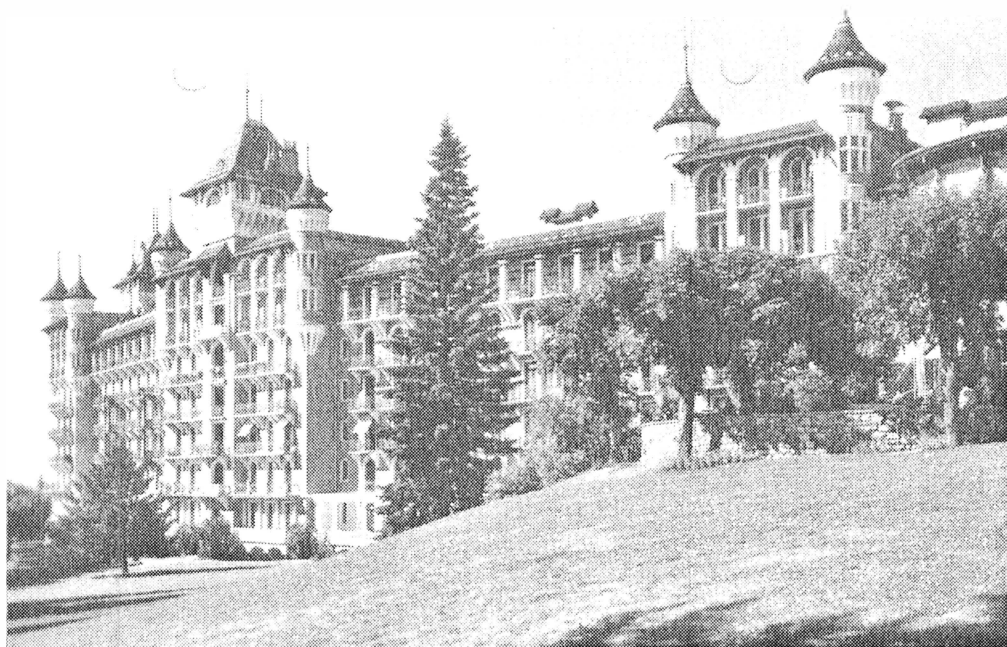
Franklin D. Roosevelt

Paulines verkefinger

Takket være Paulines finger ble hun og mannen servert frokost på sengen. De ankom dagen før - uanmeldt. Stakk innom for å vekle norske kroner til sveitserfranc... sa de. En unnskyldning god som noen, men neppe hele sannheten. Jeg forventet heller ikke at redaktøren av Friheten, hovedorgan for Norges Kommunistiske Parti (NKP) oppsøkte Caux, Moralsk Opprustnings senter, for å heie på bevegelsen. Tvert imot, redaktør Jørgen Vogt var mer enn skeptisk, men også nysgjerrig. Pauline, en politisk engasjert, varmhjertet kvinne, var den dagen lite opptatt av ideologiske konfrontasjoner. En upolitisk, svært hissig verkefinger la beslag på oppmerksomheten – naturlig nok.

Caux – en liten landsby seks hundre meter over Montreux, med praktfull utsikt over Genfersjøen i Sveits. Senteret rommer på sitt meste over ett tusen delegater. En håndfull rom er satt av til sykestue med lege og et par pleiere. Pauline fikk stelt sin vonde finger, og ble rådet til å holde seg i ro i 24 timer. Dermed overnattet Pauline og Jørgen Vogt.

Før de køyet, ”skohornet” jeg dem inn i sentrets teatersal så de kunne overvære kveldens skuespill. Etter forestillingen sa Vogt: ”Dette kunne nok ha vært riktig hvis det hadde vært virkelig.” Trolig mente han at ideen var bra, men utopisk – en drøm som ikke lot seg realisere.

Mountain House i den lille landsbyen Caux, 600 meter over Montreux ved Genfer-sjøen i Sveits. Det ble bygget i 1902, da som Caux Palace Hotel. Gjester kom fra hele verden, bl. a. deler av den russiske tsarfamilien.

Under siste verdenskrig ble hotellet brukt av Røde Kors for å huse flyktninger fra et titalls land. Bygningen var så nedslitt da freden kom, at man mente den burde rives. I stedet slo ca. 300 sveitsiske MRA-familier sine sparepenger sammen og kjøpte den. Sveits var sluppet fri fra krigshandlinger, og de ønsket å bruke stedet som et senter for gjenoppbyggingen av Europa.

En skare skandinaver tok del i frivillig dugnadsarbeid for å sette huset og parken i brukbar stand. (Forfatteren brukte en sommer på gulvsliping og hagearbeid.)

Fra Tromsø ble det gitt store kvanta frossen torsk til den senere drift, og fra Drammen kom papirservietter. Dansker stilte med smør, og svensker utstyrte den store spisesalen med stoler og bord. Av de mange sveitsere som bidro, var det bl. a. en pensjonert låsesmed som så over og reparerte 1200 låser.

Allt ble lagt til rette slik at over 100.000 mennesker fra hele verden siden har tatt del i MRAs treningsprogrammer i Caux.

Jørgen Vogts syn på den menneskelige natur var mer i tråd med en artikkel i hans avis, Friheten, 14. desember 1953, signert EB (Edvard Bull). Med overskriften "Edelt er mennesket" lød de innledende setningene:

Når det hersker en slik ubeskrivelig ondskap og urettferdighet i verden, skyldes ikke det den ting at menneskene i seg selv er grusomme og bestialske. Det er en lære som på borgerlig hold søkes spredt. Og som kanskje særlig er blitt søkt popularisert gjennom Oxford og Moralsk Opprustning (som sier..) "Menneskene må først reformere seg selv og innse egne svakheter, mangler og feil. Først etter at dette er gjort, kan en tenke på en ny og bedre verden..."

I og med slik argumentering bortledes oppmerksomheten og fritas det kapitalistiske samfunnssystems profitt- og utbyttingsmoral... Faktum er at mennesket fra naturens side er et fredelig og godmodig vesen...

Det syn på mennesket som Friheten lufter i sine spalter kommer raskt i kollisjon med MRAs trosgrunnlag, med sitt rotsystem i Kirken: *Himmelske Far, se i nåde til meg, syndige menneske, som har krenket Deg i tanker, ord og gjerninger, og kjenner lysten til det onde i mitt hjerte.*

Den mest solgte boken som Oxfordgruppen utga i 30-årene het "Bare for syndere".

* * *

Etter siste verdenskrig ble Hans Boeckler valgt til formann for det nyopprettede tyske LO (Deutsche Gewerkschaftsbund). Under et besøk i Caux i 1949 sa han:

Når mennesket forvandles, forandres samfunnets strukturer. Når samfunnet forandres, påvirker det menneskers holdninger. Det hører sammen.

Individer uten moralsk integritet kan punktere de nobleste samfunnsteorier. Den franske utenriksministeren, Robert Schumann, sa det slik i sitt forord til Frank Buchmans bok ”Bygg Verden Ny”: *Bare ved kvaliteten hos de som taler i demokratiets navn, kan demokratiet reddes.*

Den amerikanske lutherske presten Frank N. D. Buchman var initiativtaker til Oxfordgruppen/MRA (Moral Re-Armament). Med et team på tretti fra forskjellige land, kom han til Norge i 1934. Men før vi for alvor introduserer Buchman, sier vi adjø til Pauline og Jørgen Vogt.

Det er urettferdig om vi sitter igjen med det inntrykk at Pauline og Jørgen ønsket å spise frokost på sengen av ren komfort. Langt ifra. De var hardt arbeidende mennesker, vant til å stå tidlig opp. Årsaken til frokost på sengen var heller ikke Paulines verkefinger, som etter en natts søvn var i bedring. Viktigere var deres intense ulyst til å blande seg med hundrevis av frokostgjester som fylte de tre store spisesalene. Redaktøren i Friheten hadde hørt rykter om MRAs energiske propagandamaskin og var redd for å finne seg selv og Pauline avbildet i norsk presse sammen med en delegasjon av fagforeningsfolk og funksjonærer fra Norsk Hydro (Herøya). Det ville skapt forvirring i NKP Østfold. Etter Jørgen Vogts mening var forvirringen der stor nok fra før.

I begynnelsen av 50-årene sendte Norsk Hydro et hundretalls ansatte til MRAs konferanse-senter i Caux. Om dette skriver daværende kultur-redaktør Erik Egeland i sin bok ”Bedriftsliv og humanitet – Glimt fra Hydros Kultur og Kunst” (utgitt av Norsk Hydro i 1992):

Jurist i Hydro, Fredrik C.S. Sejersted, ble selskapets første personaldirektør, og personalavdelinger ble opprettet ved fabrikkene... Sejersted var åpen for nye impulser... Det sier noe om pioneren Sejersteds orientering og den allmenne ideologiske

situasjonen at han allerede før sin tiltreden som sjef for den nye personalforvaltning oppsøkte Moralsk Opprustnings europeiske konferansesenter i Caux, Sveits, sommeren 1949.

Han sørget senere for at delegasjoner av arbeidere og funksjonærer fra Hydros produksjonsutvalg dro til Caux i studieøyemed i begynnelsen av 1950-årene...

Det nasjonale fellesprogrammets ånd satt ennå i nordmenn flest. Samtidig hadde den kalde krigen startet opp i globalt format, med fornyet appell til klassekampideologiske holdninger og synsmåter. Mennesker med ideologisk perspektiv i næringslivet så at bedriftene igjen risikerte å bli revet i stykker som kamp-plasser i en verdensomspennende strid. Situasjonen kalte på alternativer som kunne virke samlende og ikke splittende...

Så langt Egelands bok.

Moralisten og strukturalisten

Det var en gang et sykt samfunn (forkortet til Sam). Kirurgisk inngrep var nødvendig. Sam lå på operasjonsbordet. To leger var tilkalt. Den første – ”Moralisten” – gikk straks til vasken og såpet inn hendene. Vasket, vasket og vasket seg lenge for å være sikker på at han var ren. Da han endelig var ferdig, var Sam død. Døden inntraff mens ”Moralisten” pleiet sin egen renselse.

Den andre legen – ”Strukturalisten” – stormet inn i operasjonssalen og ropte, ”Her må handles – ikke kast bort tiden på individuell renslighet!” Operasjonen så ut til å lykkes, inntil bakterier og smitte gjorde Sams tilstand verre enn før. Han døde. Døden inntraff fordi ”Strukturalisten” undervurderte betydningen av rene hender.

Det finnes et tredje alternativ.

* * *

Vi vinker adjø til Pauline og Jørgen. Sistnevnte tror ikke Caux vil bedre verden. Pauline fikk fikset verkefingeren – *hennes* verden ble litt bedre, det var jo noe.

Vi som sto igjen og vinket, mente å vite hvorfor de to kommunistene hadde tatt omveien opp fjellsiden fra Montreux til Caux for å ”veksle penger”. Det var forbundet med nyheten i Arbeiderbladet 12. oktober 1950, med overskriften: *Kjent kommunist går inn for Moralsk Opprustning*. Artikkelen fortsatte: *Sekretæren i Østfold Faglige Samorganisasjon, Hans Bjerkholt, er nylig kommet tilbake fra Caux, Sveits, hvor han deltok i verdenskonferansen for Moralsk Opprustning, og offisielt erklærte sin tilslutning til bevegelsen...*

"Kommunistpartiet i Østfold i alminnelig oppløsning" var en annen

overskrift, i Sarpsborg Arbeiderblad. Avisen forteller: *Når tre så fremtredende kommunister forlater sitt parti omtrent samtidig, har det uten tvil sammenheng med at Hans Bjerkholt, sekretær i Østfold Faglige Samorganisasjon, allerede for en tid tilbake sa farvel til partiet sitt. Bjerkholt er nå en ledende kraft i bevegelsen Moralsk Opprustning.*

AP-avisen Demokraten i Fredrikstad skrev bl.a.:

På Borregaard-arbeidernes masse møte tirsdag fikk sekretær Hans Bjerkholt anledning til å gi en kort redegjørelse fra MRAs verdenskonferanse.

NTB sendte innslaget til alle landets aviser.

Ett av resultatene av denne ”åndens vekkelse” i Østfold Kommunistparti, var at MRA ble beskyldt for anti-kommunistisk virksomhet. Kanskje ikke så merkelig når Bjerkholt mente at omtrent tretti av hans partikamerater forlot partiet i forbindelse med hans forvandling.

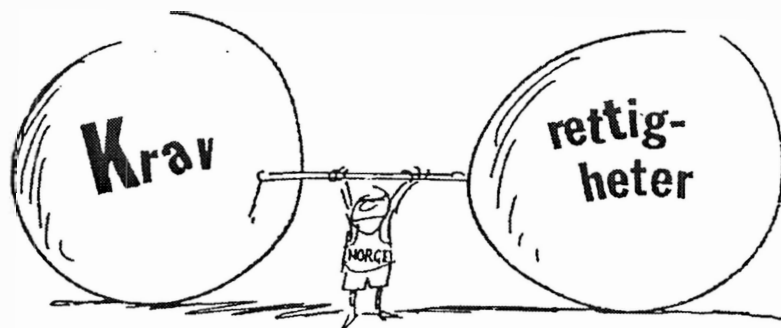
MRA ble beskyldt for i altfor stor grad å konsentrere seg om proletariatet. Femten år tidligere, i 1935, stemplet de samme krefter Oxfordgruppen som ”Overklassens Frelsesarmé” og ”Sjelsørgere i Smoking”.

Det er få ting MRA ikke er blitt beskyldt for av innbitte motstandere. Da Stortingspresident C. J. Hambro sammen med en håndfull landsmenn inviterte Frank Buchman til Norge og innlosjerte dem på Grand Hotell i Oslo, var kritiske penner raskt ute med stemplet ”overklasse”. Noen mente det var pro-kapitalistisk å presentere absolutte normer for ”overklassen”. Da vi introduserte ”proletariatet” for det samme, ble det oppfattet som anti-kommunisme.

Det er mer lidenskap enn vitenskap i de ideologiske konfrontasjoner.

Kritikk av og angrep på Oxfordgruppen/MRA kommer jeg tilbake til; imens – litt mer av Hans Bjerkholts historie.

FARVEL - FERDSSTATEN

”Alt bør støtte sig paa Religion
alt bør have en moralsk grund.
og den Politik der ikke i Religionen
søger sin Støtte, er en falsk og
nedrig Politik.

Marcus Thrane

Fra knyttet neve til...

Mer utfyllende ville det være om jeg skrev ”..Fra foldede hender til knyttet neve, tilbake til foldede hender”.

Hans Bjerkholt ble ikke født inn i kommunismen. Hans foreldre kom fra borgerlige, dypt religiøse familier. Da Hans en høstdag i 1892 kom til verden, var han den femte i en barneflokk som etter hvert ble fjorten. Da han var seks år, kjøpte foreldrene en bondegård, og livet ble et eventyr. Det morsomste var å ri hestene. Hele verden tilhørte Hans. Herligheten varte ikke lenge. Faren måtte selge gården. Årsaken var uheldige transaksjoner og kausjonistansvar som han hadde påtatt seg for noen forretningsmenn i Sarpsborg. De gikk konkurs.

Unggutten Hans glemte aldri den dagen da familien flyttet fra gården og inn til byen Sarpsborg. De satt hulter til bulter på vognene, overlesset med møbler, trukket av hester som ikke lenger var deres. Hestene gikk i skritt, som ved en begravelse.

De endte opp i en leiegård, populært kalt ”Babels tårn”, der de delte skjebne med andre proletarer, i en leilighet der gulvflaten ikke var stort større enn kjøkkenet hjemme på gården.

Faren fikk jobb på Borregaard. Fabrikken virket uhyggelig på Hans. Ved porten sto uniformert bedriftspoliti. Når ulene fra

sirenene varslet arbeidsslutt, strømmet masser av grå, trette arbeidere i kolonner ut av den skitne fabrikken med de store skorstenene. ”Der inne arbeider far,” sa Hans til seg selv. Synet brente seg fast.

Dette var det første møtet med proletariatet og Marx, selv om han den gang, knapt tolv år gammel, ikke hadde hørt navnet på forfatteren av ”Det kommunistiske manifest”.

Det ble år i fattigdom, slit og savn, ikke minst for mor Bjerkholt, som tappert strevde for å få endene til å møtes. En dag ble faren utsatt for en ulykke på fabrikken og han måtte tilbringe halvannet år på sykehus. Bedriften ville ikke ta ansvar – familien måtte betale alle utgifter.

Hans var sytten år da han begynte på Borregaard. Han arbeidet i to skift – den ene uken om dagen, den neste om natten, tolv timer i strekk, og dertil overtidsarbeide. Det var krevende å betjene papirmaskiner i tolv timer i et myrvarmt og lummert lokale med elendig ventilasjon.

Hans følte seg som i fengsel og var i opprør mot uretten i samfunnet. På arbeidsplassen fikk han sitt andre møte med Karl Marx. Fra første dag ble han medlem av fagforeningen. På nattskiftet brukte Hans ledige stunder til å lese ”Det kommunistiske manifest” og andre marxistiske skrifter. Han måtte stadig bruke fremmedordboken. Kritikken som Marx rettet mot kapitalismen, stemte med hans egne erfaringer.

På Borregaard hadde de en kommunistisk celle på syv mann, som til tider kontrollerte alle bedriftens 2000 arbeidere. Bjerkholt regnet med at det var minst 200 ansatte som regnet seg som personlig kristne, og han lurte på hvorfor de satte så lite preg på omgivelsene.

Første gang jeg traff Hans Bjerkholt var i 1949. Før det var jeg blitt kjent med sønnen Frank, som på den tiden studerte teologi i

Oslo. Vi var med i et ungdomsmiljø knyttet til MRA.

Jeg kjente lite til Franks bakgrunn. Tross sin frodige tankevirksomhet, var han sparsom med ord. Han virket litt sky – en lavmælt, intelligent grubler. Han hadde også litt å gruble over. Moren, Oline, var en helhjertet kristen som hentet sin næring og sitt fellesskap på bedehuset Betel. Franks far, Hans, ledet den norske delegasjonen til Kominterns kongress i Moskva. Han fant sitt fellesskap blant klassekampens kadre. Hjemme kunne Frank velge mellom to aviser: For Fattig og Rik eller Friheten.

Hans Bjerkholt var medstifter av Norges Kommunistiske Parti (NKP) i 1923. Fem år senere skulle formannen, Peder Furubotn, lede den norske delegasjonen til Kominterns 6. kongress, men Furubotn trakk seg og ba Bjerkholt overta ledelsen. I Moskva fikk han bl.a. oppgaven å representere de skandinaviske delegasjonene ved det Sjungorske Kavaleriregiments ti-års jubileum. Forlegningen var i Gomelavsnittet. Kamerat Strand Johansen, sentralstyremedlem i NKP, var Bjerkholts tolk. Bjerkholt forteller i sine optegnelser:

Min oppgave var å besøke soldatene i deres kaserner og holde taler. Slike taler ble det mange av. Emnet var 'den uovervinnelige Røde Armé' som sto vakt om fedrelandet og sikret revolusjonens seierrike fremmarsj... Den hadde seiret i det mektige Russland og fortsatte sin fremgang globalt...

Soldatenes ideologiske trening var en meget viktig del av den militære opplæring.

Selv ble jeg som takk for innsatsen gjenstand for stor hyldest og utnevnt til æresoberst i Den Røde Armé.

Den dagen tenkte nok ikke den nyutnevnte æresoberst i Den Røde Armé at hans yngste sønn, Frank, skulle bli utenriksredaktør i det konservative Morgenbladet.

* * *

Mitt første møte med Hans Bjerkholt fant sted i en skofabrikk i Fredrikstad. Han var der i forbindelse med sin jobb som sekretær i Østfold Samorganisasjon. Han var ofte på farten fra fabrikk til fabrikk i hele fylket. Kontor hadde han i Folkets Hus i Sarpsborg.

Min venn Valdemar Hansteen (senere kultursjef i Finnmark) og jeg satt på den ene siden av bordet, Bjerkholt på den andre. Han skjøv sine enkle, stålinnfattede briller opp på pannen og sendte oss et vurderende blick. Umulig å vite hva som foregikk bak pannehvelvet. Han kunne blitt en god pokerspiller. Plutselig sprakk ansiktet i et lunt smil, og han spurte hvorfor vi ville ha ham med til Sveits, nærmere bestemt Caux?

Med ungdommens entusiasme overøste vi ham med de mange gode årsaker som kunne motivere en reise til Caux. Det er tvilsomt om våre argumenter gjorde inntrykk. Riktignok reiste han til Caux – neppe på grunn av hva vi sa, men hva han så. Så av forandring i sin sønn Frank. Forholdet mellom far og sønn var blitt markert bedre etter at Frank traff MRA.

Da Hans Bjerkholt deltok i konferansen i Caux, var han aktiv kommunist og medlem av NKPs landsstyre, med lang erfaring i klassekampens harde skole. Kommunismens utvekster bortforklarte han som forbigående episoder.

Bjerkholt forteller selv:

Evnen til å bortforklare dystre realiteter sier noe vesentlig om kommunismen som ideologi. Man rokker ikke en overbevist marxist med argumenter. Motivene for hans tro ligger som oftest ikke i fornuften, men i opplevelser og følelser.

Han forteller videre at hans kommunisme ikke var blitt til ved lesing av Karl Marx. Da han som ung mann begynte å arbeide på fabrikk, merket han straks samfunnets urettferdige fordeling av livsgodene. Det ureflekterte inntrykk ble bevisst senere, da

han studerte marxistisk litteratur. Marxismen forsterket ønsket om å forandre samfunnet. Derfor har den kraftige anti-kommunistiske propaganda liten virkning på marxistisk orienterte mennesker. Svært mange oppriktige venner av Bjerkholt hadde i årenes løp forsøkt å få ham ”på bedre tanker”, men forgjeves.

Bjerkholts første reaksjon i Caux var forbauselse. Han var imponert over den store ansamling av mer enn tusen mennesker av alle raser og politiske avskygninger. Han sier:

Jeg fulgte nøye med i alt og ante konturene av en dypere virkelighetsforståelse, en tryggere vei til det fremtidssamfunn jeg kjempet for. Hvis det fantes en kraft som kunne forandre menneskers motiver, var enhet langt lettere å oppnå – og likvideringer unødvendig.

Som leder av delegasjonen til Komintern i Moskva hadde Bjerkholt vært til stede ved en av de mange ”sabotasjeprosesser”. Statsadvokat Andrej Vysjinskij var offentlig anklager. Bjerkholt skriver:

Det er et syn jeg aldri glemmer. Den lange rekken av tiltalte ble ført inn i rettssalen. Med en håndbevegelse domte Vysjinskij én etter én til doden. Stalin ønsket å kriminalisere sine politiske motstandere.

Stalin er sannsynligvis historiens mest effektive anti-kommunist. Hitler klarte ikke å ta livet av så mange hederlige kommunister som Stalin gjorde. - Bjerkholt forteller videre:

I Caux møtte jeg en faktor som Marx og Lenin ikke regnet med, og som jeg selv ikke hadde mott, nemlig det faktum at selv hardkokte kapitalister skiftet innstilling.

Ikke en eneste gang sa noen til meg at jeg burde gå ut av partiet. Jeg møtte ingen anti-kommunisme, men hadde hele tiden følelsen av å få tankene strukket ut i nye områder. Resultatet overrasket meg. Ved å gå denne selverkjennelsens vei gjennom begivenheter i mitt liv, ble jeg knyttet til en ny realitet – som jeg senere forsto

var Gud. I lys av denne faste størrelse fikk jeg se marxismen i et nytt perspektiv. Klassekampført videre i atombombens tidsalder ville føre verden, og dermed alle klasser, mot katastrofe.

Bjerkholts uttalelse i Caux fikk stor publisitet. Samme dag som han kom hjem til Norge ba NKPs sentralledelse om en forklaring. Bjerkholt holdt fast ved det han hadde sagt.

Kort tid etter ble det holdt distriktskonferanse for alle lokalorganisasjonene (cellene) i Østfold. Det nasjonale partisekretariatet var representert ved Arne Pettersen. Etter hva Bjerkholt senere fortalte, var det et livlig og høyst interessant møte. I sin åpnings- tale rapporterte Bjerkholt fra konferansen i Caux, hva han personlig hadde opplevd. Et overraskende stort antall partikamerater ga uttrykk for sympati med Bjerkholts synspunkter. Ordskiftet tok tid og gikk så vidt at sentralledelsens mann så seg nødt til å beordre debatten avsluttet. Begrunnelsen var at diskusjonen hadde avslørt ideer og oppfatninger som var i full strid med marxist-leninismen.

Ved neste landsstyremøte i NKP ble Bjerkholt ikke innkalt. I stedet fikk varamannen beskjed om å møte. Han nektet, og sa at det ikke forelå noen sakling grunn til ikke å innkalle Bjerkholt som var kongressvalgt medlem. Distriktsledelsen i Østfold tok dette meget alvorlig og ba partiledelsen i Oslo om en forklaring. Den ble avslått.

Nå begynte ryktene å svirre om at Bjerkholt var i ferd med å danne et ”tredje sentrum”, i tillegg til Furubotns ”andre sentrum”. Forholdet til partiet ble etter hvert så uholdbart at det ikke lenger var fornuftig å fortsette som medlem. I 1951 sendte Bjerkholt inn sin utmeldelse.

Han forteller:

Den personlige tro som etter hvert modnet i meg, ga styrke til de oppgjør som måtte tas, og den nye kamp som måtte utkjempes. Det var ikke snakk om å gå over i passivitet.

I de mange år da Bjerkholt arbeidet for den såkalte verdensrevolusjonen, ikke minst under sine Moskva-besøk, sto et tema like uløst på dagsordenen, nemlig spørsmålet om hvordan den menneskelige natur kan forandres. I Sovjet erfarte man snart at et nytt system ikke forandret menneskelige relasjoner. Egoisme, korrupsjon og maktsyke florerte, selv under diktatorens svøpe. Utrenskningene tok ikke slutt. Marxismen endrer ikke menneskenes onde tilbøyeligheter. Det er dens egentlige tragedie.

Bjerkholt skriver:

Vi trenger en revolusjon som forandrer menneskets motiver. Denne dypere, omfattende og varige omveltningen finner vi i den kristne forvandling, i så gamle og slitte ord som "omvendelse" og "et nytt liv". Det dreier seg om noe langt mer enn pietisme, for denne revolusjonen har sosiale og økonomiske konsekvenser av største betydning... Vi må fylle menneskers sinn med tro på fremtiden, og engasjere deres vilje til å skape den.

Det er større kraft i foldede hender enn i en knyttet neve.

Rundt denne tiden dukket det opp et innlegg i Sarpsborg Arbeiderblad, skrevet av en ung mann, Paul Andersen, formann i NKP Sarpsborg, med overskriften: "Vi har redningen i oss selv". Der står bl.a.:

Den største og mest krevende revolusjon begynner i våre egne sinn. Systemer kan bekjempe hverandre og avløse hverandre. Økonomiske forhold kan forandres og nye ideer dukker fram, men maktbegjæret og misunnelsen i selve menneskesinnet lar seg ikke drive vekk med materielle forandringer...

Menneskesinnets innerste tanker og grunnproblem er i dag som på den eldste tid: Hva skal vi velge? Barrabas, med vold, blod og hensikten helliger midlet – eller Kristus, som med medfølelse, kjærlighet... og en samlende åndelig idé gjør alle mennesker til brødre... Menneskeheten trenger å utvikle og verne

Bjerkholt og Engebretsen

FOTO: ARTHUR STRONG

Bilde og tekst fra Arbeiderbladet 20/6-57:

"Blant deltakerne i Moralsk Opprustnings verdenskongress på Mackinac Island, Michigan U.S.A., var Hans Bjerkholt (med brillene på panden), en av veteranene i det norske kommunistparti. I sin tale på kongressen sa han at enhver som klynger seg til avleggse ideer – enten han er marxist eller kapitalist – er en reaksjonær. Moralsk Opprustning er det grunnlag for mellomfolkelig fellesskap som vår verden trenger, sa han. - Ved siden av Bjerkholt sitter en annen norsk delegat, Einar Engebretsen." (Sistnevnte fungerte som oversetter.)

sine åndelige absolutter... ærlighet, uselviskhet, renhet og kjærlighet. Så vil noen si: dette var altså propagandaen for Moralsk Opprustning. Kall det hva man vil...

Litt senere leste vi i Friheten at NKPs distriktsledelse i Østfold hadde flyttet sin base fra Sarpsborg til Moss. Etter Bjerkholts eget utsagn fulgte et trettitalls medlemmer ham ut av partiet. Hverken Bjerkholt eller vi hadde oppmuntret NKPs medlemmer til å forlate partiet. Bjerkholt hadde bare understreket at Gud var større en Marx, og at individ og samfunn må speiles i absolutte normer for å få et sant bilde av vår samtid.

Altfor mye suppe

Vi ba en stille bønn før vi banket på. Inngangsdøren tilhørte Ivar og Ester Thorbjørnsen i Sarpsborg. Ivar var den nye formannen i Østfold kommunistparti, etter at Bjerkholt hadde meldt seg ut. Vi var Valdemar og jeg. Ideen til besøket var ene og alene Bjerkholts. Han mente vi kunne ha godt av en prat med den nye formannen.

Ivar åpnet døren – vi hadde verken truffet eller sett ham før, men han visste godt hvem vi var, og før vi hadde åpnet munnen begynte samtalen slik:

Ivar T.: ”Dere må være gjerne som besøker meg etter alt bråket dere har stelt i stand. Jeg vet hvorfor dere oppsøker meg – fordi jeg nå leder partiet i Østfold. Jeg vet også at storkapitalen – Wall Street – finansierer dere. Det er bare et par dager siden jeg hadde besøk av Just Lippe i partiledelsen, som orienterte meg om hva dere står for.”

Vi.: ”Just Lippe har rett. Vi vil gjerne treffe deg fordi du er en leder, som tror på og kjemper for en bedre verden. Vi er overbevist om at Lippes ideer ikke kutter dypt nok eller favner vidt nok.

”Påstanden om at Wall Street og CIA støtter oss er dessverre feil. Vi ser frem til den dagen de gjør det. Når CIA og Wall Street blir så opplyste at de investerer i en åndelig og moralsk opprustning... vil det være et stort skritt for menneskeheten.”

Etter at ordvekslingen hadde rullet frem og tilbake i døråpningen en stund, hørtes en klar kvinneverst fra de indre stueregioner: ”Stå ikke der ute i all evighet, be gutane inn på en kopp kaffe!” Som sin mann, var Ester Thorbjørnsen helhjertet kommunist. Seks år gammel gikk hun allerede i 1. mai-tog. På tross av at hun mistenkte Valdemar og meg for å være sterkt fordervet av USAs reaksjonære krefter – storkapitalen – vant vertinnestoltheten over hennes ideologiske avsky. Kaffestunden ble begynnelsen på et langt vennskap.

Senere ba Bjerkholt oss om å oppsøke et annet NKP distriktsstyremedlem, tidligere formann for NKPs Ungdomsforbund i Østfold, John Jakobsen, og konen Gerd. Selv om vi ikke hadde meldt vår ankomst, virket det som om vi var ventet. Etter en frisk diskusjon hvor Valdemar og jeg fikk vite hvor umulige vi var, skiltes vi, men ikke før vi hadde avtalt et nytt møte.

I månedene som fulgte, besøkte Valdemar og jeg Sarpsborg et par ganger i uken. Ingen av oss eide en bil. MRA disponerte heller ingen, men vi lånte av velvillige venner – hver gang. NKP trodde vi skjulte våre bevegelser ved å dukke opp i forskjellige kjøretøy. Det stadfestet mistanken at MRA var en rik bevegelse med ubegrenset tilgang til transportmidler. Noen ganger lyktes det oss ikke å låne bil, så vi tok toget.

En dag bestemte vi at for å spare tid og skosåler, skulle Valdemar besøke Jakobsens samtidig med at jeg gikk til Thorbjørnsens. Etter endt oppdrag møttes vi hos en eldre husstellærerinne som i mange år hadde vært engasjert i Oxfordgruppen. Hun holdt åpent hus for oss – og andre – når vi trengte en hvilestund eller en bit mat. Da Valdemar og jeg møttes denne lørdags ettermiddagen,

var han i ekstra godt humør. Han bar på en gladmelding. Jakobsens hadde invitert oss begge til søndagsmiddag påfølgende dag kl. 14:30.

Problemet var bare at under mitt besøk hos Thorbjørnsens fortalte Ester at hun og Ivar syntes at Valdemar og jeg kunne trenge et godt måltid, så vi var hjertelig velkommen til middag hos dem neste dag – søndag – kl. 13:00.

Naturlig nok takket jeg ja for oss begge, uten å vite at vi hadde en annen avtale samtidig. Da det ble klart, foreslo jeg at Valdemar skulle avlyse invitasjonen til Jakobsens. Valdemar hadde samme lyse idé, bortsett fra at han mente *jeg* skulle avlyse middagen hos Thorbjørnsens. Ingen av oss ville skuffe vårt vertskap. Det endte med at vi bestemte oss for innta begge måltider.

Søndagen kom, og til avtalt tid banket vi på hos Thorbjørnsens. Ester, som den gode kokk hun var, serverte en kraftig, velsmakende kjøttsuppe. Gryten var stor, det var også hennes forventning til vår appetitt. Hun hadde en klar oppfatning av hvor meget suppe unge menn i 25-årsalderen kunne sette til livs.

Varmhertet og omsorgsfull nøyde hun seg ikke før vi hadde skje'et oss gjennom tre breddfulle tallerkener. Til dessert fikk vi fruktgrøt med krem. Mens vi tilintetgjorde Esters fruktgrøt, tittet jeg forsiktig på klokken som tikket raskt frem til middag hos Jakobsens. Vi takket og skrøt av suppe og grøt, men måtte avslå kaffe og kaker. Vi unnskyldte oss mange ganger for at vi måtte haste videre. Naturlig nok nevnte vi ikke til hvem eller hva.

Et snaut kvarter senere trakk vi over dørstokken hos Jakobsens. En terrin sto på bordet, med rykende varm...kjøttsuppe. Gerd Jakobsens forventning var minst like stor som Esters. Etter to mektige porsjoner, forsøkte vi å forklare at en tredje øse suppe ville overstige vår absorberingsevne. Dette ble betraktet som beskjedenhet. Desserten kom: sviskegrøt med krem.

Valdemar hadde med stor viljeinnsats og et mat-mettet seierssmil ført siste skje med sviskegrøt og krem til munnen, da fru Jakobsen sto bak stolen hans og skrapte resten av krebbollen. Før jeg rakk å advare, hadde hun med sikker hånd klasket en stor klatt på hans tomme tallerken.

Siden har Valdemar og jeg hatt som prinsipp å aldri akseptere to middagsinnbydelser på samme dag, uansett den ideologiske viktighet.

Hadde historien bare sluttet der. Få dager etter den store suppedagen traff Ester og Gerd hverandre på torget. Vi kan anta at samtalen utspant seg omtrent som følger:

Gerd: Valdemar og Einar spiste middag hos oss sist søndag.

Ester: Det kunne ikke ha vært sist søndag, for da var de til middag hos oss.

Gerd: Umulig, jeg husker jeg serverte kjøttsuppe.

Ester: Kan det være mulig at...

Gerd: Du mener...

Da vi traff Thorbjørnsens og Jakobsens en tid senere, måtte vi stå til rette. Det var med en viss tilfredsstillelse de konstaterte at vår fromhet ikke alltid overskygget våre menneskelige svakheter.

Senere den sommeren reiste de to familiene Thorbjørnsen og Jakobsen til Caux i Sveits for å ta del i Moralsk Opprustnings internasjonale konferanser.

* * *

Bjerkholt ville at Generaldirektør Arne Meidell, som den gang ledet Borregaard-konsernet, skulle informeres, inspireres og – om mulig – transformeres. Som forhandlingspartnere hadde de stor respekt for hverandre. Avtalen ble gjort, og Arne Bratlie, for-

mann for tillitsmannsutvalget, Bjerkholt og jeg møtte opp på Meidells kontor.

Ved samtalens slutt overrakte vi ham en bok skrevet av den engelske journalisten Peter Howard – ”Verden Gjenreist” – en beretning om MRAs globale virksomhet. Meidell satt lenge taus bak skrivebordet og bladde i boken. Så så han opp og spurte Bjerkholt om det var mulig å skaffe tusen bøker til neste uke. Han ville sørge for at de kom ut til de ansatte, og han ba om å få regningen.

Etter besøket hos Meidell syklet Bjerkholt tilbake til LO-kontoret i Folkets Hus. Sykkelen var slitt og grå – kanskje hadde den vært blå en gang – selvsagt uten gir. Et fremkomstmiddel i sterk kontrast til ett tilhørende en annen fagforeningsmann jeg traff noen år senere i Detroit – Jimmy Hoffa, ”Mannen som forsvant”. Hoffa hadde en stor, blankpusset Cadillac med sjåfør. Mer om det senere.

Utdrag av Hans Bjerkholts brev til NKPs Sentralstyre:

Sarpsborg, den 24. nov., 1950

Til Norges Kommunistiske Parti

I min konferanse med representanter fra Partiets sentralkomité den 21. Oktober d.å. ble jeg bedt om å skrive ned mine synspunkter, min oppfatning av prinsippene og hvor de viktigste politiske linjene for partiet var avvikende.

Etter denne konferansen fant sted har jeg på ny grundig gransket problemene og har kommet til det resultat at det på dette tidspunkt ikke vil bidra til noen klarhet å ta opp spørsmål adskilt fra aktuelle hendelser – som erobring med makt, proletariatets diktatur, holdning til angrepskrig, rettferdige og urettferdige kriger, o.s.v.

Da årsaken til denne konferansen med Sentralkomitéens representanter var mitt kjennskap til og min tilslutning til MRA og min deltagelse i verdenskonferansen i Caux og det jeg ga uttrykk for der – er det min oppfatning at en kort uttalelse om min oppfatning av MRAs ideologi vil gi Partiet det nødvendige materiale til en vurdering av mitt forhold til Partiet.

Hva angår mine uttalelser i Caux, vil jeg begrense meg til å referere til

"Caux Informasjon" nr. 9, som følger vedlagt.

MRA's grunnleggende prinsipper er::

1. Absolutt ærlighet
2. Absolutt renhet
3. Absolutt uselviskhet
4. Absolutt kjærlighet

De fire absoluttene er en moralsk og ideologisk utfordring til mennesketheten, og jeg har bestemt meg til, etter en lengre tids overveielse før og under mitt opphold i Caux, å ta imot utfordringen. Å akseptere disse prinsipper i ens måte å tenke og leve på betyr forvandling - sosial, økonomisk, nasjonal og internasjonal, basert på personlig forvandling...

Det er i denne forbindelse ikke nødvendig, etter min mening, å gi uttrykk for noen holdning til om klassekampen er avleggs eller unødvendig. Klassekamp blir da – som alt annet som stammer fra utbytting, hat og misunnelse – ikke bare avleggs, men uten mening, årsak og hensikt...

Jeg vil videre si om min oppfatning at den er en naturlig, enkel og varig løsning på problemer som vår verden er stilt overfor og som truer med total ødeleggelse, ikke bare av én klasse eller ett system, men av alle klasser og alle systemer...

Fred er mennesker som blir annerledes...

Man kan ikke skape fred og gjøre slutt på krig ved hjelp av krig, man kan ikke gjøre slutt på maktbruk ved å bruke makt, man kan ikke gjøre slutt på hat ved å organisere hat, man kan ikke skape frihet ved å undertrykke og likvidere folk som tenker annerledes....

*

MRA bygger på en ideologi som gjør det mulig å mobilisere de progressive kreftene i alle folk til den store oppgaven å besvare ethvert problem i ærlig samarbeid, i lyset av den sannhet at det er nok til alles behov, men ikke til alles begjær.

Er dette, og vil det alltid være, en idé stor nok til å forene klasser, raser og nasjoner, folk med tro og uten tro, stor nok til å forene Øst og Vest? På dette spørsmål har jeg svart Ja. Jeg ønsker å gjenta svaret her...

Dette er i korthet mitt syn.

Med Parti-hilsen

Hans H. Bjerkholt

Da Bjerkholt informerte NKPs distriktsstyre i Østfold om sine erfaringer i Caux, var hans tale i samsvar med de dypeste røtter i norsk arbeiderbevegelse. I Drammen 5. Mai 1849 kom Marcus Thrane ut med det som må regnes som norsk arbeiderbevegelses første avis, "Arbeiderforeningens Blad". Øverst på første side skrev Thrane:

A R B E I D E R E !

Arbeidere! Gud være med eder! Gud være med oss alle!

En kamp vil begynde; en kamp maa begynde. Gud lede denne kamp saaledes at den blot bliver aandelig og ikke legemlig, at den vil indskrænke sig til en kamp med sandhedens ord.

Gud lede de mod hinanden stridende stænder saaledes, at kanoner og bajonetter undgaaes, saa at efterslægten kan sige til vors: Den strid der aaret 1849 opstod i Norge mellem arbeiderstanden og de tvende høiere stænder, blev ført med et ægte kristeligt sindelag, saa at den hele strid kun var en strid for at faa sann og varig fred! ...

Ettersom årene gikk, stanget Marcus Thrane hodet mot for mange autoritære og konservative prester, med det resultat at han ikke bare angrep prestene, men gikk løs på den kristne lære i dens offisielle form. Når han gjorde det, var det for det første fordi hans agitasjon møtte "kristelige motargumenter".

Den eksisterende samfunnsorden var, ble det hevdet, Guds egen orden, og når en ville forandre på den, gjorde en opprør mot Gud. Flere mente at den økonomiske ulikheten var en god ting, fordi den dannet forutsetningen for den kristelige barmhjertighet. Fattigdommen burde fortsatt eksistere, uttalte Asker formannskap i sin innstilling om husmannsvesenet i 1850, .."så folk fremdeles kan utøve barmhjertighet, denne skjønne kristelige dyd.."

Det var en tung utfordring å måtte hanskes med slike innstillinger, for Marcus Thrane brant for rettferdighet. Motstanden preget hans tenkning ettersom årene gikk. Tross det skrev han i 1854:

Alt bør støtte sig paa religion, alt bør have en moralsk grund, og den politik der ikke i religionene søger sin støtte, er en falsk, nedrig politik.

Av to menn som ikke har
noen erfaringer med Gud,
er den som fornekte Gud
kanskje nærmere Ham
enn den andre.

Simone Weil

Rørleggeren i Moss

En årsak til at Hans Bjerkholt hadde sittet så trygt som sekretær i Østfold Samorganisasjon, var de mange i Arbeiderpartiet som ville ha ham der på tross av hans kommunisme.

Bjerkholt ba Valdemar og meg å besøke en rørlegger i Moss – Harald Enger. Han var aktiv i Samvirket og formann i 1. Mai komiteen der. Han hadde lest om Bjerkholts forvandling og ville treffe oss.

Så vi ble invitert hjem til familiens lille leilighet i en boligblokk på Jeløya. Haralds kone Signe, som var svekket etter opphold i en tysk konsentrasjonsleir - Ravensbrück (fange nr. 24129) – tok imot oss med kaffe og smørbrød.

Enger var raskt ute med å forklare at han ikke kunne bli godtatt som medlem i MRA. Vi fortalte ham at det ikke fantes medlemskap. Utfordringen var ikke å få folk inn i en bevegelse, men å sette folk i bevegelse. Det var spørsmål om livsstil, ikke forening.

Harald mente nå likevel at siden MRA hadde et kristent grunnlag, sto det i kontrast til det som hadde formet hans egen tenkning. Han fortalte om sitt liv og bl.a. om en hilsen han hadde satt inn i Moss Avis en dag oppunder jul. Det var de første linjene i Arnulf Øverlands dikt "Rent Flag"

Stryk kristenkorset av ditt flagg

og heis det rent og rodt.

La ingen by deg det bedrag

At 'Frelseren' er født.

God Jul – Hilsen Harald Enger

Vi var enige – julehilsenen var spesiell, men vi trøstet ham med at:

*Alle helgener har en fortid,
alle syndere har en fremtid.*

Ingen i MRA tar del på grunn av sin fortids fromhet. Det som forventes er åpenhet for forvandlingens, forandringens dynamikk og villighet til å ta ansvar for fremtiden.

Det ble mange samtaler med Enger i årene som fulgte, hvor vi kom inn på dypere vann.

25.-26. april 1953 inviterte Enger og Hans Bjerkholt til en konferanse for MRA i Bygningsarbeidernes lokaler på Youngstorget i Oslo. Ett hundre og ti sosialister og fagforeningsfolk fra elleve land tok del. I sin åpningstale sa Bjerkholt bla.:

En gang sa vi 'Arbeidere i alle land, forén eder.' I dag er utfordringen 'Arbeidere – forén verden'.

Verden sitter så fast i begrepet
venstre og høyre, at den har glemt
at det også finnes et over og under.

Franz Werfel 1890-1941

Mester i metall

På Kurland sykehjem i Sarpsborg er det tid for den 87-årige Gunnar Lien og 200 medbeboere å komme i seng. Mange har tilbrakt dagen nettopp der, det er alt de evner. Gunnar venter på sykepleiere som skal flytte ham fra stol til seng. Til det har han oppfunnet et eget system: på en "fjøl" blir han, ved dra- og skyvehjelp, "seilt" fra dagens oppholdssted til nattens. Det går greit, sier han med et smil, og kan ikke få fullrost pleierne.

Femten år gammel begynte Gunnar som pakker på Borregaard. Han pakket baller med silke cellulose – eksport til Japan. Gunnar og åtte kvinner i et rom, tett med svettelukt.

Etter to år oppsøkte han ledelsen og ba om å få gå i rørleggerlære. Det fikk han, og år med rørleggerarbeid fulgte.

Med tiden utviklet han andre kreative måter å bruke sveiseapparatene. De ble hans kunstinstrumenter, som celloen var det for Rostropovitsj. Gunnar mener sammenligningen er litt drøy. Men han "spilte" på metallenes egenskaper. Han tryllet frem fyrverkerier av farger og kontraster i sine materialbilder. Nærmere 700 av hans arbeider smykker nå privathjem og styrerom – Borregaard og Hafslund er blant de bedrifter de er innkjøpt av. Flere rådhus i Østfold har hans utsmykninger, så vel som kirker bl.a. i Sarpsborg, Oslo, Hønefoss og Bergen.

Det er høst 2001. Jeg sitter i Nordre Vestfold og blar i notater etter samtaler med Gunnar. Jeg hadde krysset Oslofjorden over

Horten-Moss, og kjørt til sykehjemmet der han bor i et hyggelig, knøtt lite rom.

Ved første inntrykk er han den samme som for vel 50 år siden – kraftig bygget, utadventd og levende engasjert. Som rørlegger og sveise-instruktør har han reist vidt og bredt i sitt liv. Han har fylt store møtelokaler med sin romslige røst og gode sangstemme. Som 19-åring lærte han stemmebruk mens han var opptatt med organisasjonsarbeid i Sarpsborg. Det kom godt med da han senere ble klubbformann på Thunes Mekaniske Verksted i Oslo, og når han ledet bedriftsutvalget i Norgass. I dag er hans stemme fortsatt viktig, som forsanger i og leder av samværene på Kurland.

Når jeg sier at ”Gunnar er den samme...” er det likevel en forskjell. For ca. tre år siden var han en høyreist kar som sneiet 190 cm. på strøppelesten. I dag klarer han seg uten strømper. Begge bena er amputert ved knærne. ”At jeg har klart dette uten depresjoner, takker jeg Gud for,” sier han.

”Under min tid ved Thunes Mek. ble jeg kjent med overingeniør Einar Hågå, som introduserte meg til MRA,” forteller Gunnar. ”Snart etter var Hjærdis og jeg på vei til Caux i Sveits, i følge med ’Onkel Lauritz’ og hans Birte. Hovedkasserer Otto Strand var også med, som representant for Thunes funksjonærer. Senere var også Mesna og Mangel i Caux – alle tre hadde vi tjent som klubbformenn på Thunes Mek. Jarman Mangel og jeg arbeidet godt sammen, han som mangeårig kommunist og jeg som metodist. (Mangel ble senere kontorsjef i Jern og Metall. Forf. anm.) Caux forsterket troen på at mennesker kan forvandles og samfunnet forandres.

”I 1949 gikk jeg av som klubbformann. Straks etter fikk jeg det ærefulle oppdrag å ta hånd om ’Hjelpekassen’. Kassen sørget for at pårørende fikk dekket utgifter til kiste og bisettelse når en av de ansatte gikk bort. I en stille stund fikk jeg tanken om å utvide

målsettingen for Hjelpekassen, nemlig å sørge for at en arbeider fikk full lønn under sykdom.

På dette tidspunkt skulle det gå nærmere 20 år før en slik ordning ble vedtatt i Norge for øvrig.

"Jeg la frem følgende forslag for disponent Kjell Langballe: De ansatte skulle betale noe mer til Hjelpekassen, og bedriftens ledelse skulle dekke det som manglet. Deler av mitt innspill var, etter Langballes mening, så radikalt at NAF (Norsk Arbeidsgiverforening) aldri ville tillate det. Men takket være den samme Langballe fant vi i samarbeid en god løsning. Det var en stor dag da vi tidligere klubbformenn - Mesna, Mangen og jeg - kunne legge frem resultatet for vårt klubbstyre.

"Hjørdis og jeg inviterte formannen i Norges Jern- og Metallforbund, Josef Larsson, hjem til oss. Han tok med seg to sekretærer. Etter å ha presentert opplegget for dem var Larsson mildt sagt begeistret.

"Noen mente vi gikk i utakt med klassekampen. Men de pårørende som høstet fruktene av prosjektet, var aldri i tvil om at vi handlet rett.

"På et medlemsmøte senere foreslo klubbstyret at alle forhandlinger skulle baseres på absolutte normer, inklusive ærlighet. Det ble stemt over forslaget – tre hundre var for – fire imot."

Fortielsen av kristen tenkning og påvirkning er konsekvent når det gjelder arbeiderbevegelsens historieskriving.

Gunnar bobler av minner fra tidligere dager. Tiden med Hans Bjerkholt i Tyskland. Fire eller fem ganger talte han i Asker Lions over temaer som "Demokrati på arbeidsplassen". Midt i et kåseri kunne han gå bort til pianoet og spille og synge "Når du peker en finger på din nabo, peker tre tilbake på deg selv..."

Han minnes også dagen da han fikk formannen i Landsorganisasjonen og direktøren for Norges Arbeidsgiverforening til sammen

å tale i Metodistkirken. Målsettingen var å trekke industrien inn i kirken. Enklere enn å bringe kirken ut i industrien?

På Frank Buchmans 70 årsdag var 400 samlet i Håndverkeren i Oslo. Gunnar forteller at han ble bedt om å lede møtet. ”MRA satte prikken over i’en i mitt liv,” føyer han til.

I en telefonsamtale merker jeg ekstra godt humør. ”Så du gudstjenesten på TV i dag,” spør han. ”De overførte fra Metodistkirken i Bergen, og jeg opplevde å se min utsmykning igjen – en altertavle på 3,5 m. x 2,50, sveiset, smidd og formet i metall. Sentralt er Jesu velsignende hender.”

I dag har Gunnar gitt seg selv et annet, men ikke mindre viktig oppdrag: tre små stoler til hans oldebarn, der han med pensel gir liv til Ole Brumm. Stolene skal pakkes som julepresanger. Ingen enkel sak å pakke stoler, tenker jeg, men husker at det bare er litt over 70 år siden han sluttet som profesjonell pakker på Borregaard, på den andre siden av Sarpsborg.

Snakk ikke til meg
om å erobre Himalaya
snakk til meg
om å vinne en hverdag
305 ganger i året.

Anne Marie Mannsåker

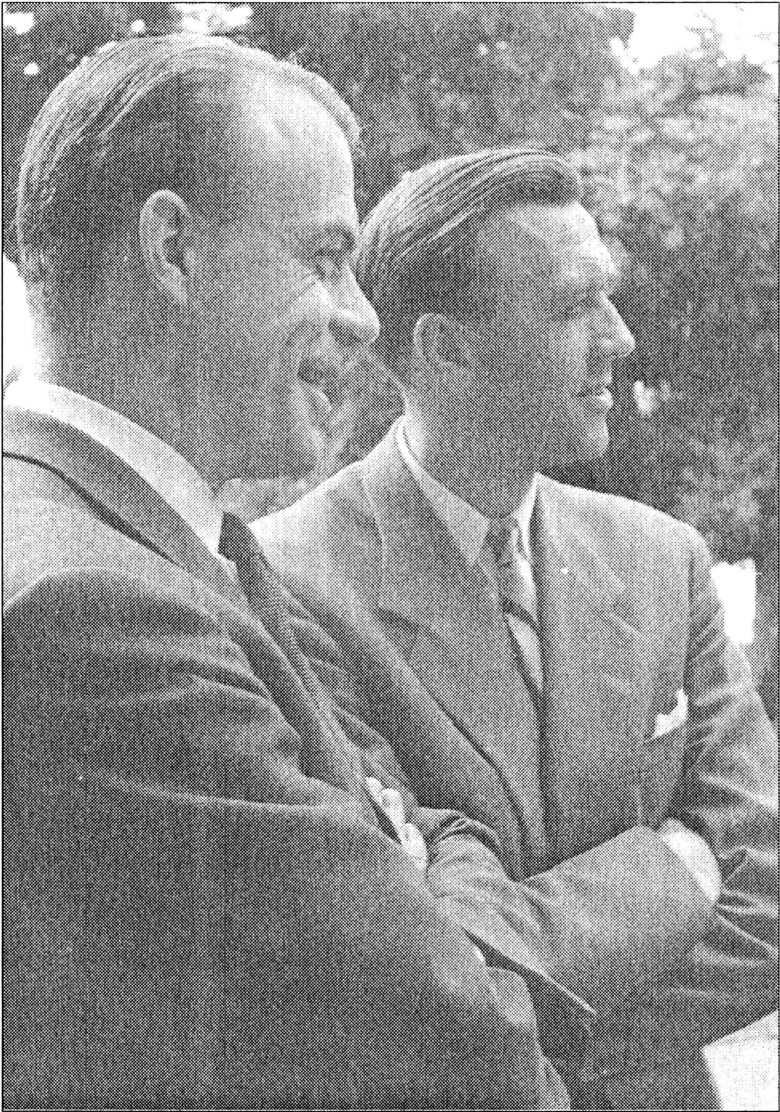
”Ikke i dollar...”

Jern- og Metallarbeider Einar With var den siste tiden i sitt yrkesaktive liv forretningsfører i Rogaland Arbeidsmandsforening. Med bakgrunn i kommunistpartiet var det ikke gitt at han i 1952 skulle slippe inn i U.S.A. Men det gikk. Han skulle tale ved en konferanse for flyindustrien i Miami, Florida, der en storkonflikt var på gang.

Ledelse og fagforeninger hadde gått sammen og bedt MRA å megle. I rekken av talere fikk With ordet og overrasket med å først si: ”Frank Buchman er millionær.” Etter en kort pause føyet han til: ”Ikke i dollar, men i venner.”

Selv om dette ikke var noe hovedpoeng i Withs innlegg, gir det et innblikk i MRAs arbeid. Vi som reiser med MRA i land etter land, kan gjøre bruk av et verdensomspennende nettverk av familier og deres hjem, hvor vi kan overnatte, få måltider og et dytt videre på veien.

Få – om noen – organisasjoner opererer med så magre budsjett og utgifter til administrasjon som Stiftelsen Moralsk Opprustning.

Forfatteren (t.v.) sammen med venn og medarbeider Aage Andersen – to av 79 unge norske heltidsarbeidere i Moralsk Opprustning etter 1945. Aage avbrot sine medisinstudier i 1949 og satset vel 20 år med MRA. Senere fullførte han studiene og praktiserte som lege, bl.a. i Grimstad.

Det er besværlig at vi lever en kort tid,
eldes og dør, og vi ville finne det meget
tiltalende om vi oppdaget en
hensikt og en mening bak det hele.
Dessuten er det unektelig merkelig at vi er til.
Dette er det religiøse spørsmål.
Det er meget plagsomt.

Mot Dag, 31.12.1923

Med eget badekar...

Da Frank Buchman kom til Norge med sitt internasjonale team i 1934 var landet preget av politisk strid, en splittet kirke og stor arbeidsløshet. I verden utenfor: uro. Det året ga det italienske parlamentet Mussolini diktatorisk makt. Hindenburg døde, og Hitler fikk frie hender. Winston Churchill advarte mot Tysklands voksende militærmaskin. Det gjorde også Carl Joachim Hambro. Kirov ble myrdet og Stalin igangsatte en grusom utrensning av kamerater. I USA skjøt politiet Bonnie og Clyde. Mao Tse Tung begynte ”den lange marsj”.

Den kommunistiske ”Mot Dag”-bevegelsen hadde tatt et godt strupetak på Studentersamfunnet i Oslo. Fra 1930 til 1940 satt motdagister som formenn. De brøt med den Moskva-styrte Komintern, men holdt fast ved bl.a. ”Religion er opium for folket”.

Når så en luthersk prest, til og med en amerikaner, tar inn på Grand Hotell i Oslo og forkynner: ”Bygg verden på kristen grunn” – sier det seg selv at det blir konfrontasjoner. Og når den konservative stortingspresidenten, C.J. Hambro, står som innbyder og vert for den internasjonale gruppen, er det duket for en fordømmenes jubelfest.

Den typiske motdagist hadde få likhetstrekk med industri-arbeideren Hans Bjerkholt. Trygve Bull skriver i sin bok ”Mot Dag

og Erling Falk”: *Motdagistene var embedsmannssønner, og de er i overveiende grad blitt embedsmenn.*

Disse skrivebordskommunistene brukte sine penner med iherdig dyktighet. De hugg løs på Oxfordistene med samme villskap som vikingene når de svingte sine sverd etter et måltid fluesopp. Dagbladet stilte seg til rådighet - de tok begeistret del i anti-Oxfordgruppe-kampanjen. Disse illsinte angrepene satte spiss på Frank Buchmans hverdag – han ville ha alt oversatt. Navnet *Dagbl.* greide han ikke å uttale; i hans munn ble avisen hetende “The Dogbark”.

Arbeiderbevegelsen og MRA

Aake Anker Ording var sekretær i Mot Dag fra 1927 til 1936. Etter krigen var han byråsjef i Utenriksdepartementet, sekretær for Arbeiderpartiets stortingsgruppe, og medlem av Arbeiderpartiets sentralstyre.

Jeg traff ham første gang i forbindelse med et besøk fra India. Presidenten for det indiske LO – *the Hind Mazdoor Sabha* – Mr. Sibnath Bannerjee, besøkte Norge i anledning et MRA-arrangement. Aake Ording fungerte som internasjonal kontaktmann for Arbeiderpartiet. Jeg tok Bannerjee med for å møte ham.

Da Ording oppfattet at jeg kom med en tungvekt innen indisk fagbevegelse, virket han irritert. Han følte nok at jeg trakk i Aps blomsterbed. Slike viktige kontakter skulle etter hans mening gå direkte, ikke gjennom MRA. Problemet var bare at Ap hadde få kontakter med indisk fagbevegelse etter siste verdenskrig. Derimot hadde Rajmohan Gandhi – Mahatmas sønnesønn – et bredt spekter av venner innen organisasjonen. Rajmohan var en av dem som ledet MRAs arbeid i India.

Ording tok seg fort inn og ga Bannerjee sin helljertede oppmerksomhet.

Bannerjee var den første, men ikke den siste, som Ording traff på denne måten – det ble mange besøk etter hvert. En gang jeg var hjemme hos Ordings, fortalte han at han arbeidet med en rapport om MRA. En tid senere overrakte han meg et 75-siders dokument med overskriften *KULTURDEBATT OG LIVSSYN* og undertittelen: *Noen momenter til vurdering av forholdet mellom Arbeiderbevegelsen og Moralsk Opprustning.*

Ording hadde plukket ut 171 uttalelser fra – som han selv sier – *mere fremtredende sosialister, fagforeningsfolk og kooperative ledere i 35 land.*

Det som overrasket var ikke at han hadde skrevet en rapport, men at den var så godt gjennomarbeidet og sterkt positiv. Tross alt hadde han vært en av den kommunistiske Mot Dag-bevegelsens viktigste medspillere, med et helt annet syn på den menneskelige natur enn det MRA har.

I innledningen skriver Ording bl.a.:

Vedlagte oversikt over arbeiderbevegelsen og MRA gjør selv-sagt ikke krav på å være mer enn en skisse, tenkt som et diskusjonsgrunnlag for interesserte partifeller...

Riktig nok, Ording tenkte det skulle bli et diskusjonsgrunnlag. Men han – i likhet med ”æresoberst” Hans Bjerkholt – møtte kraftig motstand fra dem som satt fast i marxist-fundamentalistiske fordommer. Få fikk lest rapporten. For MRAs arbeid var det trist, men tristere for Arbeiderpartiet, som kunne hatt behov for å gå dypere i forståelsen av hva som motiverer og beveger den menneskelige natur.

Konsertpianisten og sosialdemokraten Kjell Bækkelund uttalte en gang i et intervju at Einar Gerhardsen og han selv trodde at når

folk fikk OBOS-leilighet med eget badekar, ville de strømme til Mozart-konserter... Det skjedde bare ikke.

Med andre ord: hvis menneskets grunnleggende materielle behov blir møtt, vil kultur og omsorg blomstre. En illusjon. Det har også vært sagt at tyver er skapt av fattigdom. I dag stjeler de rike mest.

Håpet er at Aake Ordings tanker om MRA blir publisert en dag. I mellomtiden har jeg gjort et utvalg av de 71 sidene som utgjør rapporten:

KULTURDEBATT OG LIVSSYN

Noen momenter til vurdering av forholdet mellom Arbeiderbevegelsen og Moralsk Opprustning.

Det synes utvilsomt at MRA på en rekke områder har vært i stand til å skape ny menneskelig kontakt og åpne veien for nytt syn og tenkemåte. De fire absolutter blir av noen betegnet som overspente og utopiske idealer, av andre som platte og selvfølgelige sannheter. Det er ikke desto mindre vanskelig å benekte at ved å fremheve disse absoluttene har bevegelsen slått an noen enkle grunntoner i menneskesinnet som har løsnet på konflikter og skapt et felles sprog der hvor det før manglet, og der hvor det trengtes mest...

Det er utvilsomt et behov som MRA imøtekommer, og som hittil ikke er dekket på samme måte av noen annen demokratisk bevegelse. Det er behovet for en enkel og menneskelig utforming av visse moralske grunnverdier. Det innvendes at dens løsninger er platte og for enkle. Men enkelhet er ingen innvending i og for seg. Tvert om er tendensen til å komplisere ethvert problem inn til det uforståelige og uløselige, en av vår tids store svakheter ...

Det internasjonale samarbeid mellom de sosialistiske partier brøt sammen under den første verdenskrig. Det er ennå ikke kommet seg helt av sjokket fra stalinisme og nazisme. Gjenoppbyggingen av den internasjonale sosialisme slik den nå foregår, tar mer formen av et økende, men uforpliktende samarbeid mellom grupper og partier som hver er knyttet til sine nasjonale stater, enn av en avantgarde for et verdenssamfunn.

I denne situasjonen fremtrer MRA som en ubestridelig internasjonal bevegelse av en helt ny type. Dens mest bemerkelsesverdige trekk er, sett fra dette synspunkt, ikke paradeforestillingerne og de store navn, men dens kjerne av ukjente folk som utfører arbeidet i en ånd av virkelig gjensidig tillit og verdensbrorskap. Denne indre gruppe er sammensatt av representanter fra alle land, alle raser, alle yrker og livssyn, og den har et samarbeid bygget på frivillighet, som må inngi respekt. Alt nå representerer gruppen et forum for kontakt mellom mennesker, yrker og synsmåter som går utenfor og på tvers av de mer stivbente offisielle kanaler, og hvis verdi det er vanskelig å vurdere.

MRA er ikke noen konkurrent til den internasjonale arbeiderbevegelse, og kan ikke erstatte den. MRA arbeider på et annet plan og med andre metoder. Men hvis den fortsetter sin utvikling på grunnlag av en oppvisning av konkrete resultater på de felter som her er nevnt, da er det uunngåelig at bevegelsen også vil få

konsekvenser for den videre politiske utvikling. Det er nødvendig for internasjonal arbeiderbevegelse å erkjenne at tiden krever nye former og et nytt språk som den ikke ennå selv har evnet å skape. Enten vil internasjonal sosialisme fornyes med en pionerånd og en internasjonal organisasjon som står på høyde med tidens krav, eller andre mennesker og organisasjoner vil rykke inn og fylle det politiske og psykologiske tomrom som da vil oppstå.

Vurderingen av MRA vil være forskjellig. Mange vil synes at man her er gått for langt i å fremheve dens positive sider. Disse sider er fremhevet med hensikt, fordi en tror det ville være en skjebnesvanger feil for arbeiderbevegelsen om den skulle underverdere de av dens egne svakheter som en sammenlikning med MRA bevegelsen kan bidra til å klargjøre...

...MRAs angrep på den historiske materialisme synes .. ofte å bygge på vrangforestillinger som det ellers er dens program å heve seg over. MRA's utadrettede propaganda synes også ofte å ha fått en form som utleverer seg til angrep for overdreven optimisme i vurderingen av de resultater som er oppnådd, både når det gjelder den forvandling som er skjedd hos fremtredende personligheter, og når det gjelder omfanget og dybden av forvandlingen hos det store antall.

Det er på den annen side heller ikke tvil om at meget av det som har vært skrevet og sagt om MRA innenfor arbeiderbevegelsen har bygget på faktisk uriktige fremstillinger, og at kunnskapene om resultatene av MRA's virksomhet er utilstrekkelige.

Fra arbeiderbevegelsens side kan det bare være grunn til å hilse velkommen ethvert skritt i retning av å holde levende og å virkeliggjøre de dypt menneskelige etiske prinsipper som er kjernen i MRA's program.

*A.A.O.
14. mai, 1957*

Folkevekker

En av Arbeiderpartiets solide ideologer – Redaktør Ole Øisang – tok klar avstand fra Moskvas religionstester i 1923. Han var også en av dem som best forsto MRAs intensjoner. I en leder skriver han i Arbeideravisa, Trondheim, 23. mars 1956:

Den moralske kvalitet

Det er tydelig at MRA er på vei til å bli en virkelig faktor i det sosiale og internasjonale forbrødringsarbeidet. Vi kunne gjengi en mengde uttalelser av kjente, fremtredende statsmenn, næringsdrivende og aktive tillitsmenn i arbeider-rørsla i en rekke land, som gir uttrykk for de håp som de stiller til MRA som en ny folkevekker.

En eneste Revolution jeg husker
som ikke blev gjort av en Halvhedsfusker,
den bær for alle de senere Glorien:
Jeg mener naturligvis Syndflodhistorien.

Henrik Ibsen

Syndfloden er over oss, men vi
har ingen ark, bare en paraply.

Lloyd George 1939

Hambro og syndfloden

Hambro ruvet – raus og rik på raske replikker, med røtter solid plantet i selvstendig tenkning. Samtalene på hans kontor i Stortinget fascinerte en 24-åring. Jeg var på besøk for å holde ham informert om MRAs verdensomspennende arbeid. Han ville vite.

Trivelige minner sitter igjen fra de samtalene, bortsett fra en dag, da han sa: ”Det du forteller, må flere få del i – hva med å holde et foredrag?” Jeg svarte uforpliktende. CJH var en ordkunstner, en brilliant foredragsholder.. Jeg var ordblind. I skolen erfarte jeg at medelevers ord kom marsjerende på rekke og rad som prøyssiske elitesoldater. Mine ord kunne komme flaksende ut som revskremte høns.

Kort tid senere mottok jeg et brev i posten fra en overrettsakfører, formann i Hamar Samfundslag. De ville ha meg som foredragsholder (på CJHs forslag). Motet sviktet, og jeg sa nei.

Hambro var skuffet, men forståelsesfull.

Selv holdt han en rekke foredrag om Moralsk Opprustning. Han var hovedtaler på et møte som ble arrangert under krigen i Metropolitan Opera House i New York, fylt til siste plass. Da Frank Buchman ba ham komme til London og tale i Underhuset for et stort antall parlamentsmedlemmer, sa han også ja.

Hva fikk Carl J. Hambro til å invitere Frank Buchman med 30 av hans internasjonale team til Norge – hva motiverte ham?

Gjennom sin aktive innsats i 1930-årene i Folkeforbundet – som

han også var president for fra 1939-46 – var han bekymret for utviklingen. Organisasjonsapparatet var ikke bare tungrodd, men rodde i gal retning. Han sa: ”Vi trenger spade-arbeid med individer,” og mente at problemene *rundt* konferansebordet ofte var større enn problemene *på* bordet. Prestisje, feighet, frykt og makt-syke sto i veien for løsninger.

Det er vanskelig å gi et bedre bilde av hva som motiverte CJH enn det hans sønn Johan har gitt i sin bok ”C. J. Hambro – Liv og Drøm”. Boken burde være skolepensum.

Hambros mange togreiser til Genève tok ham gjennom Tyskland. Lenge før Hitler kom til makten, gruet han seg for disse turene, han følte uhyggesstemningen, og varslers om det som skulle komme. Etter Hitlers triumf ville han føle nazistene på tennene, og i september 1933 hadde han en lang samtale med Goebbels. ”Jeg hadde trodd at det var en mann, og så var det ikke annet enn et abnormt barn med en eventyrlig kjeft, et levendegjort mindreverdighetskompleks...”

Mens Forsamling og Råd, kommisjoner og komiteer møttes i Genève, gikk verden fra krise til krise... I Genève var drøftelsene verdensferne fordi Folkeforbundet sto maktesløst...

I Genève fortsatte den forlorne høflighet og de samme talemåter.... Det var som en kamp mot vindmøller. Carl J. Hambros skepsis ble til indignasjon, til forbitrert depresjon....

Folkeforbundets interiorarkitekter ba om en ny bevilgning. De sa at de trengte penger til å kle veggene med kostbare tapeter i stil med palasset. ”Hva skal dere med flere tapeter?” spurte CJH, ”her har dere ubegrenset tilgang til det kosteligste materiale i verden. Her ligger lagret traktater som ble brutt, pakter som ikke ble holdt, avtaler som aldri ble ratifisert... lagrene som aldri slipper opp. Kle veggene med dette mest dyrebare av alt materiale – verdens brustne håp og tapte illusjoner...”

Det var denne følelsen av lede, av at verden med stigende fart raste mot det totale barbari, som førte ham sammen med en gruppe mennesker han mente kunne være en lysning i mørket. Han hadde først hørt om den bevegelsen som hadde fått navnet Oxford-gruppen, av sin sønn Cato i London.... CJH ble interessert fordi brevene fra London var så fulle av begeistring....

Det var ved en lunch i Genève CJH første gang traff Buchman og hans medarbeidere...

Videre skriver Johan Hambro om sin far:

Han ble ikke "omvendt", men han ble dypt grepet av menneskene og av noe i det glade budskap de brakte. Etter dette samværet fikk han – som han uttrykte det – en fornemmelse av at hvis man først rakte Gud lillefingeren, var det meget vanskelig å komme fri. Og han fulgte med interesse Gruppens arbeid....

Oxfordgruppen var ikke noen vekkelsesbevegelse i vanlig forstand, heller ikke noen egentlig organisasjon. Den skulle siden komme til å skifte navn – til Moralsk Opprustning. Gruppens budskap var klart og kort: Skal man kunne ha noe håp om å forandre verden, må man først forandre menneskene. Hvert enkelt individ som lærte å leve kristendommen, ville også bli en kraft og et redskap for det gode i verden.... CJH var for skeptisk til å falle helt for det enkle budskapet – det var vel for meget i hans liv som måtte forandres hvis han skulle følge de fire absolutter (ærlighet, renhet, uselviskhet og kjærlighet)....

Hans privatliv var slik at kravet til absolutt ærlighet og renhet ville bety en omlegging han neppe var instillet på. Like fullt vakte Oxfordgruppen i så høy grad hans interesse at han sa ja da Frank Buchman ba ham komme til London og tale i Underhuset. Siden var han med på ett av gruppens såkalte "house-parties", skrev en serie artikler om "'Kristen fornyelse" og in-

viterte Buchman til Norge. I 1934 kom så den rene invasjon av Oxford-gruppen.

I høstferien det året ble Høsbjør Turisthotell overtatt av et "house-party". CJHs hjemmeverende familie sto for det praktiske arrangement, og tilstrømningen var enorm.

Under siste verdenskrig, ti år etter møtet på Høsbjør, var Carl J. Hambro i USA. På det tidspunkt skrev han et forord til Frank Buchmans taler, utgitt i bokform. Hambro skriver bl.a.:

Mens jeg, som mine venner har bedt meg om, forsøker å skrive noen innledningsord til denne boken, går mine tanker til det første houseparty i Norge for ti år siden. Jeg tenker på min hustru, som, med sin storslagne oppfatning av gjestfrihet, sin veldige sans for humor, sin ukuelige energi og suverene tro på at vanskeligheter og hindringer kunne ryddes av veien, gjorde det første houseparty i Norge mulig. Mine tanker går til Frank Buchman, denne "katalysator", som gjorde den samlede kirkefront i Norge under krigen mulig. Jeg minnes den utrettelige, åpenhjertede, smilende venn Frank i takknemlighet for alt det han har vært og gjort. Vi vet at alltid når vi har vært tro mot ham, har vi vært tro mot oss selv.

Mine tanker går til alle dem som kom – nysgjerrige, tvilende, med en hemmelig lengsel. Jeg ser for meg Fredrik Ramm, hvis liv i tyske fengsler gjallet som en seiershymne gjennom nazismens murer. Jeg ser Ronald Fangen, som kom ut som seierherre etter sin fengselstid i mørke og enecelle, biskop Berggrav som ble forvist til en skogshytte og holdt under bevoktning av Gestapo. Jeg ser menn og kvinner som satt i konsentrasjonsleir, noen av dem døde, og noen har levd et livsfarlig liv til tonene av "Vår Gud Han er så fast en borg" – som enkelte av dem aldri hadde sunget før de kom til det houseparty'et på Høsbjør. For dem alle betydde Frank Buchman noe vesentlig.

Ikke alle de som kom, ble forvandlet – og vi trenger alle sammen stadig videre forvandling – men alle sammen ble på en eller annen måte forandret, livet ble aldri nøyaktig det samme igjen som det hadde vært før den opplevelsen.

Tyskerne erklærte i Norge at Oxfordgruppen var en gren av den engelske hemmelige etterretningstjenesten, og at den skulle forfølges med hård hånd – en meget smigrende og en smule komisk kompliment til det britiske etterretningsvesen....

U.S.A., 1944, CJH

Da den britiske statsminister Neville Chamberlain høsten 1938 landet i London etter sine samtaler med Hitler i München, viftet han med et stykke papir, underskrevet av Hitler. *Dette bringer oss fred i vår tid*, sa Chamberlain. Han ble hyldet av mange, men ikke av Hambro. I boken om faren skriver Johan Hambro:

CJH raste mot Chamberlains forræderi mot tsjekkerne og mot Europa. I et brev skrev han "Det er ikke godt å ha sinnet så fylt til overmål av maktesløst raseri..."

I dommedagssteming forlot Hambro Genève. Den ble verre da han kom hjem. I Oslo fant han ved ankomsten 4. oktober til sin bestyrtelse og indignasjon at opinionen i Norge hadde sluttet seg til det store kor som hyldet Chamberlain.... CJH nølte ikke med å synge ut... Han så det som sin ufravikelige plikt å snu opinionen – helt alene, om nødvendig. Han sa: "Freden som er oppnådd, er en voldshandling uten sidestykke i den siviliserte historie".... Dermed brøt stormen løs – og han sto alene, helt uforstyrrelig og glad i stormsenteret... De mange som ville sende takkeadresse til Chamberlain, var intenst forbitret over å se fredsaksjonen kalt "en voldshandling uten sidestykke".

Hambro hamret videre. Innen tre måneder hadde han snudd folkeopinionen.

"Mannen med paraplyen" ble Neville Chamberlain kalt, han bar

stadig på en. Hans landsmann Lloyd George sa: *Syndfloden er over oss, men vi har ingen ark, bare en parapy.*

Den dagen "syndfloden" skylte over de norske strender i form av den tyske invasjonen, var vårt forsvar skrøpelig. Hadde vi viljen, manglet vi våpen. Tragedien ville ha vært større hadde det ikke vært for CJHs årvåkenhet og mot.

Aschehougs leksikon forteller oss: "Hambro er sterkt berømmet for sin innsats for at kongefamilien og Stortinget kom til Hamar om morgenen 9. april (1940), og statsmaktene således slapp unna de tyske okkupantene."

Cappelens leksikon sier det slik: *Hambro har hovedæren for at kongehuset, regjeringen og Stortinget unnslopp tyskerne 9. april 1940.*

Som forklaring på sin raske reaksjon og handlekraft under invasjonen, sa han selv: *Det kom ikke overraskende på meg – og man er ikke i tvil om hva man skal gjøre i slike situasjoner, hvis man har en linje i seg. Men fraviker man den linjen, da har man ikke et holdepunkt.*

Hans drømmer og visjoner hadde sine røtter i Bibelen, en bok han var vel kjent med. Trolig var Hambro's faste punkt Den Hellige Ånd. Det hendte nok at han overså noen av Åndens korrektiver og direktiver i sitt personlige liv. Når det gjaldt åndskampen mellom ondt og godt i Europa, var han lyttende og lydig.

26 år gammel holdt han festtalen i forbindelse med Universitetets 100 års jubileum som ble feiret i 1911. Han uttalte ønske om at Universitetet "alltid må eie klart og brennende den Hellige Ånds ild, så den hos hver enkelt kan tenne en funke til sterkere klarhet mot større sannhet..."

Tirsdag 15. desember 1964 endte CJHs fargerike liv. New York Herald Tribune skrev over tre spalter: "Han utpekte seg som stormaktenes samvittighet". Den danske avisen Information

mente: *Vi vil huske ham som den demokrat Hitler ikke kunne løpe over ende – som en av de første pinner til nazismens likkiste – en stiv, solid, hård norsk pinne.*

Vår dikter Johan Falkbergets hilsen var: *På Hambros fane stod bare ett ord: NORGE.*

HAMAR SAMFUNDSLAG

v/formannen
o.r.saksfører Anders Eldal,
Hamar.

HAMAR den 12. sept. 1950.

Herr Einar Engebretsen,
Rosenborggaten 15 D III,
Oslo.

Odelstingspresident C. J. Hambro som åpnet Hamar Samfundslags høstsemester 7. september med foredrag om "Den utenrikspolitiske situasjon" har vært så elskverdig å oppgi meg Dem som foredragsholder. Han uttaler at det i særegen grad måtte ligge innenfor Samfundslagets oppgave å få en mann som Einar Engebretsen til å holde et foredrag, delta i en diskusjon og besvare spørsmål. Jeg slutter meg helt ut til hans uttalelser og tillater meg å spørre om De er villig og når De kan komme.

Til orientering siteres Samfundslagets formålsparagraf:

"Lagets mål er ved møter, foredrag og diskusjon og ved praktiske tiltak å søke utvidet den kameratskapsånd og sosiale forståelse som ble skapt i okkupasjonsårene, samt skape et forum for det frie ord som kan samle alle uansett partipolitisk overbevisning og på den måten medvirke til en sund nasjonal og økonomisk utvikling i landet på demokratisk grunn."

Samfundslaget dekker foredragsholderens reiseutgifter, hotellopphold og betaler kr. 100 - 150 i honorar.

Jeg ber oppgitt foredragets tittel og ber ellers om informasjoner til bruk for publisering av møtet.

Erbødigst

Anders Eldal

Syda Midthaug

Etter Hambros ”houseparty” på Høsbjør fulgte en intens møtevirksomhet over hele landet. I Oslo fylte flere tusen Calmeyergatens Misjonshus til siste plass. Folkets hus i Fredrikstad og i Stavanger rommet ikke alle som kom. Ekstra lokaler ble leiet.

Veldig tilstrømning til møtene i går. 2000 i Bragernes kirke, 600 i Børsen. 3-400 i Bragernes Bedehus – dette sto i Drammens Tidende 15. desember 1934. Overskriften var: Oxfordbevegelsen i Drammen. Ronald Fangen og professor Mowinckel var blant talerne.

Geilo var ett av de mange stedene houseparties ble holdt. Følgende sitat er fra en helsides artikkel i Drammens Tidende 12. desember 1934, skrevet av redaktør Helge Weelejus, etter et møte med Frank Buchman på Holms Hotell:

Med Buchman på talerstolen regner det med spørsmål over forsamlingen. Han tegner en situasjon opp. Kort og knapt. Så et spørsmål. Det gjentas. Ubehagelig nærgående. Men alltid noe som kommer alle ved. Han utesker gjerne tilsvær. Men han griper det i luften. Vender det lynsnart. Og prosjektilet borer seg inn i hjernebarken.

Han appellerer aldri til følelssvingninger. Det hender ofte at en som kommer utenfra, blir beveget. Da er Oxford-folkene på vakt. De griper første anledning til en morsomhet. Salen fylles med latter....Man aner sammenhengen. Freud er en skolegutt ved siden av dette. Men det er ikke det minste mystikk eller psykoanalytisk ved hele saken. Alt er genialt selvfølgelig.

Forsamlingen blir nemlig tvunget til å arbeide levende med hele tiden. Må hele tiden ta standpunkt for eller imot...

Det centrale i min religiøse oplevelse
og erfaring efter Høsbjør, er Kristi kors.
R. Fangen

Houseparty på Høsbjør

Forfatter og litteraturkritiker Ronald Fangen var formann i den Norske Forfatterforening fra 1928-33. Et år senere ble han invitert til et møte med Oxfordgruppen. I sin bok "En kristen verdensrevolusjon" (Gyldendal 1935) skriver han:

Høsbjør, det første norske houseparty

Lørdag den 27. oktober 1934 begynte det første norske houseparty på Høsbjør. Jeg hadde alt et par måneder i forveien sett at et team fra Oxfordgruppen skulle komme til Norge. Jeg hadde lest et par bøker om bevegelsen og hadde tenkt å sette meg i forbindelse med den når dens folk kom hit...

En ting er sikker: Jeg var nysgjerrig. Men min nysgjerrighet var sammensatt like meget av skepsis som av sympati....

Jeg gikk ut ifra at det ville bli ganske interessante dager på Høsbjør. Men jeg regnet også med den mulighet at det kunne bli kjedelig. Jeg tok med meg en bunke nye bøker som jeg skulle anmelde, pluss to flasker whisky. Det kunne komme til å virke velgjørende å få en passiar med et fornuftig menneske over en stille pølter, hvis stemningen skulle bli for tungetalerisk. Jeg tror det er de første flasker whisky jeg har kjøpt som jeg ikke har vært med på å tomme....

Jeg både så og hørte – dermed var det intet i veien. Men det jeg hørte og så, angikk ikke bare andre, det angikk også meg selv, ikke som et studieobjekt for mine iakttagelser, men som det dy-

pest personlige anliggende. Jeg opplevet hva Hebreerbrevet skriver, at "Guds ord er levende og kraftig og skarpere enn noe tveegget sverd", og at det "dommer hjertets tanker og råd" ....

Jeg var redd for at jeg ikke skulle klare å leve et kristent liv. Jeg var redd for menneskenes latter. Jeg var redd på vegne av hele min intellektuelle forfengeligheit. Jeg var først og fremst redd for Guds ledelse. Man har kanskje ikke grunn til å være særlig fornøyet med sin egen ledelse, men man er nu engang vant til den. Her er en stor hindring for virkelig overgivelse til Gud. Mange mennesker lever i et rot, og det går dem på nervene, men når det kommer til stykket vil de ikke ha ryddet opp i det, for det er allikevel deres eget; de subber heller videre enn de finner seg i et radikalt inngrep, en generalrengjøring....

Man må igjennom det. Og man angreer ikke. Det gikk ikke lang tid før jeg forstod at tilbake fantes ingen vei. Og her kan jeg vel få sette inn min personlige takk til Oxfordteamet, ingen nevnt, ingen glemt. Min takknemlighet kommer aldri til å forsvinne.

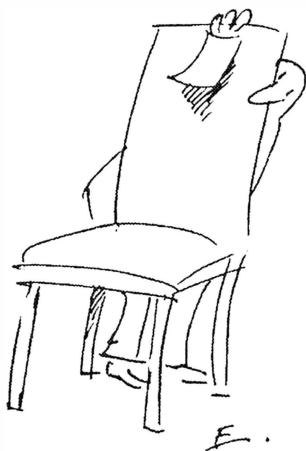
Jeg har tenkt meget på Golgata, på Korsets gåte, jeg har tenkt på det både rent menneskelig, kulturelt og religiøst, har både med min forstand og mine følelser innsett at det er det høyeste sted i denne verden. Det eneste lys som slektene har å styre etter. Men – det har alltid vært problematisk for meg, problematisk og på en måte ureelt. Det centrale i min religiøse opplevelse og erfaring etter Høshjør, er Kristi Kors. Først den absolutte dom over vårt Jeg og vår selviskhet. Og bare der er den offerviljens, selvoppofrelsens kjærlighet som jager Jeg'ets demoner og befrir en for Jeg'ets helvete. Bare der er fremfor alt – i liv og i død – pantet på Guds kjærlighet. Først fra Korset var det mulig for verdens frelser å si: "Det er fullbragt."

Ronald Fangens sterke opplevelse på Høshjør og hva han så av nytt liv i menn som Fredrik Ramm og andre, ga en optimistisk

tro på en «kristen verdensrevolusjon»? Noen år senere, i fangenskap i Norge, opplevde Fangen en tros-krise. Han forsto at det var ingen rask seier for de gode krefter. Det var et kors før oppstandelsen. Fangen mente at menneskeheten sto overfor store lidelser. Han var redd for at yngre krefter innen Moralsk Opprustning i ren menneskelig idealisme skulle undervurdere ondskapens makt.

Samtidig var han bekymret for en tendens i kristne kretser til å krympe perspektivene, begrense ansvar og målsetting og slå seg til ro i et trygt og velkjent miljø.

Før krigen opplevde Fangen at folk strømmet til hans foredrag – bibeltimer – om apostelen Paulus. Men når temaet var kulturkamp og ideologiske konfrontasjoner, var fremmøtet dårlig.

*Ordblindhet bremset min frimodighet
som foredragsholder.*

Regn, regn dag og natt
på Rett- og Urettferdig.
Rett står uten ly
Urett har tatt hans paraply.

Ronald Fangen om Fredrik Ramm:

Jeg kjente ikke Fredrik Ramm da han var journalist i Tidens Tegn i bladets glansperiode, heller ikke da han i noen år var redaktør av Morgenbladet. Han hadde en høy stjerne i Tidens Tegn og ble utvalgt til å følge Amundsen på hans Nordpolekspedisjon, en førsteklasses journalistisk oppgave som en hvilkensomhelst presse-mann ville være lykkelig over å få.

Ramm angrep stadig mennesker og forhold. En av de skyteski-ver han flittigst trakterte med sine kuler, var den norske forfatterstand. Det gikk sjelden en uke uten at han var ute med et angrep på den samtidige norske litteratur. Det ergret meg at han etter mitt skjønn behandlet forfattere og bøker som en kollektiv størrelse. Og ettersom jeg både var litterær medarbeider i Tidens Tegn og formann i Den norske forfatterforening, arrangerte jeg et møte med ham på Grand. Vi satt der og snakket sammen en times tid; jeg tror ikke vi ble mer enige enn vi på forhånd var om noen ting.

På det tidspunkt virket Fredrik Ramm som en bitter mann på Fangen. En bitter mann med idealistiske visjoner. Fangen forteller videre:

I slutten av oktober 1934 reiste jeg etter innbydelse til Oxford-gruppebevegelsens første houseparty på Høsbjør. En av de første jeg hilste på der var Fredrik Ramm. Jeg tror ikke at gjensynsgleden for noen av oss var særlig hjertelig....men vi delte skjebne: vi kom begge to inn i en krise som ble avgjørende for vårt liv...En av de første dagene reiste han seg på et møte, sa sitt navn og meddelte at han ville si..."nei, ingenting", sa han, hvorpå han satte seg igjen, skjelvende og likblek i ansiktet. Men neste dag fikk han sagt det, så enkelt som det kunne sies: "Jeg vil gi mitt liv til Kristus."

Han har ofte siden vidnet at det ble hans livs største og lykkeligste beslutning. Hva mer er: hans vesen og hans liv vidnet høyt om det. Gruppen talte stadig om livsforvandling, og ble av og til angrepet for uttrykket, skjønt det har uomtvistelig nytestamentlig legitimitet. Om det ikke har hatt gyldighet for noe annet menneske, så hadde det i hvert fall gyldighet for Fredrik Ramm.

Han var forvandlet – og intet annet ord dekker det som skjedde med ham. Han ble forvandlet i det ytre: all tretthet, bitterhet, skyhet forsvant fra hans uttrykk, han utstrålte velvilje, sund likevekt, lykke. Og hans ytre var et sant bilde av hans sinnstilstand: han hadde fått fast konsistens, alle hans evner og egenskaper hadde funnet sitt midtpunkt, var kommet i likevekt. Han arbeidet utrettelig, men uten rastløshet og uten muligheter for bitterhet, fordi han ikke lenger "søkte sitt eget", det var et mirakel hvordan han med et slag var blitt en saklig, uforfengelig mann.

Fredrik Ramm skriver selv i boken "Kristen Front":

Jeg så at vi i vårt land hadde forsømt å høyne vår respekt for menneskeligheten hos vår neste, for andre klasser og andre folk i samme grad som vi hadde utviklet vår evne til å nytte ut de naturlige rikdommene. Derfor var vårt syn på tilværelsen blitt mekanisk-biologisk.

I stedetfor å vurdere hverandre som mennesker, var vi begynt å måle hinannens nytte-verdi og nesten bevisst lot vi de minst effektive seile sin egen sjø uten å tenke på at det dreide seg ikke om avlegse maskiner, men om levende mennesker. Vi hadde av vår kultur skjovet ut den kristne tanken om at en sjel er mer verd enn hele verden....Vår barmhjertighet ble uniformert og diverse primitive fordommer ble holdt i live. Vi holdt på å bli slaver av vårt eget "fremskritt".

Under den ulykksalige norsk-danske broderstriden om Grønland forfektet jeg et ytterliggående sjåvinistisk syn. Da dommen falt i Haag, skrev jeg en artikkel om vårt fremtidige forhold til Danmark.....Den "urett" Danmark hadde gjort oss, skulle vi huske bestandig; den skulle umuliggjøre et godt forhold mellom to folk som har mer felles enn de fleste nasjoner i verden...Hvorfor skrev jeg da slik? Fordi man mente at en journalist hadde som hovedoppgave å hevde sitt lands interesser, uansett de følger en slik hevdelse fikk for samkvemmet mellom folkene.

Men etter at jeg hadde våget spranget på "Kierkegaards 70.000 favner", traff jeg en dag en danske. Under en samtale med ham forsto jeg at synd kan skille også folkene fra hinannen og fra Gud, og som norsk ba jeg ham om tilgivelse for det onde jeg hadde gjort hans folk.

Han ble den første i rekken av en lang rekke danske venner, og den 17. mai 1935 talte jeg i Odense på Fyn til 3.000 dansker om forsoning...Møtet sluttet med at de tre tusen reiste seg og sang "Ja, vi elsker" så taket løftet seg.

* * *

Domprost i København, Poul Brodersen, sier:

Vi i Danmark vil ikke glemme hvordan han kom til oss, da Kristus ble virkelig for ham, og offentlig ba det danske folk om tilgivelse for sine hatefulle angrep... Dette er folkeforsoning i praksis...

Siste gang han talte ved et møte i Danmark, var ved krigens begynnelse i efteråret 1939. Sammen med Kaj Munk og Harry Blomberg talte han ved et møte i Studenterforeningen i København, holdt under mottoet "Vi må forberede freden".

* * *

Den siste ferd

Fredrik Ramm var av natur kjernesunn og dynamisk, men ble fysisk knekket i tyske tukthus. Tuberkulose svekket kroppen dag for dag. Da Fredrik Ramm var en kjent kulturpersonlighet, ønsket ikke nazistene å gjøre ham til martyr. De bestemte seg for å sende ham tilbake til Norge.

Fredag den 11. november 1943 kjørte en dansk ambulanse fra Falck i Haderslev for å hente Fredrik Ramm i Rendsburg. Med i bilen var sykepleier Ane Marie, som forteller:

Alt vi visste, var at det skulle hentes en syk norsk redaktør, som skulle hjem og dø...

Vi ankom Rendsburg. Etter å ha spurt om veien et par ganger, fant vi Neu Kielerstrasse i utkanten av den sydvestlige bydel, rett overfor en stor bro over Kielerkanalen. Vi fikk øye på noen store, triste bygninger et stykke inn fra gaten. Tukthuset. Kjørte gjennom to porter inn på en lukket gårds plass.

Inspektoren kom ut og jeg fulgte med opp til cellen. Redaktør Ramm var meget syk og avkrefet. Han hadde store vanskeligheter med å snakke og var samtidig så beveget at han gråt. Han strevde med å få ordene ut, da han sa til meg at det var første gang på tre år han hadde sett et glad og smilende ansikt.

Jeg ble en liten stund alene med redaktør Ramm da de andre gikk for å hente hans eiendeler. Jeg fortalte ham at nå skulle han hjem og bli frisk igjen. "Nei," sa han, "med meg går det ikke godt. Når De engang kommer til Oslo, er jeg ikke mer."

Endelig var vi kjøreklare. Da vi kjørte ut av portene dukket solen opp, og redaktør Ramm gråt og sa, "Si at det er sant, at jeg ikke skal tilbake til tukthuset igjen – si at det er sant at jeg skal hjem."

Før vi var kommet ut av byen, spurte han om jeg hadde litt å spise eller tygge på. Heldigvis bar jeg på en stor, deilig matpakke. Han ville så gjerne ha et stykke loff, det hadde han ikke smakt i fengslet. Han hadde ikke spist de siste 14 dagene. Kosten hadde vært elendig.

"Jeg har ikke hatt det godt," sa han, "men jeg bærer ikke nag til noen, nå har jeg gjort min plikt for fedrelandet, det er jo det viktigste av alt."

Da vi kom til Odense, fikk redaktør Ramm en stor bukett blomster – røde og hvite nelliker og blå anemoner, med en stor sløyfe i norske farver. Stille tok han av seg hatten og gråt. Så sa han: "Disse farvene har jeg ikke sett siden jeg var hjemme."

Fredrik Ramm døde fire dager senere i Danmark. Han var blitt for svak til å fortsette reisen til sitt hjemland.

Københavns domprost Poul Brodersen, som hadde uttalt at siste gangen Fredrik Ramm talte i Danmark var i "Studenteforeningen" sammen med Kaj Munk og Harry Blomberg, sa senere at det utsagnet ikke var helt riktig. *"Den sterkeste tale på dansk grunn holdt Fredrik Ramm noen år senere, da hans kiste, dekket av det norske flagg, sto i Københavns domkirke. Da lå han stille, men han talte – talte sterkere enn noensinne gjennom det han hadde kjempet og lidd, gjennom den kjærlighet som hadde fått slik en seirende makt under lidelsene..."*

Gjennom muren

Av Fredrik Ramm

Tanker nedtegnet under bibellesning i fengslet

Utgitt på Land og Kirke Forlag, Oslo 1946

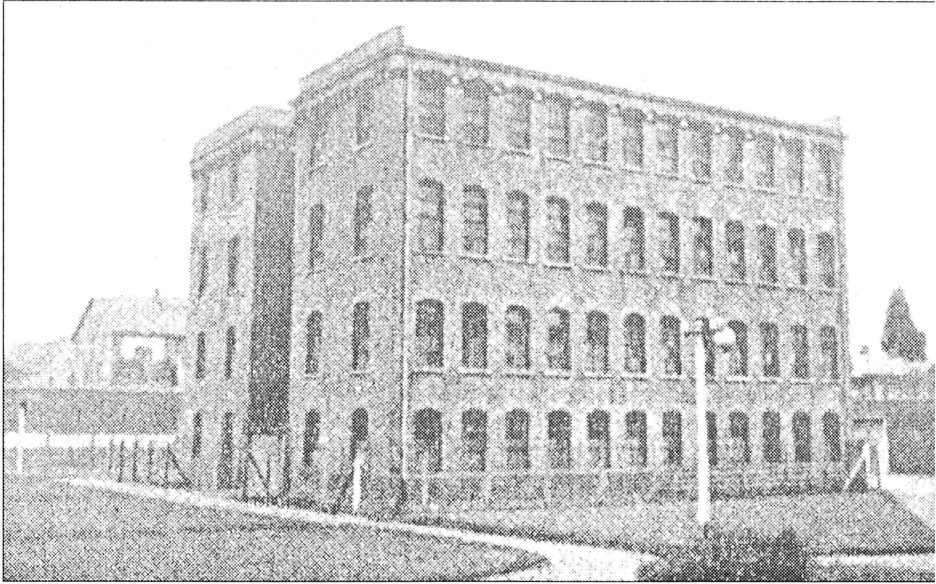
I forordet skriver Fredrik Ramms hustru Eva: Denne boken har min mann skrevet i fengslet, delvis på Grini og delvis på Akershus. ... Hele Markusevangeliet og inntil 19. kapittel hos Matteus er skrevet på klosettpapir, resten er skrevet på en blokk jeg fikk gitt ham mens han var på Grini... I fengslet i Fuhlsbüttel ved Hamburg ble det tatt fra ham sammen med hans tøy... Etter hans død, 15. november 1943, ble manuskriptet og andre av hans papirer oppbevart hos hans venn skipsreder Chr. Harhoff i København. Vi torde ikke sende det til Norge hverken i reisebagasje eller med post av frykt for at tyskerne skulle konfiskere eller ødelegge det...

Fredrik Ramm skriver:

Dette er skrevet i tukthuset på Grini. Jeg delte da en celle som var 3 x 2,25 m, med fem andre. I dette lille rom hadde vi våre 6 køyer i tre etasjer, vask og WC. Der sov vi, spiste vi, gjorde vårt toalett og oppholdt oss der i vel 23 av døgnet timer. Skrivebordet jeg hadde til disposisjon, var langt fra en kvadratmeter stort, og omtrent halvparten av det var beslaglagt av vårt spiseservise. Mens jeg skrev, var mine cellekamerater opptatt dels med å spille kort, dels med å drøfte dagens begivenheter, dels med å synge viser....

Hvor lenge jeg skulle sitte fengslet, ante jeg ikke, bortsett fra at min dom lød på livsvarig tukthus.... Arbeidsforholdene var, som man forstår, noe uvant for en skribent som er vant til å ha sitt eget arbeidsrom med god plass, alle hjelpemidler, og ro.

Dog kan jeg si med fullkommen oppriktighet at friere enn under arbeidet med dette skrift, har jeg neppe følt meg. Ja, det hendte at jeg takket Gud fordi jeg satt der, og således fikk oppleve den åndelige frihet som Jesus har gitt meg...

Fuhlsbüttel konsentrasjonsleir i Hamburg

Her satt Fredrik Ramm fengslet inntil kort før krigens slutt. Utsultet og syk ble han løslatt – nazistene ville ikke han skulle bli martyr. På vei til Norge døde han i Danmark.

Tyske myndigheter opplyser at Fuhlsbüttel den gang ble styrt av spesielt brutale SS og SA ansatte. Innen frigjøringen i mai 1945 hadde minst 250 kvinner og menn mistet livet på grunn av mishandling. I dag står inngangsportalen der som et minnesmerke over stedets tragiske historie. En tavle bærer navnene på dem som mistet livet.

Opplysninger kan fås ved henvendelse til:

*Die Gedenkstätte Neuengamme,
Jean-Dolidier-weg 39,
21039 Hamburg. Tel.: 040/428 96 03*

Ett er målet: å bli tavler
hvorpå Gud kan skrive.

Henrik Ibsen

Fra ”I strid siden freden – historien om Vårt Land 1945-95”

(Per Voksø):

Med bustet hår og loslitt dress

Bjarne Høye var født i Farsund 26.10.1893, vokste opp i Flekkefjord og tok embetseksamen som sosialøkonom i 1916. Gjennom avholdsarbeidet og dets blader hadde han fått smaken på journalistikken, og straks etter eksamen begynte han i Norske Intelligenz-sedler, landets eldste avis... i 1928 kom Høye til Dagen i Bergen hvor han i 1933 ble redaksjonssekretær... Han ble anerkjent som en dyktig journalist og kommentator, med sterke idealistiske holdninger, men uten at han identifiserte seg med Dagens kristne grunnsyn.

I 1934 dro han så til Oxfordbevegelsens ”houseparty” på Høsbjør – etter at hans redaktør Lavik først hadde vært der – og han fikk et kristent gjennombrudd som merket ham for livet, og som knyttet ham sterkt til Oxfordbevegelsen og dens etterfølger Moralsk Opprustning. Dem forsvarte han senere mot alle angrep, og Frank Buchman forble hans store veiviser. I forhold til sin venn Ronald Fangen var Høye langt mer ukritisk overfor utviklingen innen gruppebevegelsen og MRA – og fant seg mindre vel til rette på innsiden av kirkens liv.

10. april 1940 strøk Høye av sted fra Bergen for å slutte seg til de norske troppene på Voss – og endte på Måløy, hvor han sammen

med noen engelske soldater satte ut over havet med en fiske-skøyte. Etter en dramatisk reise kom de endelig i land i Skottland. Der ble Høye først knyttet til Regjeringens etterretningstjeneste og senere, med rang som kaptein, til dens informasjonstjeneste.

Og en vårdag 1945 kom det hemmelig forespørsel fra det okkuperte Norge om han kunne tenke seg å bli tilknyttet et nytt kristelig dagblad i Oslo....

Høye var ingen imponerende skikkelse, og han forsøkte ikke å imponere noen. Liten og duknakket, med bustet hår og loslitt dress kom han hver dag syklende til kontoret, med en velbrukt veske, stappfull av aviser, på bagasjebrettet. Så rundt på kontorene for å spre litt smil og oppmuntring. Han var mannen som i hverdagen levde etter Oxford-budene om absolutt uselviskhet og absolutt kjærlighet – inntil noen misforsto og trodde du kunne bruke denne snille mannen eller forandre ham. Da ble han tverr og sta, eller oppfarende forarget, med veivende hode og armer....

Han arbeidet ikke fort, det kunne gå timer med filing på setningene for å få dem til å sitte som de skulle. Det gjorde de da også. Han ble fort anerkjent som en av de mest lesverdige av etterkrigstidens lederskribenter, og han ble flittig sitert i andre aviser....

...Og så kjempet Høye for Moralsk Opprustning og for sin store helt og guru Frank Buchman. Gjennom flere år førte Vårt Land en kampanje for at Buchman skulle få Nobels fredspris.

Mennesker er gode paa Bunden,
sa' Fanden,
de vil ikke forandre sig selv,
men hinanden.

Piet Hein

Kaj Munk...

Oxfordbevegelsen kom til Danmark, og selvsagt kunne ikke Kaj Munk være uberørt av den. Han måtte ha sympati for en religiøsitet som ikke var klynkende eller livsfiendtlig, som førte Gud inn i hverdagen og fikk mennesket til å ta Ham som sin leder i alle spørsmål. Men først og fremst måtte Munk med glede hilse en kristendom som var i offensiven. Han skal ha talt på mange Oxfordmøter, men han passet også på å forsikre hver gang at han ikke ville høre til noen 'gruppe'.

Dette skriver forfatteren Alf Henriques i biografien om Kaj Munk, utgitt på Gyldendal Norsk Forlag i 1947. Han fortsetter:

Om en ikke visste annet, måtte en imidlertid tro at det lille skriftet han ga ut i 1936 om Oxfordbevegelsen, var skrevet av en mann som i ett og alt gikk inn for dens ideer, eller i alle fall viste vekk alle innvendinger mot den, som uvesentlige.

Kaj Munk, denne utpregede dualist, den indre kampens mann, sender ut en bok som visstnok formelt bare består av uenighet og skjenneri, men der forfatteren synes å ha tatt et klart standpunkt, og gjort det fra første stund av.

Boken som her ble omtalt, kalte Kaj Munk "Ti Oxford snapshots, klippet av en dramatiker". Den består av ti korte dialoger mellom en person som har sluttet seg til Oxfordbevegelsen og en annen som, i alle fall til å begynne med, står fremmed overfor den. Det er folk fra vidt forskjellige samfunnslag vi presenteres for: to

arbeidsløse, en dommer og en politimester, en døende almueskvinne og en sykepleier – for å nevne noen. Henriques sier videre:

Begge parter kan være veltalende og skarpe i replikken, og på det vis kommer det frem mange harde ord om den nye religiøse bevegelsen. Men det vi merker oss er at Oxfordmennesket ikke en eneste gang sier en dumhet eller blir satt til vegg. Over alt beholder han det siste ord, enten motparten gir seg, eller holder fast på sitt uforstående synspunkt. I siste tilfelle er det visstnok forfatterens mening at det skal falle et odiost eller latterlig skjær over "den forherdede".

...Han liker det Oxfordbevegelsen sier ham gjennom disse dialoger, fordi den vil ha orden i tingene, fordi den kan forvandle et menneske som har rotet seg bort i synd, fordi den kan få sjelen til å lytte til Guds røst, fordi den er uten dogmer, men kan stå en mann i hans daglige gjerning, fordi den kan hjelpe livets stebarn til ikke å fortvile og den døende til å dø med fred. Oxford-bevegelsen leder mennesket til Gud. Det er for å fortelle alt dette, ikke for å gi menneskeskildringer, at disse samtalene er skrevet...

* * *

Ronald Fangens tanker om "den lille flokk" uttrykker Kaj Munk på en måte som minner mer om en dramatiker, mindre om en prests preken:

Sannhet er ikke noe for forsiktige folk. De skal ikke ha sannhet, men sofa...

La oss endelig ikke få politikk inn i kirken, sies det; det hører vi om i radioen og leser om i avisene, la oss være fri for det i Guds hus.

Men hvordan hører vi om det i radioen og i avisen? Det kunne være at vi i Guds hus skulle høre om det på en ganske annen måte

enn vi er vant til. Nettopp. I Guds hus skal vi høre om det som skjer ute i verden, sett i forhold til Guds ord.

Det skal også tales om keiseren i kirken, om keiserens forhold til Gud.

Det er dem som vil bille oss inn at kirken bare er et tilfluktssted for sjelene. Kirken må ikke gi seg av med annet enn hvordan vi får frelst vår sjel. Ja, det er en nydelig religion! Bare lille Jensen kan hytte seg og komme i himmelen, hva pokker raker så verden ham? La bare den gå til helvete! Det er en religion keiseren synes om. Den vil han gjerne gi statsunderstøttelse.

Kaj Munk sa klart fra når det gjaldt, han nektet å tie da norske prester ble utsatt for overgrep under okkupasjonen. Hans kompromissløse kamp mot nazismen resulterte i en for tidlig død. Et pistolskudd likviderte ham.

* * *

Kaj Munk ville ikke bli betraktet som en Oxfordgruppemann. Han hadde også store problemer med å tilpasse seg kirkens stil. Han var en kontroversiell personlighet, preget av sin barndom, den gang han het Kaj Pedersen. Men han forsto forvandlingens dynamikk og beskrev den bedre enn de fleste.

Vår norske biskop Eivind Berggrav, som fikk sterke impulser fra Oxfordgruppen, gjorde det også klart at "Oxfordgruppemann" var han ikke.

Jeg har hørt initiativtageren til Oxfordgruppen/MRA, Frank Buchman, si det samme – at han var ikke en Oxfordgruppe/Moralsk Opprustning-mann. Han var ikke interessert i å bringe mennesker inn i en bevegelse, men ønsket å sette mennesker i bevegelse. De kunne kalle det hva de ville, så lenge Kristi Kors sto sentralt. Det er en av grunnene til at det ikke er medlemskap i Moralsk Opprustning.

Ved Kaj Munks grav

Leif Hovelsen og Jens Chr. Magnus var to av Frank Buchmans mest trofaste medarbeidere i Norge. Jens Magnus bygget opp og ledet Milorg-gruppe nr. 13311 i Asker/Bærum under krigen og utførte 37 sabotasje-aksjoner uten tap av menneskeliv. Allerede i 1940 samlet han noen venner hjemme og startet den illegale avisen "Tidens Tegn".

Magnus og Hovelsen var klar over hvor lett de kunne delt Kaj Munks skjebne. Etter krigen sloss de videre for å gi gjenvunnet frihet en ryggrad sterk nok til å bære fremtidens utfordringer.

Disse menneskene hadde fått fatt
i en galskap som var verdens eneste visdom.

H. Blomberg

Harry Blomberg

Aschehous Konversasjonsleksikon forteller: *Harry Blomberg – svensk forfatter, levde fra 1893 til 1950, opprinnelig typograf. Hans skikkelser er sjømenn, vagabonder og jegere, m.m.... 'Det brinner i snön' (1935) viser Blombergs tilslutning til Oxford-bevegelsen...*

I 1937 i boken ”Vi måste börja om” (i 7 opplag fra forlaget Wahlström og Widstrand, Stockholm) skriver Harry Blomberg:

Etter mine to siste romaner forbauser det ingen at jeg åpent bekjenner meg til kristendommen. Det satt langt inne. Med oppvekst i et ikke-religiøst miljø og senere engasjert i arbeiderbevegelsen, reagerte jeg mot den falskhets jeg mente var til stede i de kristnes liv. Mangel på konsekvens og mot i den kirkelige forkynnelse støtte meg like meget som visse dogmer og den smålige kranglingen mellom forskjellige samfunn.

Som sosialist forsøkte jeg å pådynte meg den salige tro at moderne vitenskap, marxisme og materialistisk historie-oppfatning gjorde kristendommen og annen religion overflødig. Kort sagt, jeg gjorde hva de fleste andre ”nåtidsmennesker” gjorde: jeg.... spurte hvor er det blitt av kristendommen?

Men så en dag var det noe inne i meg som stilte et motspørsmål: hvor er det blitt av deg selv? Hva du enn har å si om de kristne og deres samfunn, hvor riktig det enn er – hva angår det deg?

Blir du bedre ved å gjøre dem verre? ... Hvorfor kjemper du med en stigende menneskeforakt?

Dialogen fortsatte med stigende intensitet i et par år.... Jeg tok siste skritt i et gruppemøte i Larvik, Norge.

På dette møtet ba Blomberg om ordet, og sa bl.a.:

Aldri i mitt liv har jeg hørt folk prate så meget "strunt" som her i Larvik. Og aldri i mitt liv har jeg blitt så klar over bagatellenes fryktelige og livshemmende makt. De er gruskorn, som etter hvert vokser til berg og stenger de største porter.

Da jeg først kom hit til Larvik, trodde jeg at jeg var kommet til et stort og vakkert beliggende dårehus. Men ettersom tiden gikk, viste det seg at dårehusforsamlingens struntprat gjaldt vesentlige ting og trengte ned til sannheten om oss selv: vi er dårer og vi er det fordi vi i vår feighet og falske stolthet lar bagatellene tviste vårt forhold til livet og menneskene...

Disse menneskene hadde fått fatt i en galskap som var verdens eneste visdom...

Arbeiderdikteren Harry Blomberg hadde det Kaj Munks "lille Jensen" ikke hadde, nemlig perspektivene og samfunnsansvaret. Derimot manglet han i sitt personlige liv det som virkeliggjør visjonene. I boken "Vi måste börja om" lot Blomberg tanken streife rundt demokratiets problemer og den voksende krigsfrykt. Han skriver:

Innerst inne visste jeg at grunnfeilen var vår egoisme, vår ubotferdighet, vår frykt. Jeg var kjørt fast fordi demokratiet var kjørt fast. Innerst inne visste jeg mer. Jeg visste dette: Bare det menneske som er beredt til i hvert av livets øyeblikk å legge kortene på bordet, erkjenne sine feilgrep og bekjenne sin skyld, kan befri seg fra frykt. Bare befrielsen fra frykt, som uoppløselig henger sammen med egoisme, kan befri fra mistro og hat. Bare befrielse fra mistro og hat kan føde samforståelse, god vilje, kjærlighet. Bare kjærlighet kan redde verden. Men bare det vi kaller

Gud, åpenbart i Kristus, er den fullkomne kjærlighet, og derfor må vi stille oss direkte under Guds førelse, hvis verden skal kunne reddes...

Først nå har menneskeforakten sluppet sitt tak, og blitt erstattet med en positiv interesse for mennesker, et behov for å dele, være utadvendt, med en styrke som forundrer meg selv...

Hva Larvik har lært oss er dette: å bryte ned skranker. Først i oss selv, så mellom familiemedlemmer, mellom arbeidsgiver og arbeider, mellom grupper, mellom partier, mellom nasjoner, mellom raser og kontinenter...

Jeg kan takke Oxfordgruppen for at jeg fant Kristus, men jeg har ingen rett til å tale på Oxfordgruppens vegne....

Jeg er en mann på vei, jeg ser en del og profeterer en del. Men én ting vet jeg: Noen vei tilbake finnes ikke, uansett hva fremtiden bringer.

Når vår intelligens blir egoismens tjener,
skapes dumhetens samfunn.

Vår livsstil kolliderer med våre idealer.

E.E.

Den stygge amerikaner

Den svenske forfatter og kulturdebattant Sven Stolpe var blant dem som deltok på de første ”houseparties” som Oxfordgruppen holdt i Norge. Stolpes første inntrykk av Frank Buchman var langt fra positivt. Han mente at Buchman led av minst tre svakheter: 1) Han var amerikaner, 2) han var stygg, og 3) hans budskap var ikke intellektuelt nok.

Dette inntrykket forandret seg, og Stolpe fant ut at Buchman hadde en romslig humoristisk sans, var uredd, tok sin oppgave – men ikke seg selv – alvorlig. Og ikke minst var han helhjertet i sin intensjon å følge Guds vilje. At Buchman fortsatt var ”stygg” og amerikaner, fikk så være.

I sin bok ”Kobbersmeden Alexander” - en bok han tilegnet Dagny og Erling Wikborg – forteller Stolpe sin egen forvandlingshistorie:

Noe hadde altså hendt meg på mine to houseparties (i Norge). Jeg kunne med egne øyne se hvordan mitt gamle liv lå i ruiner omkring meg, hvordan alle gamle barrikader og bolverk var raserst, alle gamle verdier skutt gjennom og ødelagt... og det var kommet noe i stedet. Hva?

Det er alle Oxford-forfatteres vanskelige oppgave å si et konkret ord om dette. Jeg har selv bestandig kritisert de religiøse forfattere fordi de aldri kan si noe bestemt, men alltid holder

seg så langt ute i alminneligheter. Og nå er jeg selv i nøyaktig samme situasjon. Jeg kan ikke med de sproglige midler som jeg rår over, gi en virkelig forestilling om innholdet av den opplevelsen som fikk meg til å kjenne en trygghet og glede i mitt livs uhyggeligste øyeblikk, da alt jeg hadde trodd på ble avslørt som løgn og illusjon...

Det er summen av all ulydighet og døvheter for Guds ledelse som er den demoniske makt som nå holder verden i et så tragisk faststrupetak. Men grepet skal løsne... Ronald Fangen har rett når han sier at Bibelen ikke handler om annet enn nettopp ledelse. Vi gjør klokest i ganske enkelt å tro at Bibelens forfattere og skikkelser mener alvorlig hva de sier, og at de ikke går omkring og mumler teologiske symboler...

S. Stolpe

Å ta seg tid til å lytte, søke ledelse
en stille morgenstund, går ikke alltid
i takt med våre naturlige instinkter . . .

I kampen mellom ismene
har sosialismen og kapitalismen
tapt terreng til kynismen.

E.E.

Uvenners og venners penner

Oxfordgruppen/MRA ble angrepet fra flere hold. Vi var uten sosialt budskap, uten teologisk lære, anti-kommunistiske og anti-intellektuelle.

Redaksjonssekretær Ingvar Haddal i Vårt Land skriver i sin bok om Einar Lundby:

...Det manglet ikke på motstand. Til et houseparty på Høsbjør sendte Dagbladet ingen ringere enn Axel Kielland. Hans reportasjer er skrevet med en penn dyppet i vitriol. Helge Krogs penn var dyppet i edikk da han behandlet Ronald Fangens nye innstilling.

Onsdag 25. april, bare dager etter at den tyske hær begynte sitt felttog mot Norge, flyktet Fangens kritiker, Helge Krog, med hest og slede over grensen østover fra Røros, til Sverige. Ronald Fangen ble i Norge og fortsatte sine utfordrende foredrag og spiddet urett med sin penn. Han ble derfor den første forfatter og kjente kulturpersonlighet som Gestapo fengslet i Norge.

Gestapo anklaget Fangen for å lede Oxfordbevegelsen/MRA. Noe han avviste, og med rette. Fangen ønsket aldri å lede en bevegelse. Han var for meget av en individualist til det, men han satte pris på et dyptpløyende kristent fellesskap.

* * *

”Brave New World” av Aldous Huxley er kjent av de fleste. En av hans senere bøker, ”Eyeless in Gaza” (Blindet i Gaza) blir beskrevet i C.J. Hambros bok ”Moderne Mentalitet”:

I sitt hele resonnement og sine konklusjoner viser Huxley her ganske klart at han er sterkt påvirket av Oxford-gruppebevegelsen... Huxley, som gjennom mange år har vært en av de skarpeste iakttagere av den moderne menneskenatur, og som inn tar en anerkjent åndeligforende stilling innen sitt slektledd i England, har kalt sin siste og betydeligste bok..”Eyeless in Gaza”, Samson i filistrenes tredemolle....

Huxley skriver:

Den konstruktive fredsbevegelse må være en slags religiøs orden, hvor medlemskap medfører en bestemt leveregel og opofrende og uavbrutt personlig arbeid for saken... De som vil arbeide for freden – ikke bare for en våpenstillstand mellom kriger, men en varig fred – må også i sitt privatliv gjennomføre denne freds prinsipper.

Hambros motiv for å invitere Frank Buchman til Norge var den ”ondskapens atmosfære” som preget Tyskland i begynnelsen av 30-årene. Et annet motiv var Hambros erfaringer i Folkeforbundet, hvor problemene *rundt* konferansebordet ofte var større enn problemene *på* bordet. Frykt, prestisje, maktsyke, bitterhet eller ettergiveness sto i veien for praktiske løsninger. ”Det trenges spadearbeide med individer,” mente Hambro.

Naturlig nok festet Hambro seg ved utviklingen hos den desillusjonerte Huxley, som hadde beveget seg fra en nihilist som skrev fabler om hvordan moderne psykologi og naturvitenskap hadde brutt ned tradisjonelle verdier og ført til ”rotløshet og retningsløshet blant de intellektuelle..” til den etiske utfordringen han ga i boken ”Eyeless in Gaza”, hvor romanens hovedperson Anthony Beavis ”forvandles”.

Hambro skriver:

Men intelligensdyrkeren Anthony Beavis, den kritiske livs-iakttager, hvis mål er å stå lidenskapsløs og udeltagende utenfor, blir rammet av en følelse han sjenerer seg for å kalle kjærlighet – en lengsel, et savn, en irrasjonell trang til å gjøre et annet menneske godt. Og fra det nye utgangspunkt tvinges han til nye refleksjoner.

Gjennom en utvikling som synes å angi indirekte, om ikke direkte, påvirkning av Oxford-gruppen, kommer A. Beavis til den slutning at det ikke alene er noe i veien med verden, men også med ham selv, og reformarbeide kan man ikke best begynne utenfra, men innenfra, og at det ikke er massene som må omskapes, men individene og deres mentalitet.

Nasjonenes synder er alene den monumentale massevirkning av enkeltes synder...

Come Wind, Come Weather

Den engelske romanforfatteren Daphne du Maurier som blant annet skrev bestselgeren ”Rebecca”, skrev også i 1940 boken ”Come Wind Come Weather” (”Kom vind og vær”) – om Oxfordgruppens arbeid i Storbritannia, der den ble solgt i 650.000 eksemplarer. I USA ble den bestselger.

Fortellingene ble brukt til høytlesing i Londons tilfluktsrom under Luftwaffes angrep, for å inspirere til håp og mot. Du Maurier dediserte ”Come Wind Come Weather” til Dr. Frank Buchman, *...hvis visjon hadde gitt liv og næring til personene i fortellingene. Disse menneskenes innsats hjalp andre kvinner og menn til å takle sine problemer og forberede dem på det som måtte komme.*

Du Maurier skriver videre:

De fleste historiene du nå har lest, ble skrevet våren 1940. Nå er det vinter. De siste månedene har vi sett land etter land i Europa gå tapt, ikke bare som offer for en overveldende stormakt, men også for sin egen tvil og frykt...

Ingen krig er enkel, og krigen mot den menneskelige egoisme er den vanskeligste å vinne; den blir aldri vunnet hvis vi tror vi klarer det uten Gud...

Kvinner og menn beskrevet i fortellingene i boken, har svart et klart Ja. Deres liv har ikke vært spesielt enestående, de er verken helter eller heltinner, de er vanlige arbeidsfolk som du og jeg. De streber ikke mot uoppnåelige mål, men alle som én har de fått styrke, så de har kunnet ta itu med de mange hundre problemer de møter i sitt private og offentlige liv, problemer de før ikke maktet å overvinne....

Nasjonens styrke ligger i folkets moral. Det er når hjertet sviker og slipper til tvilens 'femte kolonne': mistenksomhet, egoisme og det lumskeste av alt: 'likegyldigheten', at nasjonen går i oppløsning..

Ingen moral har moralsk verdi med mindre den forsoner delene med helheten, helheten med delene og dermed tjener til å skape enhet i mangfoldigheten. Men slik kan moralen bare være og virke når den er universell og absolutt.

Ronald Fangen

Den private dyds lakksko

Klerken (den kristne) ønsker å skride gjennom historiens blodige sump iført den private dyds blankpussede lakksko... og forbeholder seg retten til moralsk fordømmelse av den sosiale virkelighet, uten å være ansvarlig for dens skjebne...

Dette skriver den polske professor i filosofi, tidligere kommunist Leszek Kolakowski i boken "Mennesket uten alternativ".

Ronald Fangen avskriver ikke helt denne påstanden – men formulerer det slik i boken "En kristen verdensrevolusjon" (Gyldendal):

Det er blitt bebreidet Oxfordbevegelsen at den ikke tar standpunkt til den sociale strid og ikke røber social samvittighet. Der-til er å si at Oxfordbevegelsen tar et utpreget standpunkt i den sociale strid, ikke alene et radikalt, men et revolusjonært standpunkt. Den tar det standpunkt at skal den sociale strid få en annen utgang enn ødeleggelse, da må menneskene forvandles... Vi har bare i den siste menneskealder satt ut i livet tusener og atter tusener av sociale vedtak og reformer... Verden vrimler av programmer avfattet med de sociale demagogers største kløkt og list. Enda frukter det ikke. Det er ikke radikalt nok...

I sin bok ”Kristendommen og vår tid” (Gyldendal 1938) går Fangen til kraftig angrep på nasjonalsosialismen og den internasjonale klassekamp: kommunismen. Han skriver:

Det er sikkert nok, at betyr nasjonalsosialisme en reaksjon mot kommunismen, så har den benyttet bolsjevikediktaturets egne midler til å gjennomføre reaksjonen. Nasjonalsosialismen er i den forstand kommunismens geniale elev...

Kommunismen og nazismen kunne akseptere ’kristne’ så lenge disse holdt seg innenfor og koste seg med sin egen ’lille, trygge flokk’, skriver Fangen videre. Dannelsen av Kirkeakademiene (omtales annet sted i boken) skulle bygge bro fra ’den lille flokk’ til samfunnet.

Intet nytt, likevel nytt

Forfatter og kulturskribent Carl Fredrik Engelstad er den som helhjertet har holdt Fangens tenkning i live. I boken ”Ronald Fangen, en mann og hans samtid” (1946), skriver Engelstad:

Den første verdenskrig brakte kulturoptimismen og de gode, trygge tider til hastig fall; etter den kom nye kriser og krakk, en økende forvirring og depresjon, som med uavvendelig logikk førte rett inn i den nye verdenskatastrofe.

Begrepet ”normale tider” mistet i 1914 sitt reelle innhold og har senere ikke fått det tilbake, ettersom det fra da av ikke har eksistert en eneste gyldig og anerkjent norm på noe av samfunnslevets, kulturlevets eller det internasjonale livs områder. Å konstatere dette rent generelt er lett nok, og det har vært gjort inntil kjedsommelighet. Det man i alminnelighet ikke gjør seg klart er den indre årsak til dette plutselige sammenbruddet innen den vesteuropeiske kultur...

Engelstad leder oss gjennom Fangens mange bøker. Han gir god plass til én av dem, ”En kristen verdensrevolusjon”, og skriver:

Blar man i boken for å finne sensasjonelle selvavsløringer, så blir man skuffet. Det er ikke noe markskrikerisk eller ekshibisjonistisk ved den, tonen er helt antiseptisk. Ikke desto mindre er den rystende. Den er et høyt kultivert, følsomt og intelligent menneskes forsøk på uten omsvøp å gjøre opp sin egen og samtidens status...

Da Fangen kom til Høsbjør, befant han seg i et forholdsvis løst og uforpliktet forhold til kristendommen... og for øvrig kjente han seg deprimert og hjelpeløs overfor verdens overhåndtagende forvirring og menneskenes tilsynelatende ubotelige moralske og åndelige nød.

Hadde hans forhold til kristendommen vært spekulativt og teoretiserende, så møtte han her til gjengjeld en kristendomutgave som var så ufilosofisk som vel mulig. Den forenklet hele problematikken radikalt og håndgripelig. Den talte om synd som en nøktern realitet, den talte om oppgjør med Gud og mennesker, den talte om seier over synd, den talte om Åndens ledelse – det var som sagt enkle ting, det var ikke noe nytt og merkelig. Og allikevel var det nytt og merkelig....

Det var ett ord som sto sentralt i gruppebevegelsens forkynnelse: Beslutning! Troen er for en stor del en viljesak, man må ta en beslutning, man må si: Jeg vil! Tør man ikke ta dette avgjørende skrittet, blir man gående og drive i et løsaktig og uforpliktet forhold til problemene...

Det som skjedde med Ronald Fangen på Høsbjør, det som utgjorde Fangens omvendelse, det var at han med en viljebeslutning bekreftet den utvikling han gjennom mange år hadde gjennomgått.

'Jeg takker gruppebevegelsen fordi den hjalp meg til å ta den kristne beslutning jeg lenge hadde lengtet etter å ta,' skrev Fangen noen år senere.

Ondskapen undervurdert

Ronald Fangens fengselsopphold var en stor påkjenning på kropp og sjel. Da han endelig slapp ut, ventet hans venn Tarald Hanssen ved fengselsporten og kjørte Fangen hjem.

Tarald var en av mange tusener som møtte Oxfordgruppen. Hans møte med Kristus resulterte ikke i teologisk dogmatikk, han skrev ingen bøker. Forvandlingen resulterte i at en romslig pengesum fant veien til statskassen, penger han hadde unndratt i skatt.

I Oxfordgruppens kjølvann ble så mange 'glemte' skattepenger innbetalt at myndighetene måtte ty til spesielle tiltak for å ta imot alt som kom inn.

Absolutt ærlighet er en viktig del av det kristne budskap og naturlig nok en del av Oxfordgruppens sosiale budskap.

I Bibelen forteller evangelisten Lukas i kap. 9: *I Jeriko ønsket tolleren Sakkeus å treffe Jesus... Sakkeus klatret opp i et tre for å få et glimt av Jesus i menneskevrirmlen. Da Jesus kom, så han opp og sa, 'Sakkeus, skynd deg ned! For i dag vil jeg ta inn hos deg.' Sakkeus skyndte seg ned og tok imot ham med glede. Etter møtet med Jesus sa Sakkeus: 'Herre, halvdelen av alt jeg eier, vil jeg gi til de fattige, og har jeg presset penger av noen, skal han få firedobbelt igjen.' Da sa Jesus: 'I dag er frelse kommet til dette hus.'*

Møtet med Kristus har dyptgripende konsekvenser på det sosiale og økonomiske plan. Hvis ikke, er det noe som ikke stemmer. Det er mangt og meget som ikke stemmer i dag. Hundretalls millioner kroner forsvinner fra fellesskapet, takket være sløvhet, grådighet og uærlighet. Et stadig oppkomme av nye lover og regler løser ikke problemet.

De kunne ikke nekte
det de hadde opplevd.

S. Tschudi

Når løy du sist?

Femti år etter møtet på Høsbjør Turisthotell skriver tidligere rektor ved det praktisk-teologiske seminar ved universitetet i Oslo, cand. Teol. Stephan Tschudi, i ”Kirke og Kultur”:

Uvant språk, uvant form, men det vant gjenklang hos mennesker som sto fjernt fra norsk kristenliv. Hva dreide det seg om? Kort og godt: det dreide seg om kristendom. Og når dette ble aktuelt for de enkelte mennesker, var vi over på den andre siden, i fortrolig og nærgående samtale, eller i enerom, i hard kamp. Det var brennende alvor: å se seg selv etter alle forsvarsbastioner var rast sammen, og så overgi seg til Gud – skje Din vilje.

Gode kristne som stadig hadde forsikret både Gud og medmennesker at de var syndere, ble kontant spurt: hvilke synder? Når løy du sist? Konflikter i hjem og arbeid – hva er din skyld? For-sømmelser – hva skal du begynne med for å gjøre det godt igjen? Det ble så pinlig konkret at man måtte mobilisere adskillig teologi for å kunne plante syndsbegrepet over på trygg grunn igjen.

Metodikken var enkel og klar.... Mange av dem som ble grepet hadde et særdeles magert forråd av kristen kunnskap. Men de kjente seg igjen i evangeliens beretninger om mennesker som fulgte Mesteren – uten dogmatikk. Og de så med forundring på mennesker som lot til å vite alt om kristendom uten at det hadde noen merkbar innflytelse på deres liv....

Dette var de nye kirkefremmede mennesker som vanlige arbeidsmåter ikke hadde nådd. Og det var de som vakte oppsikt utad. Men i omtale av bevegelsen glemmer man ofte den annen fløy, nemlig erfarne kristne med solide kristelige kunnskaper. Som for eksempel prester. Oxford i Norge betydde i særlig grad en prestevekkelse. De glade bekjennere i Teamet gikk friskt løs på verdige representanter for geistligheten under motto: Take nobody for granted....

For prester og kristne ledere som sluttet seg til bevegelsen kunne det bli vanskelig. De visste det var tynt med dogmatikken. Men de kunne ikke fornekte det de hadde opplevd....

S. Tschudi.

Han brøt isen...

Det er utrolig hvor splittet vår kirke var i 1920-årene. Eivind Berggrav og Ole Hallesby hadde ikke snakket med hverandre på 12 år da Berggrav i septemberdagene 1939 tok en telefon til Hallesby i anledning av at den annen verdenskrig var brutt ut.

Den avgåtte Hamarbiskop Alex Johnson, tidligere rektor ved det praktisk-teologiske seminar i Oslo, skriver dette i Festskriftet til Stephan Tschudis 70 årsdag, januar 1978. Alex Johnson fortsetter:

Stort bedre var det ikke i den yngre generasjon. Stephan Tschudi og jeg er tremenninger. Vi tok artium på samme skole, han to år før meg. Men han var i Studentlaget, jeg i Forbundet; han ved Menighetsfakultetet, jeg ved Universitetet. Så våre veier krysset ikke hverandre og vi snakket aldri sammen, heller ikke om kirke og kristendom. Inntil han brøt isen....

Antagelig fikk Oxfordvekkelsen større betydning for fred i kirken enn den teologiske utvikling. Skjønt det personlige samfunn den stiftet mellom mennesker fra forskjellige kirkelige retninger neppe hadde vært mulig om man ikke på begge sider hadde visst om

den teologiske moderasjon som var karakteristisk i 1930-årene.... Men fremfor alt var det Oxfordbevegelsen som laget revolusjon. Tschudi hørte endog til dem som var med før vekkelsen i all sin velde kom til Norge i 1934. Mange hadde fulgt det som ofte har vært den kristne kirkes brede vei: Man forsøker å få fred med Gud ved å slutte fred med synden. Nå kom de skjulte yndlings-synder frem i lyset, mennesker ble frigjort, og det var en lyst å leve.

Riktignok tok Hallesby avstand fra Oxford. Men hans lagsekretær småsmuglet Oxfordstoff inn i Studentlagets eget blad. Overhodet ble Oxford ikke "modell, men kildevell" (Berggravs artikkel-overskrift) for største delen av det norske kristenfolk. Man oppga å bli en kristen personlighet og nøyde seg med å være en benådet synder blant syndere. Alt i alt ble derfor 1930-årene en stor tid for kirken...

Tschudi hadde kontakter alle vegne og det skal her observeres et lite kjent faktum: Det var han som koblet den sivile motstandsbevegelsen sammen med kirkens eget sambandsnett...

Forskjellen mellom frihet og friheter
er like stor som forskjellen mellom
Gud og avguder.

Ludwig Börne
1786-1837

Tøffelfabrikkens hemmelighet

Mot og dristighet er vanligvis ikke begreper som dukker opp når man nevner ordet "tøffelfabrikk". Hjemmekos, lunhet og komfort ledes tanken mer til. Men tøffelfabrikken på Høybråten var annerledes. Ved siden av tøfler produserte de illegale aviser for hjemmefronten under krigen.

Våren 1943 var Leif Hovelsen en dag på vei ut av fabrikken. Han kikket vaksomt ut av hovedporten for å se om veien var klar. I et godt grep under venstre arm holdt han en sammenrullet sovepose. En pose han ikke hadde tenkt å sove i. Den var uvanlig tung. Årsaken var enkel. Den skjulte en bunke aviser, en kortbølgemottager og to solide batterier som skulle til forfatteren Sigurd Hoel, slik at han kunne få inn nyhetene fra BBC.

Leif leverte radiomottagere også til Inger Hagerup og 58 nøkkelpersoner innen Hjemmefronten og Milorg.

Undergrunnsavisen "Friheten" ble trykket i tøffelfabrikken, og en kilometer unna ble radioene satt sammen.

Leif fikk levert 60 radioer før Gestapo sporet ham opp. De kom om natten til hans hjem, hvor han bodde med sine foreldre. Fem gestapister hamret på ytterdøren, knuste glass, brøt opp og stormet inn. Iført håndjern ble Leif brakt til Victoria terrasse. Han ble forhørt i 12 timer, og ble så sendt videre til Møllergaten 19 og plassert i celle B24.

Leif forteller:

Etter at Gestaposjefensom ledet min sak, hadde vært i celle B24 og sagt: "Vi har satt deg på listen til henrettelse og vi kommer til å gå inn for at det skjer", var dagene som fulgte, mørke. Alt i meg skrek etter å få leve. Jeg var 19 år og kunne ikke forstå at alt skulle være slutt. Jeg ventet på å bli tatt til politiretten hvert eneste øyeblikk i de neste 20 månedene etter at jeg var satt på listen: dødsdom.

En dag jeg travet rundt på cellegulvet, kom plutselig tanken på barndommen og gudstjenestene på hjemstedet. Jeg husket ikke prekenene, men én ting kom levende frem i hukommelsen – minnet om nattverdsmåltidet.

Jeg begynte å synge "I den natt da Han ble forrådt, tok Han brødet, takket, brøt det..." og som jeg slik vandret rundt B24 og sang, slo det ned i meg: Kristus ble forrådt og jeg er også blitt forrådt. Kristus ble torturert og jeg er også blitt torturert. Kristus ble korsfestet og jeg skal henrettes. Jeg opplevde en indre identifikasjon med Menneskesønnen og plutselig var det som om Kristus gikk ved siden av meg. Jeg kunne føle Hans fysiske nærvær og jeg horte Ham si: "Vær ikke redd, Leif. Jeg er Seierherren, og Jeg er med deg. Følg Meg."

Da jeg fattet dette med tanken og hele sjelen og stemte i et JA, ble jeg gitt en indre frihet, en stille glede som ingen ond makt kunne ta fra meg. Jeg opplevde at Gestapos ondskap og angsten for døden og henrettelsen ikke lenger hadde makt over meg. Jeg var fri! Livet, døden og evigheten ble ett. Og nå ba jeg en ærlig bønn: "Hva enn Din vilje er, Gud, så la det skje. Men skulle jeg få lov til å leve og få friheten igjen så gir jeg mitt liv til Deg, slik at Du kan bruke det som Du vil." Miraklet skjedde. Min sak, som skulle opp i politiretten, ble utsatt og utsatt, og så en dag endte krigen.

Dagene på B24 ble en opplevelse av oppstandelsen for meg. Mørke ble til lys. Et nedbrutt legeme, en knust ånd og en dødsangst

som lammet, reiste seg i indre frihet og seiersglede. Forløst.

Vi kristne har mye å stå til rette for gjennom historiens løp. Kanskje det mest sårende vi har gjort overfor Gud, er at vi tok "patent" på Kristus og dermed splittet menneskene og verden. Hvilken rett har vi til det? Jesus er ikke bare for oss. Han er for alle. For muslimer, buddhister, hinduer, ateister, kommunister, fascister, helgener, kjeltringer, de fattige, de forsmådde, de rike... hele verden og skaperverket. Derfor må vi sone og forsone. MRA var ukjent for meg. Første gang jeg hørte om det var i fangeleiren på Grini, hvor jeg traff Eiliv Skard. Han fortalte meg om Oxfordgruppen/MRA. Skard kom til å bety mye for meg. Da jeg senere var en av hans studenter på universitetet i Oslo, inviterte han meg til MRAs internasjonale senter i Caux, Sveits. Der fant jeg en utvidet, forpliktende tro. MRA ble rammen jeg valgte å virke i.

Ett resultat av Leifs overbevisning kom til uttrykk i VG 23. januar 1960:

Har MRA-Moralsk Opprustning spilt en aktiv rolle ved løsningsen av spørsmålet om tyskernes erstatninger til tidligere norske politiske fanger? At bevegelsen har hatt en finger med i spillet, er sikkert, men hvor vesentlig dens bidrag var, er ikke helt lett å avgjøre...

Den som vet mest om historien her hjemme, er statsminister Einar Gerhardsen, ifølge de opplysninger VG har fått. Det var nemlig han som i siste instans ble koplett inn i denne saken og underhånden ble kontaktet av en vest-tysk minister.

Denne vest-tyske ministeren var flyktningeminister Oberländer. Han skulle vanligvis ikke ha noe med en slik sak som denne å gjøre. Spørsmålet sorterte under det tyske utenriksdepartement. Men Oberländer er moralsk opprustet.

Det var også en nordmann bosatt i Vest-Tyskland. Han hadde fulgt med i fangesaken og var klar over hvor mye ondt blod den

satte jo lenger det trakk ut med en ordning. Han fikk også Oberländer interessert.

I de indre sirkler

Dette førte til en aktivitet og drøfting mellom ham og de øverste tyske regjeringsledere som vi er avskåret fra å vite mye om.

...Oberländer dro til Oslo. Her bodde han hos en mann som også er moralsk opprustet, og underhåndskontakten med Gerhardsen ble tatt. De to møttes – i nordmannens hjem, og ikke på statsministerens kontor – og Oberländer la fram sitt tilbud... Gerhardsen tok kontakt med UD, og spørsmålet ble – også underhånden – forelagt de interesserte fangegruppers representanter. Resultatet ble at Norge erklærte seg villig til å godta tilbudet, og at de formelle drøftelser på det grunnlag kunne ta til.

H.Ø.

Når VG skriver ”...en nordmann bosatt i Tyskland”, er det Leif Hovelsen det refereres til. Fire år etter krigens slutt hadde han avbrutt sine studier og satset sin tid og sitt liv som ”heltidsarbeider” for en åndelig og moralsk opprustning.

Han hadde lest nok historie til å vite hva som skjedde med det tyske folk og Europa etter første verdenskrig: den allierte okkupasjon var preget av hevn. Det allerede utarmede Tyskland ble utnyttet. Menneskelig forståelig, men uklokt. Denne innstillingen næret bitterhet og mindreverdigfølelse i det tyske folk, og det igjen ga grobunn for Hitlers manipulering og makt.

Hvordan forvandles hat til håp, hevn til helbredelse? I en stille stund hadde Leif skrevet ned 8 punkter som skulle kunne løse konflikten mellom Norge og Tyskland, vedrørende erstatningen til norske fanger som hadde overlevet konsentrasjonsleirene.

Ingen pengesum, uansett hvor stor, kunne rette opp uretten. Det måtte finnes et balansepunkt mellom fangenes behov og den nye

tyske stats - på det tidspunkt - små ressurser. Bare et hjerte uten hat og hevnløst kunne lytte seg frem til en løsning.

* * *

Uten denne forsoningens dimensjon er mulighetene små for å løse dagens konflikter på Balkan eller i Midtøsten.

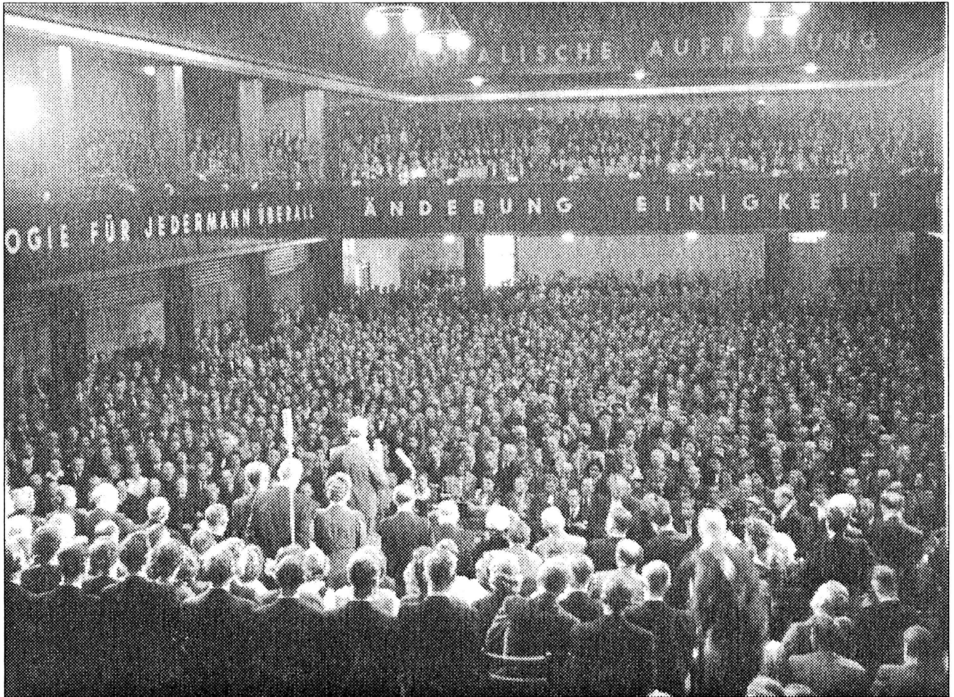

FOTO ARTHUR STRONG

Ett av de tallrike massemeetene holdt i industriområdet Ruhr i slutten av 40-årene og begynnelsen av 50-årene, den 28. mai 1950, med salen full av grubearbeidere og funksjonærer og deres familier.

Ved denne anledningen overrakte den franske regjering Frank Buchman ordenen Ridder av Æreslegionen (Chevalier de la Légion d'Honneur) for medvirkning til enhet mellom erkefiendene Frankrike og Tyskland. (Dansken Keld Jørgensen og forfatteren hadde på forhånd brukt en natt og en dag på å henge opp bokstavene rundt galleriet!)

De som tror at de kan helbrede århundrers ondskap
uten å gjøre noe med menneskets karakter,
lever i tåpens drømmeland.

Peter Howard

Tyskland etter siste verdenskrig

Under et møte i Potsdam i 1945 delte de fire okkupasjonsmakter – USA, SSSR, Storbritannia og Frankrike – Tyskland i fire soner. I årene som fulgte, var det så å si umulig for utlendinger å få innreisetillatelse, og enda vanskeligere for tyskere å reise ut. Ledere i MRA møttes med den amerikanske krigsministeren Patterson, som fjernet de viktigste hindringene for oss. Patterson sendte våre folk videre til General Lucius Clay, øverste militære sjef i den amerikanske sonen. General Clay var på forhånd informert om MRAs arbeide, og la forholdene aktivt til rette. Ministeren ansvarlig for den britiske sonen ga grønt lys. I den franske sonen gikk det tregere, inntil utenriksminister Robert Schuman grep inn. Den russiske sonen var solid stengt.

De første tyske delegater til konferansen i Caux i Sveits ankom 18. august 1947. De var tidligere konsentrasjonsleir-fanger og personer som samarbeidet med de allierte i etterkrigs-Tyskland, enker og slektninger etter de tyske offiserene som ble henrettet etter forsøk på å ta livet av Hitler 29. juli 1944 – bl.a. Barbara Häften, Claritta von Trott og Anneliese Cramson-Prittwitz.

Sommeren 1947 besøkte 5000 delegerte fra 53 nasjoner Caux konferansene – derav 300 franskmenn og flere hundre skandinaver. For de tyske var dette det første møte med det internasjonale samfunn etter 1945.

I tidsrommet 1948-1950 besøkte 4000 tyskere Caux. Konrad Adenauer med familie, og den ny-utnevnte LO-sjef Hans Boeckler tok del sammen med et stort antall av det nye ikke-nazistiske lederskapet i Tyskland.

Reise i ruiner

Johnny heftet av seg høyre ben og hengte det på sengestolpen – et kunstig ben. Originalen lå igjen ved Colmar, ved den fransk-tyske grensen, sprengt i biter. Johnny Pribram, tsjekkisk jøde, flyktet til USA i 1938, ble amerikansk borger og meldte seg til US Army.

Under de alliertes fremrykning i 1945 da Johnnys tropp gikk inn i et minefelt i forsøk på å redde en såret soldat, trakk det også Johnny feil. Noen dager senere befant han seg i en sykehusseng i Richmond, Virginia, USA – uten høyreben, uten opprinnelig fedreland og uten håp.

En dag fikk han et besøk som snudde opp ned på hans liv. Han bestemte seg for å reise tilbake til Tyskland. Jesu forvandlende kraft ga ham – ikke et nytt ben – men nytt håp, og tro på at han selv og det tyske folk ville finne noe helt nytt.

Den 9. oktober 1948 rullet en karavane med 7 store busser og flere privatbiler ut av Zürich i Sveits i retning München i Tyskland. Om bord var 260 kvinner og menn – unge og eldre – fra 20 nasjoner. Johnny og jeg var to av dem. Over grensen ventet en gruppe tyskere som skulle følge med på ferden.

Den største ikke- militære operasjonen siden krigen rullet inn i Tysklands fysiske og ideologiske ruiner.

Overgangen fra Sveits til Tyskland var som å vandre ut av en fargefilm inn i en svart/grå. Hus, gater og klær virket som de var uten fargestoff – det preget også menneskene.

Buss- og bilkortesjen brakte med seg et musikalsk skuespill – ”The Good Road”, med 120 aktører. En stor foto-utstilling fulgte med – den ble satt opp på sentrale torg i byene. På tre uker fylte 20.000 mennesker teatersaler og industrihaller i München, Frankfurt, Essen og Düsseldorf. Teatret i Frankfurt lå delvis i ruiner. Amerikanske ingeniørtropper tilbød seg å bygge en scene for oss et sentralt sted i byen .

Professor Skards lille notat

Eiliv Skard og hans hustru Sigrid var blant en tallrik gruppe nordmenn som reiste med denne ”truppen ” i Tyskland. I et notat skriver Skard:

En erindring fra teamets reise gjennom Tyskland høsten 1948 – da Sigrid og jeg var med: Det var i Frankfurt a/ Main om kvelden – et stort møte i en svær sal. Et kor hadde sunget den Deutschlandslied som var forfattet og satt i tone av norske (tonen var komponert av Waldemar Smith – m.a.) – da sangen var fremført – en dyp bevegelse – og ett trekk minnes jeg særlig: en gammel herre like foran meg i salen – jeg husker hans ansikt, han var merkelig lik de kjente bilder av biologen Ernst Haeckel. Han reiste seg halvveis opp i stolen, så seg utover – så kom det med en stemme preget av dypeste forundring og bevegelse: 'Ein Deutschlandslied.... von Norwegern gesungen.... hab' ich richtig gehört...?'

Samtidig med skuespillet ble det arrangert hundrevis av møter med lærerpersonell, fagforeninger, kirkefolk, industriledere, pressefolk og ungdom. En papirgave fra Sverige gjorde det mulig å trykke brosjyren ”Es Muss Alles Anders Werden” i et opplag på en og en halv million eksemplarer.

Mer enn kull, krutt og Krupp

Etter siste forestilling av ”The Good Road” i Düsseldorf i 1948, krysset denne ideologiske kortesjen grensen til Holland for å spille i Haag. Derfra til London.

Det var to år etter dette at Johnny hengte opp benet sitt på senge- stolpen i Hotel zur Post i Gelsenkirchen. Johnny var en av de 60 MRA-arbeiderne som var blitt igjen for å følge opp det som var påbegynt av ”The Good Road”.

Ruhr-distriktet ligger i delstaten Nordrhein-Westphalen og favnet den gang 80 % av Tysklands tungindustri. Hitler møtte i sin tid størst motstand i Ruhrdistriktet – den siste skanse før han tok full kontroll.

Råstoffet som formet Karl Marx’ tenkning kom i stor grad fra byen Wuppertal i utkanten av Ruhr. Filosofen Friedrich Engels, som vokste opp i Barmen/Wuppertal, foret Marx’ tenkning med all den elendighet som der fantes. Det fantes mye. Arbeidsløsheten var stor. Barnearbeid i fabrikkene skremmende. I en by som Elberfeld hadde 1200 barn av 2500 ikke sett innsiden av en skole – de vokste opp med lange arbeidsdager i fabrikkene, og fikk halv lønn av hva en voksen kunne regne med. (Fra ”Brev fra Wuppertal” i 1839. Åtti år senere uttrykte Lenin at den som vil herske over Europa må vinne Tyskland...Ruhr er nøkkelen.)

Ruhr har vært mer enn kull og Krupps kanoner. Tungt skyts er også blitt avfyrt på den ideologiske slagmark.

Det visste Stalin. Han var uforberedt på krig da Hitler gikk til angrep med ”Operasjon Barbarossa” 22.juni 1941. Derimot var Stalin forberedt på å utnytte freden i 1945, da Tyskland lå i grus. Krigen etterlot et ideologisk vakuum i Tyskland – et åndelig og moralsk tomrom – som etter naturens lov ville bli fylt. Spørsmå-

let var: Hvem ville fylle det? Når? ..og med hva?

Filosofen Edmund Burke skrev for 200 år siden: *”Alt som trenges for at ondskapen skal triumfere er at de gode krefter tier.”*

Det var uvanlig for oss å overnatte på hotell. Vi pleide å bo og sove i private hjem. Hotel zur Post ble brukt fordi vi neste dag skulle treffe Georg Adenauer – kanslerens yngste sønn. Siden Johnny og jeg var engasjert på forskjellige områder i Tyskland, avtalte vi å treffes i Gelsenkirchen. Johnny betalte hotellregningen med en sjekk han mottok hver måned i krigsskadeerstatning fra Washington. Hans ikke-eksisterende høyre-ben hjalp oss ofte et skritt videre.

Tenåringen Georg Adenauer, Johnny og jeg hadde planlagt en ungdomskonferanse i hjertet av Ruhr og tok sikte på å ”mobilisere” 500 ungdommer, og Essen var tenkt som møteplass. Men før vi besluttet hvor det ville være mest strategisk å holde møtet, skulle Georg spørre sin far Kansleren til råds. Far og sønn spiste frokost sammen – en tid på dagen de kunne prate uten tidspress.

Kanslerens frokost

Familien Adenauer bodde i landsbyen Rhöndorf/Bad Honnef ved Rhinens østside, syd for Bonn. Konrad Adenauer gikk sterkt inn for Bonn som hovedstad etter krigen – årsaken var neppe at han ville få kort vei til jobben. Viktigere var det at Bonn lå i et katolsk område, og at alternativet var Frankfurt, hvor sosialistene hadde flertall i bystyret. (Det var først i 1999 at Berlin tok over sin tradisjonelle hovedstad-rolle.)

Vi dro grytidlig fra Gelsenkirchen for å nå Bad Honnef før Adenauers avsluttet frokosten. Vi ville vite hvilket råd Kansleren ga.

Forslaget var ”Hans Sachs Haus” – et ruvende mursteinsbygg sentralt i Gelsenkirchen, med storsal og scene som kunne favne mer enn 2000 mennesker. Bygningen var lite berørt av krigen.

Frokosten ble et vendepunkt. Planer om en ungdomskonferanse vokste raskt utover den opprinnelige idé. Frank Buchman og eldre venner i Caux fattet interesse for opplegget. Resultatet var en ”Grosskundgebung” – massedemonstrasjon – i pinsen, 28. mai, 1950. To dager senere skrev avisen ”Essener Kurier”: *Moralsk Opprustning punkterer Sovjets planer.*

Hundrevis av personlige historier skjulte seg bak den overskriften. Fra plattformen i Hans Sachs Haus talte kvinner og menn fra hele Ruhrdistriktet. Arbeidsgivere som fikk ting til å fungere ved å sette person foran profitt. Arbeidere som hadde vunnet sine kampsaker gjennom samarbeide. En rad tidligere funksjonærer innen det tyske kommunistpartiet redegjorde for sitt nye syn.

Deres ”omvendelse” hindret ikke gjenvalg som tillitsmenn i deres respektive fagforeninger. Deres nye ideer var mer i pakt med den britiske arbeiderleder Keir Hardy og vår egen Marcus Thrane som yngre – et brudd med Marx’ ateisme.

Frankrikes president sendte en kvinnelig senator til denne ”stormønstringen” i Gelsenkirchen. Hennes oppdrag var å overrekke ordenen ”Le Croix de Chevalier du Légion d’Honneur” (Æreslegionens ridderkors) til Frank Buchman for forsoningsarbeidet mellom arvefiendene Frankrike og Tyskland. Det at Senator Eugenie Éboué var en svart kvinne fra det franske Guadeloupe, understreket franskmennenes respekt for MRAs anti-rasistiske holdning. Det tyske folk hadde 15 år med intens rasistisk propaganda bak seg.

Tysklands regjering dekorerte senere Frank Buchman med ”Fortjeneste-ordenens Storkors”. Medaljer er mindre viktig – vesent-

lig var det at Frankrike og Tyskland sammen gikk inn for å understreke MRAs effektive rolle i å lege dype sår av hat og bitterhet – et langt og skjeggbevokst hat med lang regjeringstid.

Da de første ”håndplukkede” tyskere kom til Caux i 1947, ble de mottatt av et fransk kor som sang en velkomstsang på tysk. Da skjedde noe med den tyske delegasjonen som de fant vanskelig å forme i ord.

Litt hadde man lært av første verdenskrig – hat og hevn åpner dører til de krefter vi forsøker å holde ute, oppmuntrer det vi vil nedkjempe.

Begrepet ”fiende” redefinert

En annen sak var Stalins strategi for å vinne den tyske folkesjel. Under krigen i Sovjet var begrepet *tysk* det samme som *fiende*. Ved krigens slutt i 1945 ga Stalin plutselig ordre om å redefinere ordet fiende: ”nazist” var fiende – ikke tysk. Først etter at Sovjet hadde fridd til den tyske folkesjel noen år senere, begynte de vest-allierte mer bevisst å skille mellom nazist og tysker. *Det* vokste frem under de alliertes luftbro til Berlin.

Den 26. oktober 1948 avsluttet ”The Good Road” Tysklands-turnéen. Ministerpresident Karl Arnold i Nordrhein-Westfalen, sammen med sine ministre Heinrich Lübke, August Halbfell og Walter Menzel, konfererte med Frank Buchman om en fortsettelse av offensiven i Ruhr. De uttrykte håp om ikke å bli ”russifisert”, heller ikke ”amerikanisert” – de ønsket et tredje alternativ.

Den første oppførelsen av skuespillet ”Der vergessene Faktor” (Den glemte faktor) fant sted i Essen den 23. november 1948, i skyggen av Krupp-verkene, innledet av Ministerpresident Arnold og ”Oberbürgermeister” Gustav Heinemann.

”Den glemte faktor” ble vist for 120.000 ansatte i Ruhrs kull- og stålindustrier. Regjeringen i Düsseldorf stilte kontorer til vår disposisjon og ga DM 60.000 til kampanjen. Ett tusen familier i 15 byer åpnet sine hjem. Hollenderne ominnredet en stor, gammel elvepram og fikk den fraktet opp Rhinen til Düsseldorf, der den ankret opp og ble brukt som kantine for alle MRA-medarbeiderne. Landbruksminister Heinrich Lübke sørget for maten – stort annet enn makaroni og poteter var ikke å skaffe.

Den nyvalgte formannen for den tyske Landsorganisasjonen, Dr. Hans Böckler, åpnet mange dører etter sitt besøk i Caux.

Helt nye veier

MRAAs utrettelige innsats tok merkbart luften ut av kommunistenes planer. Tredve distriktsledere i KPD (Kommunistische Partei Deutschlands) ble skiftet ut. Grunnen: ”dårlig ideologisk gangsyn”. Allerede i 1948 under den såkalte ”Protokoll M” hadde KPD besluttet å vinne kontroll over Ruhr, ikke gjennom Bundestag, men ved å ta over gruver og fabrikker. Det ble satset på tillitsmannsvalgene. I slutten av 1947 og begynnelsen av 1948 var industrien i Ruhr dominert av kommunistene – de hadde 72% av klubbstyrene i sine hender.

Etter to års innsats med skuespillet ”Den glemte faktor” og med et hundretalls MRA-arbeidere i aksjon, var situasjonen forandret. I 1950 var kommunistenes innflytelse redusert til 25% – en uttalelse av Hubert Stein i hovedstyret for kullgrubearbeiderne i Ruhr.

Finansminister Artur Sträter sa i Bundestag: ” *Vår kullproduksjon har slåss med store problemer. Det er ingen overdrivelse når jeg sier at ideologien fra Caux har åpnet helt nye veier.* ”

Det som skjedde i Ruhr i årene omkring 1948-50 må også tilskrives Marshallplanen, som da hadde begynt å påvirke levestandarden.

* * *

Bladeck, Kurowski, Benedens, Heske, Stoffmehl og Wesoleck og flere med dem, var alle funksjonærer i kommunistpartiet og tillitsmenn i fagbevegelsen. Da de kom tilbake fra konferansene i Caux, ønsket de alle å fortsette i KPD. Samtlige ble ekskludert. De ble kastet under et møte ledet av formannen, Hugo Paul. Partiet ønsket ikke å bli "fornyet" på grunnlag av absolutte moralske normer: ærlighet, renhet, uselviskhet og kjærlighet. Det lød jo heller ikke spesielt marxistisk.

Tvert imot – ledelsen i Düsseldorf var klar på én ting: "med MRA-folk skulle man ikke diskutere, de måtte bare bekjempes."

KPDs avis "Freies Volk" utgitt i Düsseldorf, brakte en artikkel skrevet av Hugo Paul. Overskriften lød: "Umoralsk Nedrustning". Han skrev bl.a.:

MRA-apostlenes farlige aktiviteter har opp til nå blitt undervurdert av distriktsstyrene i KPD, ja, t.o.m. av de høyere opp i KPDs ledelse ....MRAs arbeide har skapt ideologisk utrygghet og forvirring i deler av vårt partiapparat, for eksempel i Meerbeck-Moersdistriktet, i Rheinpreussens gruver og i Fordfabrikkene i Köln.

Klubbstyret nøs når Stalin frøs

Kullgruben "Nordstern" var en av de store, moderne industribedriftene som lå i Gelsenkirchen-Horst. Nordstern var et flaggskip for 90.000 arbeidere ansatt i Gelsenkirchen Kullkompani. KPD

hadde satset meget for å få kontroll over klubbstyret, og hadde lyktes. De hadde solid flertall i klubbstyret og sendte hvert år gratulasjoner til Stalins fødselsdag.

Etter at direktøren, Günther von Velsen, var i Caux og fant et nytt syn på en arbeidsgivers oppgave, skjedde det en omveltning i klubbstyret. Tidligere var det sagt om klubbstyret i Nordstern: ”Klubben nyser når Stalin fryser.” Det ble slutt på gratulasjonene til Stalin. Derimot ble Frank Buchman ønsket til lykke på sin fødselsdag 4. juni.

Øst-tysk radio begynte nå å kringkaste en serie angrep på de av oss som arbeidet med MRA. Fra Düsseldorf ga formannen i KPD klar beskjed til alle partimedlemmer: *”Alle kamerater som søker kontakt med MRA-folk, blir ekskludert og avslørt som forrædere overfor arbeiderklassen.”*

Samtidig med at dette skjedde, reiste hundrevis av arbeidsgivere til treningscenteret for MRA i Caux. Mange fant noe nytt. Da de kom tilbake til Ruhr, innså flere marxister at Karl Marx’s tese om at ”ingen kapitalist kan heve seg over sine egne materielle egeninteresser”, ikke alltid holdt stikk.

Åndskamp

Tyskere har preget vår Norgeshistorie på godt og vondt, påvirket nordmenns liv og tenkning. Vi vet aldri når en Martin, Karl eller Adolf dukker opp, eller hva de finner på. Bedre kjent som Luther, Marx og Hitler. Det er ikke nødvendigvis disse som har skapt historie, ofte er det miljøet og historien som har skapt dem.

Enten sitter vi her oppe i nord med foldede hender og venter på hva utviklingen i hjertet av Europa kan tilby oss, eller vi engasjerer oss i prosessen på et tidlig tidspunkt og er dermed med og former vår egen fremtid.

Etter første verdenskrig overlot vi det ”ideologiske” vakuum til Hitler. Han hadde en plan og en lidenskap for å fylle den. Men *noe* hadde vi lært etter annen verdenskrig. I mars 1935 avsluttet Frank Buchman sin kampanje i Norge med en tale i en overfylt sal i Oslo gamle rådhus. Hans konklusjon var: ”Jeg tror at Norge vil bringe dette budskapet til andre land.”

Etter fem års okkupasjon – da Oxfordgruppen/MRAs aktiviteter i Norge var forbudt – var det fristende å se tilbake til førkrigsårene. Fristende å tygge drøv på de gamle, gode hendelsene: varmen og forvandlingen som preget de mange ”houseparties” i store deler av landet. Ikke fullt så fristende å reise ut i det ukjente og forsøke å lege hat og splittelse i hjertet av Europa – en utfordring langt utover hva jeg selv og mange med meg følte oss i stand til å hankses med. Det var et kall – i tro. Noen mente vi beveget oss bort fra evangeliet og inn i politikken.

Vekkelse, revolusjon, renessanse

Tre ord som var overskriften på Frank Buchmans tale i Visby, Sverige, i august 1938. Han sa bl.a.:

Noen kom hit i håp om å bli forvandlet – det er bra og nødvendig. Andre kom i håp om å bli et redskap i forvandlingen av andre – også viktig. Faren er at noen ønsker å stanse der. Jeg er meget interessert i en tredje utfordring: Hvordan redde en sivilisasjon i forfall – det engasjerer meg. For det fjerde ønsker jeg å nå verdens millioner.

Noen håper på en koselig, komfortabel oppvåkning, en vekkelse fra Oxfordgruppen, en lenestolreligion. Men neste skritt er revolusjon. Det er ubehagelig, mange kristne misliker ordet, det skremmer og gir gåsehud... Jeg er ikke her for å behage dere, heller ikke er jeg her for at dere skal like meg. Det Oxfordgruppen ønsker, er å gi Sverige og verdens nasjoner en åndelig og moralsk revolusjon.

Personlig og globalt

Solen hadde ikke stått opp – *det* hadde familien Klippel. Walter Klippel, min vert, var talsmann og organisator for gruvearbeiderne i Alten-Essen. Bestefar Klippel, som bodde hos sin sønn og svigerdatter, listet seg hver morgen klokken 5 ut av sitt sove-kott og gjennom familiens lille stue hvor jeg sov i en liten grønn sofa. Bestefar var på vei ut for å luften sin overvektige lille hund.

Jeg våknet. Etter å ha sovet i familiens sofa i flere uker, kunne jeg konstatere at det nyttete lite å strekke seg. Sofaen var i underkant av 170 cm, jeg i overkant av 192 cm. Sofaens konstruksjon var slik at de solide armlenene inspirerte mer til å sitte heller enn ligge.

Walter Klippel var ute av huset før solen viste seg. Selv når solen kom opp, var det vanskelig å få øye på den – en mørk, rød kule, innhyllet i kullstøv. Det var lite snakk om miljø i førti- og femtiårene.

Hvordan kom jeg til familien Klippel? På samme måte som mine venner og jeg kom inn i alle de andre ca. 2000 hjem i etterkrigstidens Tyskland. Da vi med en styrke på omkring 300 mennesker reiste til München for å oppføre musikkspillet "The Good Road", advarte USAs militære myndigheter oss og sa at "det finnes ikke en ledig seng eller soveplass i München". Vi fant plass til hver eneste én av de 300 – gjestfriheten var utrolig.

Før vi rykket inn i en by i Ruhr, ble fire-fem av oss sendt som fortropp. Vi oppsøkte gjerne ordføreren og byadministrasjonen, fortalte hva vi tok sikte på, og ba om frikort på det kollektive transportsystemet. Vi fikk tillatelse av fagforeningene til å slå opp plakater i gruveganger og kantiner, hvor vi ba om kontakt med familier som kunne tenke seg å ta inn overnattingsgjester.

Et par dager senere hadde vi lange lister av familier å velge mellom. Vi fikk også tilbud om å overnatte i utrangerte togvogner

og i tilfluktsrom, bl.a. I byen Bochum åpnet politisjefen fengselet, der det var et par ledige celler med sovebenker til oss. Der måtte vi bare ikke komme for sent ”hjem” om kvelden.

Mange kommunister ønsket oss velkommen inn i hjemmene sine. De var nysgjerrige på utenlandsk kontakt og irritert over partilinjen fra sentralt hold: ”Med MRA-folk kan man ikke diskutere, de må bare bekjempes.” Det gikk på deres ære løs å innta en defensiv holdning når det gjaldt diskusjon. Deres trening var å være offensive i idékampen. De hadde opplevd Hitlers konsentrasjonsleire, forfølgelse og lidelse. De mente de kunne hamle opp med en gjeng ”religiøse jyplinger” som oss.

Jeg kunne fortelle hundrevis av historier om hva som skjedde hos de mange familier der vi bodde. Jeg lar min venn Jens Jonathan Wilhelmsen fortelle hva han opplevde.

Før han slipper til – noen ord om den idé- og våpenkamp som rev og slet i vår gamle klode på det tidspunkt. Et kaldt gufs strøk over jorden da ikke-voldsforkjemperen Mahatma Gandhi ble myrdet i 1948. Samme år tok Sovjet kontroll over Tsjekkoslovakia og stoppet all tog- og veitrafikk til og fra Berlin. De vest-allierte startet sin luftbro dit. Alle religiøse bevegelser ble forbudt i Ungarn. Kineserne okkuperte Tibet. Nord-Koreas kommunistiske styrker inntok Seoul – og den kinesiske hær krysset den 38. breddegrad på vei sørover for å støtte den nordkoreanske offensiven.

Adenauers erindringer

I 1966 utga Aschehoug forlag Kansler Adenauers biografi – der leser vi:

Tendensen i den russiske politikk overfor Tyskland og Vest-Europa var ikke til å ta feil av. I Østsonen befant det seg, i følge den britiske forsvarsminister Shinwell, 30 fullt utrustede russiske di-

visjoner, og luftvåpenet ble forsterket. Samtidig organiserte de en tysk østsonenhær. I 1951 ville den telle 150.000 mann... i 1952 300.000 mann. Propaganda-offiserer fortalte soldatene at de skulle befri Forbundsrepublikken fra de vestallierte og opprette en tysk enhet.

I Vest-Tyskland drev det kommunistiske parti sitt moldvarp-arbeide. Ledende SED-folk og tjenestemenn i folke-politiet hadde uttalt at vi skulle befries allerede i 1950. Når det ble alvor, kunne kadrene i Vest-Tyskland gå til aksjon. De utgjorde ca. 100.000 mann, som Forbundsrepublikken ikke hadde noe å sette opp imot.

Den 25. juni 1950 krysset nordkoreanske tropper demarkasjonslinjen for å ”befri Sør-Korea fra imperialistene...”

Overfallet på Sør-Korea og kampene der fylte det tyske folk med den største uro. Tysklands stilling minnet om Sør-Koreas.

Jet-jagere var flyttet fra det indre Sovjet mot vest. Militariseringen av folkepolitiet i Øst-Tyskland fortsatte – de var skilt ut fra det vanlige politiet og fikk spesiell utdanning. Det var opprettet 15 skoler for utdanning av offiserer, og flere ble bygd. Stalin ønsket å få Vest-Tyskland uskadd i sine hender.

* * *

I bydelen Alten Essen fikk jeg bo hos gruvearbeider Walter Klippel og hans familie. Etter fem uker ble jeg godt kjent med den lille grønne sofaen i stuen. . . .

Jesu Kristi blod renser fra all synd.
Jeg tror på den nye Max.

Frank Buchman

Max Bladeck

Jens Jonathan Wilhelmsen forteller

Januarhimmelen var like svart som kullet et par tusen meter under meg. Regnet pøste ned. Uten gatelys bautet jeg meg frem mot Königsbergstrasse 13 mellom sølepytter av innsjøformat. I hånden hadde jeg kofferten med det meste av mine jordske eien-deler, i hodet en blanding av forventning og frykt over å skulle bo en uke hos en av Ruhr-området kommunistveteraner.

Dette var i gruvebyen Moers i 1949. Riktignok hadde jeg nylig tatt forberedende prøve i filosofi, men jeg følte meg ytterst uforberedt til møtet med en veltrenet marxist. Det var blitt meg fortalt at min vert hadde vært kommunist i 26 år, tre år lenger enn jeg hadde levet. Også i Hitlertiden, da det kunne bety konsentra-sjonsleir og død, hadde han holdt fast på sin overbevisning. Nå var han medlem av partiets landsstyre i delstaten Nord-Rhin West-falen, og klubbformann for Rhein-Preussenkonsernets gruve 4.

Endelig var jeg fremme og ringte på sykkelbjellen som var mon-tert på inngangsdøren. Mot lyset innenfra så jeg en bred skik-kelse nærme seg. Det var vertinnen. Hun var åpenbart ikke glad for å se meg. Det viste seg senere at datteren Isolde, som ville lære engelsk, hadde presset gjennom at en utlending skulle få bo hos dem.

Jeg var i Moers med en internasjonal gruppe på ca. 50 som oppførte MRA-skuespillet ”Den Glemte Faktor”. Vårt vertskap var Rhein-Preussen A/S. Da vertshus og pensjonater fremdeles lå i ruiner, hadde konsernet bedt sine ansatte om å innlosjere gjestene privat. Slik hadde jeg havnet hos Max og Grethe Bladeck med datteren Isolde.

Arbeiderboligen deres hadde tre rom, og jeg oppdaget snart at den eneste varmekilden var kullkomfyren i kjøkkenet. Den var til gjengjeld Grethes stolthet, med en alltid blankpusset overflate. Jeg ble plassert på en forlenget sofa i stuen, hvor ingen varme gjorde vinterkulden rangen stridig.

Familiens liv utspant seg stort sett på kjøkkenet. Der satt også Max og ventet med to kopper te når jeg sent på kveldene vendte hjem etter forestillingen. Som tyskere flest satte han pris på en god diskusjon. Jeg prøvde å så tvilens frø i Max’s ideologiske hage. Hvorfor, spurte jeg, har arbeiderne ikke streikerett i det kommunistiske Øst-Tyskland? Og hva med Sovjets atomopprustning? Vil ikke klassekampen i siste konsekvens lede til atomkrig mellom en kapitalistisk og en kommunistisk blokk?

Etter to-tre kvelder innså jeg at jeg talte for døve ører. Det lærte meg noe om anti-budskapenes avmakt. Hos Max syntes de bare å forsterke viljen til å forsvare det han allerede trodde på. En morgen slo en klar tanke ned i meg: Du må slutte å preke til Max om alt som er galt med saken han har satset livet på. Isteden skal du være ærlig om at du finner det vanskelig å leve de ideene du selv forfekter.

Samme kveld fortalte jeg Max to enkle eksempler. Mens jeg skarpt fordømte uærlighet i politikken, løy jeg når det passet meg overfor min egen familie. Mens jeg brant for fred, hadde jeg vanskelig for å kvitte meg med min bitterhet mot Tyskland.

For første gang slo ikke Max tilbake med et argument. Nølede begynte han å snakke om hva han selv fant vanskelig, både i familien og i partiet. Den kvelden ble innledningen til et langt vennskap. Våre ideologiske syn var fremdeles nesten diametralt motsatte, men en gjensidig tillit var begynt å vokse frem.

Teaterstykket vårt utløste bitter strid. Ikke minst kommunistene beskyldte MRA for å gå klassefiendens ærend. Et oppgjør ble planlagt i ølstuen ”Heier”, og ca. 50 av Moers’ politiske aktivister og fagforeningsledere møtte opp. Noen talsmenn fra MRA var også innbudt. Max skulle lede møtet.

Tobakksrøyken gjorde det vanskelig å se debattantene, og ølet la ingen demper på gemyttene. Men da Max etter et par timers tid skulle oppsummere, sa han: *”Kolleger! Hvis vi betrakter kapitalismen som tesen og kommunismen som anti-tesen, kunne det være at MRA er syntesen?”* Et bombenedslag kunne ikke ha rystet forsamlingen kraftigere.

Fra da av forsøkte kommunistene å få ram på Max, som hadde en sterk stilling blant gruvearbeiderne. Men han hadde en Akilles-hæl: I godt lag tok han ofte en tår over tørsten. Det skjedde igjen på en fest for pensjonerte gruvearbeidere. Denne gangen var kommunistene på vakt. Dagen etter sto følgende overskrift i kommunistavisen *Neue Volkszeitung*: *”Fagforeningsleder fornærmer kvinnelig kollega.”* Artikkelen hevdet at Max hadde kommet med upassende forslag til en kvinnelig passasjer på bussen hjem.

Max var knust. Han satte seg ned og skrev et brev til Frank Buchman hvor han sa at han ikke var sterk nok til å leve MRA, og ba om at all forbindelse med ham måtte bli brutt. Noen dager senere mottok Max et telegram med følgende ordlyd: *”Menneske-lik er det å falle i synd. Djevel-lik er det å bli liggende. Kristus-lik er det å reise seg. Jesu Kristi blod renses fra all synd. Jeg tror på den nye Max. - Frank Buchman.”*

Max hadde på forhånd ingen religiøs tro, men takket være telegrammet bestemte han seg til ikke å gi opp. Et år senere, i 1950, besøkte han Sverige, Norge, og Danmark, sammen med fem landsmenn. Én var sosial-demokratisk embetsmann, én kristen-demokratisk parlamentariker og én gruvedirektør med tidligere medlemskap i nazi-partiet, mens Max og to av hans kolleger var arbeidere og tidligere kommunister. Sammensetningen talte sitt eget språk. De innrømmet åpent Tysklands skyld for fortiden og ba ved flere anledninger om tilgivelse på sitt lands vegne, bl.a. i et møte med Einar Gerhardsen.

Max var blitt en brobygger mellom folkene. I årene som fulgte, brukte han sin erfaring og forvandling rundt om i Europa, i Amerika og i Asia. Midt på natten i en sovevogn i India så han plutselig sin mor som om hun var lys levende. Det åpnet troens og evighetens dimensjon for ham.

Den materialistiske lære at menneskene er produkter av omgivelsen glemmer at omgivelsene forandres av menneskene og at oppdrageren selv må oppdras.

Karl Marx i ”Menneskets frigjørelse”
Et utvalg av Karl Marx’ skrifter av
Sven Erik Liedman, Stockholm, 1965

Dikus og Dütting

Jens Jonathan Wilhelmsen forteller

Klassekamp preget gruveindustrien i Ruhr. Ikke bare fordi det var en naturlig interessemotsetning mellom dårlig lønnete arbeidere på farlige arbeidsplasser, og sjefer med høy lønn på fine kontorer. De bite minnene fra Hitler-tiden spilte med: Mens mange av direktørene hadde vært Hitler-tilhengere, døde tusenvis av kommunister i det tredje rikets konsentrasjonsleire. Nå satt kommunistene i nøkkelposisjoner i klubbstyrene, og de hadde ikke glemt.

Gelsenkirchen-avdelingen av storkonsernet Gelsenkirchener Bergwerks AG (GBAG) eide gruvene Bonifacius, Graf Moltke, Holland, Nordstern, Pluto og Zollverein, med ca. 20.000 ansatte. Administrerende direktør Hans Dütting møtte MRA allerede i 1949. I håp om å fremme et bedre samarbeidsklima, inviterte han noen av konsernets klubbstyreformenn til å reise sammen med ham til MRA’s senter i Caux i Sveits. Men da støtte han på granitt. Formannen for klubbstyrenes fellesråd, Paul Dikus, skulle i hvert fall ha seg frabedt enhver slik klasseforbrødring.

Dütting dro til Sveits alene. Under møtene der kom det snikende et uvelkomment spørsmål: hva med de gruvearbeiderne du nylig ga sparken på grunn av en mindre forseelse? Var ikke forseelsen bare et påskudd for å kvitte deg med noen du anså som oppvi-

glere? Dette skremmeskuddet fra samvittigheten ble etterfulgt av en enda ubehageligere tanke: Kall inn klubbformann Dikus, innrøm den virkelige årsaken til at folkene fikk sparken, og tilby å ta dem tilbake igjen.

Dütting var modig. Vel tilbake i Gelsenkirchen innkalte han Dikus og la frem tingene som de var. Dikus sa senere at fra den dagen begynte han å respektere Dütting. Hans verdensbilde med den stygge kapitalisten som erkefienden begynte å slå sprekker. Da Dütting noen måneder senere ville innby en aksjonsgruppe fra MRA med skuespillet ”Den Glemte Faktor” til Gelsenkirchen, var Dikus villig til å spille på lag. I løpet av noen vintermåneder så ca. 25.000 skuespillet, de fleste av dem GBAG-ansatte og deres familier.

I denne perioden bodde jeg hjemme hos familien Dikus. Ettersom ”Hotel zur Post” var både dyrt og lite, hadde konsernet spurt sine ansatte om de kunne huse noen av de internasjonale gjestene. Dikus hadde slått til, selv om de ikke hadde noe gjesteværelse. Sønnen Wolfgang flyttet inn på soveværelset med faren, mens kona Maria sov på sofaen i kjøkkenet. Jeg var privilegert og sov på sofaen i stuen. At dette arrangementet skulle komme til å vare i tre år, var det ingen av oss som drømte om.

Gjennom lange samtaler på kjøkkenet om kvelden begynte jeg å forstå hvor vanskelig Dikus’ stilling var. Som sosialdemokrat ble han klemmt mellom gruveselskapet på den ene siden, og kommunistene på den andre. Bl.a. forsøkte de å bruke en ulovlig streik i Nordstern-gruven som tennsats for arbeidsnedleggelse i hele området. Samtidig ga Düttings eksperiment med ærlighet og åpenhet Dikus et grunnlag å stå på. Dütting hadde for eksempel innkalt alle konsernets klubbstyreformenn til et dagslangt møte. Der la han frem de relevante tall fra konsernets regnskaper og tilbød seg å svare på alle spørsmål. Det var et radikalt brudd med det vanlige pokerspillet om lønninger, avkastning, investeringer, etc.

Gjennom den daglige kontakten med Dikus fulgte jeg med i denne utviklingen. Min egen tro var at Gud var i arbeid gjennom mennesker som sa ja til forandring. Han, derimot, mente at eksistensen av en høyere makt var ren overtro. Samtidig hadde det som skjedde med Dütting gitt ham tro på at mennesker kunne forandres. Også han følte behov for en regelmessig tid til ettertanke for å finne ut hvordan denne nye faktoren kunne bringes inn i konflikter og mellom-menneskelige forhold. Problemet var å finne tid til slike "stille stunder". Paul gikk på jobben kl. 4:30 om morgenen for å være der når nattskiftet kom opp fra graven.

Vi ble til slutt enige om begge å stå opp kl. 3 om morgenen. Vi satte oss inn i stuen, leste noe fra en bok som nærte både sjel og sinn, skrev så ned våre tanker og delte dem med hverandre. Det bidro til å sette den kommende dagen inn i et åndelig/moralsk perspektiv. Det førte også til at fortroligheten og vennskapet oss imellom vokste seg stadig sterkere. I mellomtiden romsterte Maria på kjøkkenet for å få ferdig den tradisjonelle gruvearbeiderfrokosten: Bratkartoffel und Speck (stekte poteter og flesk).

Jeg må innrømme at jeg fikk meg et par timers ekstra søvn etter at Dikus hadde gått. Han selv fortalte at ofte hadde tankene han hadde gjort seg om morgenen, vært en hjelp i dagens løp. Et bedre samarbeidsklima begynte å bli virkelighet. Nyheten spredde seg helt til politikerne i Bonn. En dag satte Forbundsrepublikkens arbeidsminister, Anton Storch, seg i sin Mercedes og kjørte opp til Gelsenkirchen for å tilbringe en aften med GBAG's direktører og klubbstyreformenn. Storch hadde akkurat ny lovgivning om medbestemmelse for arbeiderne i Forbundsrepublikkens tungindustri på tegnebrettet. Etter møtet kommenterte han at Dütting, Dikus og deres kolleger allerede hadde virkeliggjort en del av ideene.

Familien Dikus og jeg ble venner for livet.

La disse sjeler hvile i fred.
Vi vil aldri gjenta det onde.
Minnestenen i Hiroshima.

Atombomben og Katsuji

”Kan du ta hånd om en militant fagforeningsleder – en japaner fra Hiroshima?” Spørsmålet ble stilt meg i 1950, under en konferanse i Caux i Sveits.

Siste verdenskrig virket ennå nær – omsorg for en japaner, fjern.

Katsuji Nakajima hadde ”hilst på” atombomben. Nå var han én av en delegasjon på 76, ledet av ordføreren i Hiroshima, Shizo Hamai, og ordføreren i Nagasaki, Hiroshi Ohashi.

Katsuji bar på et traume. Det gjorde de fleste i delegasjonen. Jeg visste lite om traumer, men lærte mer i tidensom fulgte. Jeg delte rom med Katsuji i tre uker. Hver morgen sto han grytidlig opp, gikk bort til speilet og strøk pekefingeren langsomt over ansiktet. ”Forfengelig”, tenkte jeg – og tenkte feil.

Krig kontra fred

Noen ord om hvordan delegasjonen kom i stand, før historien om Katsuji fortsetter. Hvorfor besøkte japanerne Caux før turen gikk videre til borgermester Willy Brandt i Berlin, og Kongressen i Washington?

Året er 1935. Kensuke Horinouchi sitter ved sitt skrivebord og tenker. Tenkning forventes når ens arbeidsplass er det japanske utenriksdepartement. Horinouchi er vise utenriksminister og sjef for ”American Desk”. Han skal holde japanerne informert om USA og samtidig mate utenlandske korrespondenter med nytt fra øyriket Japan.

Det foregikk en indre strid i japansk utenriksstjeneste. En ny generasjon politikere og militære tenkte krig. Horinouchi var representant for den moderate fløy, som ville fred.

Gjennom Oxfordgruppen hadde Horinouchi og hans kone fornyet sin kristne forpliktelse. ”Absolutt ærlighet” gjorde at han fikk problemer da han i 1937 ble Japans ambassadør til USA.

I 1940 ber han om å bli avløst. Han aksepterer ikke lenger presset fra Tokyo om at han skal gi amerikanerne falske opplysninger. Tilbake i Japan blir han kastet fra diplomatiet.

Til tross for at han ble overvåket, holdt Horinouchi fast på sin overbevisning under hele krigen. Han ble en av flere som utgjorde et brohode da Vesten søkte kontakt etter at krigshandlingene var over. En annen var Takasumi Mitsui, hvis bror ledet ett av Japans største industrikonsern. Mitsui og hans kone Hideko hadde møtt Oxfordgruppen i England før krigen, hvor de hadde latt seg døpe, med sine barn.

Traume

Disse to familiene, sammen med en håndfull andre, sto bak delegasjonen fra Hiroshima og Nagasaki som landet i Genève på vei til Caux, i 1950. På tross av atombomben, som hadde brent frykt og hat inn i den japanske folkesjel. De som hadde opplevd et slikt ragnarok var i utgangspunktet lite motivert for å pakke kofferten og besøke Vesten – den del av verden hvor monstret var blitt konstruert og besluttet effektivisert.

* * *

Tidlig i 1945 hadde Hiroshima en befolkning på 345.000. Byen hadde så langt vært spart for bombeangrep, men innbyggerne følte seg utrygge ettersom det lå en militærleir i byen. Den sommeren ble 23.000 barn evakuert til landområdene omkring, og

flere voksne fulgte med. Befolkningen var nå sunket til 245.000.

Den 6. august er det klarvær, solen skinner. Hadde det vært overskyet, ville byen ha fått en annen skjebne. Sjefpiloten i B-29 flyet hadde fått oppgitt alternative mål hvis været var dårlig.

Bombeflyet nærmer seg Hiroshima i stor høyde, eskortert av to andre fly. B-29 var blitt ombygget for å bære den 4.000 kg tunge, 3 meter lange bomben, som var svartmalt og bar klengenavnet "Little Boy". I stedet for "krutt" var den forsynt med en klump uran på størrelse med en tennisball.

Kl. 0815 den 6. august gir Kaptein Tibbet ordre om å slippe uhyret, som i brøkdelen av et sekund raser mot sentrum av Hiroshima. 580 meter over jordens overflate eksploderer den – som planlagt.

50.000 mennesker ble drept på stedet og 70.000 såret. Mange av de sårede ønsket senere at de hadde vært blant de døde. Bomben utløste en ubeskrivelig varme. Trykkbølgen raste gjennom byen raskere enn lyden – ethelvete. Ildstormen varte i 6 timer... 60.000 hjem ble ødelagt. To timer senere falt et sort, slibrig regn over området.

Mennesker døde etter hvert som strålingen tok effekt. I en del tilfeller har det tatt mange år før denne virkningen kom.

* * *

Jeg skulle ha forstått at Katsijus stadige tilbakevending til speilet hadde lite med forfengeligheit å gjøre. Frykt drev ham. Han var skremt ved tanken på at bombens stråleeffekt skulle innhente ham en dag. Han hadde sett det skje hos andre.

Grusomme inntrykk og fortrenge følelser ble brakt til overflaten under tiden i Caux – traumet ble svekket. Men bare delvis. Det ville ta tid – lang tid.

Av denne gruppen japanere var 95 % Shintotilhengere og buddhister. Overraskende og sterkt virket det derfor at Hiroshimas ordfører hadde brakt med seg til Europa tre trekors, skåret ut av

Atombombe-korset

Det sto sentralt i Hiroshima, det gamle kamfertreet, grønt, friskt og fredet. På ett nu var det omgjort til svart aske – men ikke helt. Roten var i live.

Ut av den ble det skåret tre små kors som ordføreren i Hiroshima tok med seg på sitt besøk i Vesten. Han ledet en gruppe på 73 japanere, hvorav 95% var shintoister og buddhister.

Caux, Sveits, 1950

Fra v.: Hiroshi Ohashi, ordfører i Nagasaki; Shinzo Hamai, ordfører i Hiroshima; medlemmer av en delegasjon på 73 japanere.

roten på et utbrent kamferte.

En ung japansk kvinne overrakte det første korset til Frank Buchman i Caux, på vegne av Hiroshimas innbyggere. Senere fikk borgermester Willy Brandt det andre, og det tredje havnet i Senatets utenrikskomité i Washington.

Om japanerne ikke fattet korsets hele budskap, ante de en vei til forsoning. Delegasjonen kom fra alle politiske partier. Den omfattet også guvernørene fra de to provinsene der Hiroshima og Nagasaki ligger.

Noen år etter ødeleggelsene planla de som overlevde en ”Fredspark”, hvor en evig flamme skulle brenne, til minne om de 100.000 døde. Alle navn er risset inn i den store minnesteinen, som bærer inskripsjonen:

LA DISSE SJELER HVILE I FRED
VI VIL ALDRI GJENTA DET ONDE

Opprinnelig skulle teksten vært en anklage mot Vesten, men det skjedde noe med japanerne i Caux, slik at ordlyden i teksten på minnesteinen ble forandret.

* * *

I år - 2001 - fikk jeg tilsendt et fargefoto av min venn Katsuji, som var blitt bestefar – han sitter glad mellom datter og barnebarn. Ingen selvfølge at det skulle ende slik.

Tre dager etter Hiroshima ble atombombe nr. 2 sluppet over Nagasaki. Kort tid etter kapitulerte den japanske regjering betingelsesløst.

Den daværende amerikanske president, Harry Truman, hadde stått overfor et helt umenneskelig valg. Brukte han atombomben, ville det få helt katastrofale følger. Valgte han å ikke bruke den, ville krigen med all sannsynlighet ha fortsatt ett år eller mer, med konvensjonelle våpen. I det siste tilfellet kunne Truman ha regnet med at et par hundre tusen mennesker ville mistet livet, utover det atombombene krevde.

Alle helgener har en fortid
Alle syndere har en fremtid

Bill og Bob – AA (Anonyme Alkoholikere)

I 1997 feiret AA i Norge 50 årsjubileum. Jubileumsberetningen strekker seg bakover til ”grunnleggerne Bill og Bob” i 1935.

Den omveltningen som skjedde i Bill og Bobs liv og som førte til stiftelsen av AA, var et direkte resultat av Oxfordgruppen. Dette kommer klart frem i boken ”50 år AA i Norge”, utgitt på Dreyers Forlag. Der står det:

Mange alkoholikere som hadde sluttet å drikke gjennom den åndelige forandring de fikk i Oxfordgruppen, ble fremstående talere som spredte sitt budskap vidt omkring.

Noen skritt tilbake i historien, før effekten av Oxfordgruppen traff Bill og Bob:

Jim Newton i Akron, Ohio (i U.S.A.) – en ung selger som var blitt personlig assistent til bilgummifabrikanten Harvey Firestone - oppdaget snart at Firestones sønn hadde et alvorlig alkoholproblem. Jim tilbød seg å hjelpe den unge mannen og tok ham med til et Oxfordgruppemøte i Denver. Unge Firestone ga sitt liv til Gud, og fikk kraft til å rive seg løs fra alkoholens kvelertak. Familiedoktoren kalte det ”et medisinsk mirakel”.

I taknemlighet for hva som skjedde med sønnen inviterte Harvey Firestone en gruppe på 60 personer med Frank Buchman i spis-

sen, til byen Akron . Da Buchman og hans team reiste derfra etterlot de en engasjert gruppe mennesker som førte arbeidet videre. De bestemte seg for å treffes en gang i uken. Blant dem var en kirurg, Bob Smith, og hans hustru Anne. Bob hadde i flere år forsøkt å skjule sin alkoholavhengighet.

Samtidig var noe på gang i New York. Rowland Hazard, en forretningsmann fra Rhode Island, var alkoholiker, desperat for å finne en utvei. Han hadde penger nok til å oppsøke de beste spesialister, og fant etter hvert frem til psykiateren og psykologen Carl Jung i Zürich i Sveits.

Etter et års behandling på Jungs klinikk ble Hazard erklært helbredet. I New York fjorten dager senere var Hazard igjen hjelpe-løst beruset. Han reiste tilbake til Jung i Zürich, men Jung erklærte at han intet mer kunne gjøre. ”Da har du dømt meg til døden,” var Hazards reaksjon. ”Ikke nødvendigvis,” sa Jung, og føyde til: ”Jeg anbefaler at du finner et religiøst miljø etter ditt eget valg, at du innser din maktesløshet og legger ditt liv i Guds hender. Det er din eneste utvei.”

Rowland fant frem til Oxfordgruppen, som var aktiv både i Sveits og USA. I dette fellesskapet opplevet han det som snudde opp ned på hans liv. Han rørte aldri mer alkohol, og den helbredelsen kostet ham ikke en cent.

Ivrig etter å spre nyheten kontaktet han sin gamle svirebror, alkoholikeren Ebby Thatcher. Ebby fant også et nytt liv i Kristus. Han ble, og forble, edru.

Det ble Ebbys oppgave å bringe budskapet videre til alkoholikeren Bill Wilson, som han fant godt påseilt ved et kjøkkenbord i Brooklyn. Siden Ebby fremsto som totalt annerledes, spurte Bill hva som var skjedd. ”Gud har gjort for meg hva jeg selv ikke maktet,” svarte Ebby. Få uker senere tok Bill den beslutningen som forandret hans liv.

Også Bill engasjerte seg i å hjelpe andre alkoholikere, men lite skjedde. Inntil en venn sa til ham: ”Du bør ikke *preke til* men *dele med* dine medmennesker.”

I mai 1935 var Bill Wilson i Akron på forretningsreise. En fredag kveld befant han seg alene med snaut ti dollar i lommen, sterkt fristet til å drikke seg full. Fortvilet slo han opp i telefonkatalogen og fant navn og nummer til en for ham ukjent prest. Bill spurte om presten kjente til noen Oxfordgruppefolk i Akron. Jo, Bill fikk oppgitt ti navn. Slik traff Bill Dr. Bob Smith, og ved å dele sine livserfaringer med Bob, kunne Bill for første gang hjelpe en annen alkoholiker.

Bill bodde en tid hos Bob og hans hustru Anne. Vi kan lese om dette i AA's offisielle ”Brief Biographies of the co-founders of Alcoholics Anonymous” (korte biografier av stifterne av Anonyme Alkoholikere):

En forretningsreise til Akron i mai 1935 ledet til at Bill traff Dr. Bob, og Anonyme Alkoholikere ble født...

Senere dannet AA en organisasjon med et mer presist siktepunkt for sin spesielle oppgave.

”Jordskjelv” er tittelen på en bok som kom ut i år 2000 (Tiden Norsk forlag). Forfatteren, Reiulf Steen, har sittet i Arbeiderpartiets sentralstyre i mer enn tretti år. Boken handler om hans personlige skjelv og politiske rystelser. På side 16 leser vi:

Etter hvert nådde jeg frem til den erkjennelse at jeg ikke tåler alkohol, og derfor må si nei takk. Lett var det ikke. Mange hjalp meg. I Santiago (hvor han var ambassadør) begynte jeg å gå i en avdeling av Anonyme Alkoholikere, hvilket jeg fortsatte med da jeg kom hjem til Norge.

Kravet til anonymitet, som er et strengt og godt begrunnet krav i AA, forhindrer meg fra å fortelle mer om mine erfaringer fra

dette unike fellesskapet, men jeg handler ikke i strid med min moralske taushetsplikt om jeg sier at jeg bare få ganger i mitt liv, om noen, har møtt så mye varm generøsitet, ekte vennskap og uegennyttig hjelpsomhet som i AA.

Hundretusener av mennesker i alle verdensdeler er blitt hjulpet. Nesten over alt er AA til stede; du finner telefonnummeret til den lokale avdelingen på en av de første sidene i de fleste telefonkataloger.

Bare i USA er det omkring 500.000 selvhjelpgrupper formet etter mønster av AA, som er aktivt i 116 land i verden. I Norge er det ca. 165 grupper over hele landet. Ut fra AA er det igjen sprunget flere organisasjoner under andre navn. Følgende notis sto i Drammensavisen Fremtiden 14. august 1999:

ANONYME NARKOMANE MØTES I HOKKSUND

Et tungt faglig hjelpeapparat er ikke nødvendigvis den eneste utvei å gå for å komme ut av rus-helvetet, samt forbli rusfri. Det er de rundt 300 Anonyme Narkomane som i helga holder landsmøte i Hokksund eksempel på.

I sin søndagsavis 22. april 2001 har *Aftenposten* spandert en side under overskriften "Anonyme Narkomane" og beskriver 40 møtedeltagere mellom 20 og 50 år rundt et langbord i Majorstua kirke i Oslo. *Aftenpostens* journalist fikk være til stede, og han rapporterte:

...Nå gjør de fotarbeidet selv. Anonyme Narkomane er totalt rusfri, uten Metadon eller alkohol... I en stor grad er programmet bygget på Anonyme Alkoholikers 12-trinns program for personlig og åndelig vekst...

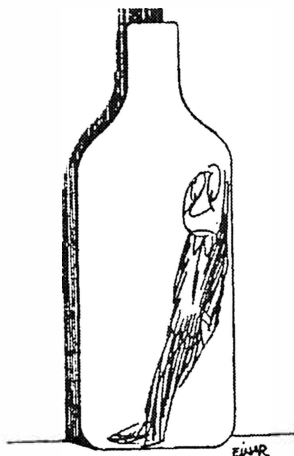
Over hele verden deltar 25.000 Anonyme Narkomane på regelmessige møter.

”Nytt liv for titusener” er overskriften i en artikkel i Aftenposten 12. juni, 2001, som beskriver Trasoppklinikken 50 års jubileum.

I løpet av alle disse årene har 26.180 personer vært klienter der, de fleste menn. Dette var Norges første A-klinikk og har behandlet folk etter Minnesotamodellen, med sitt 12-trinns program... Det hele begynte i 1951 som en ”førstehjelpstasjon” i noen gamle offisersbrakker på Ullern i Oslo, i AA’s regi.

Men – bruker vi begrepet ”det hele begynte..”, må det føyes til at AA vokste ut av Oxfordgruppen med røtter i én persons erfaring av Kristi kors. Det viktige er ikke den mannen, men korsets forvandlende kraft og helbredelse, med uoverskuelige ringvirkninger. Kutter vi den forbindelsen, smuldrer vårt samfunn.

Ett forvandlet liv er mer veltalende
enn hundre prekener.

Erkebiskop Söderblom

Stedets største synder

Det kunne skjedd hvor som helst – det skjedde i Kiruna en sur, sørpet senhøstkveld. Vinteren hadde satt sin fot i nordkalottens dørsprekk og trengte seg på. Få ønsket den velkommen, aller minst jeg, som hutret og hastet gjennom de folketomme gatene på vei til jernbanestasjonen, med kveldstoget som mål.

En lang dag bak meg, en kjedsommelig reise foran. Men det ble tid til et varmt måltid på jernbanekaféen før togavgang. Det var et lyspunkt.

Snart satt jeg ved kafébordet. To andre gjester hadde ”spredd” seg til hvert sitt hjørne. Den ene bak lokalavisen, den andre lent over bordet, søtt sovende i egen armkrok. Eneste lyd som brøt stillheten, var avisleseren som etter å ha suget all næring ut av én side, flyttet seg over til neste, som en stor humle.

En rykende tallerken får-i-kål sto foran meg. Gaffelen var på vei inn i kålen og jeg på vei ut av mitt dårlige lune da inngangsdøren ble slått opp. I åpningen sto en mann og myste mot det grelle innelyset. Han flirte – som for å verge seg mot andres forakt og sin egen. Han var langt fra edru.

Forsiktig tok han et skritt ut på gulvet, som om han prøvde seg på tynn is. Da gulvet holdt, gikk han i retning av mitt bord, med den rutinerte alkoholikers avmålte skritt. Han endte opp ved nabo-bordet, vendt mot meg, og bestilte en øl.

Jeg forsøkte å konsentrere meg om får-i-kålen og mitt vannglass, men han spiddet min oppmerksomhet med sitt aggressive flir, sine svømmende øyne og pløsete, ubarberte trekk. Min lille følelse av velbehag ble punktert, hans vesen ga meg en kald gufs av indre avsky. Men – før gufsen hadde fått full kontroll ble jeg overrumplet av skyldfølelse. Jeg satt der og fordømte et menneske jeg ikke kjente. Jeg så plutselig meg selv som vanedranker av selvrettferdighetens søte drikk, en drikk som knekker flere mennesker enn alkoholen.

I samme øyeblikk følte jeg meg som en større synder enn han med fliret. Det er stor avstand fra forakt til forståelse, fra avsky til medfølelse.

Imens glir ølet glatt ned hos min nabo. Glasset blir raskt tomt. Rastløs reiser han seg og er på vei mot utgangsdøren, han sneier mitt bord. Jeg legger ned kniv og gaffel og sier: "Ha en god kveld." Han rykker til, men svarer ikke, snur ryggen til og skri-der ut.

Igjen er vi bare tre i rommet. Én sover fortsatt uforstyrret, avisle-seren blar og jeg har fått en kanne med kaffe. Alt virker stillere enn før.

Så skjer noe ved døren – langsomt skyves den på gløtt. I sprek-ken skimtes det pløsete fjeset, men uten flir. Han ser på meg. Etter en stunds tankevirkosomhet kommer han helt til syne og skrit-ter i min retning. Han stopper på kloss hold, bøyer seg frem og spør inntrengende om jeg vil være med utenfor. Han sier ikke hvorfor. Instinktivt ser jeg etter om han har kniv i hånden. Det har han ikke. Jeg reiser meg og følger ham ut. Når døren lukker

seg bak oss, tar han et fast, men varsomt tak i jakkeslaget mitt for å holde balansen - eller like sannsynlig: for å sikre at jeg ikke går min vei.

Han tar sats et par ganger for å si noe, og så kommer det: ”Du synes vel at jeg er et håpløst menneske?” Hadde han spurt samme spørsmål tyve minutter tidligere, måtte jeg ha løyet for å si ham imot, for da var ”et håpløst menneske” nøyaktig hva jeg følte han var. Men når spørsmålet treffer meg, kan jeg si med et oppriktig hjerte: ”Det er større håp for deg enn for meg, og jeg regner med at det fremdeles er håp for meg.”

Han gransker meg nøye og ber meg gjenta. Jeg gjentar. Han slipper taket og begynner å gråte. ”Jeg har kone og to småpiker hjemme i... ”(Han nevner en by i Sør-Sverige). Det er lenge siden han har vært hjemme. Reisepengene blir stadig drukket opp.

Så hvisker han: ”Tror du det finnes en Gud?” Jeg svarer: ”Ja.” Han kjemper for å samle tankene. ”Da jeg var barn, så...” Han avbryter seg selv. Spør ikke mer, sier ikke mer. Samtalen er slutt, den varte neppe mer enn fem minutter. Han ser meg inn i øynene som for å stadfeste at jeg mente det jeg hadde sagt, og så går han.

Jeg står og ser etter ham til skikkelsen blir slukt av høstmørket, og vender så tilbake til kaffen, som er blitt lunken.

* * *

Historien kunne ha sluttet der, hvis ikke en venn av meg, en elektriker i Kirunagruvene, hadde kommet til stasjonen like før togavgang for å si adjø. Jeg nevnte møtet med mannen i kaféen. ”Å han,” sa min venn gjenkjennende, ”han er en av byens beste snekere, han har arbeidet her i flere år. Men ingen har ennå sett ham edru...”

Toget var i rute, og jeg var på vei sørover.

Det gikk fjorten dager. Kiruna var fjernt fra mine tanker da brevet kom fra min venn elektrikerens. Han hadde truffet og pratet med den ”fordrukne” snekkeren – på kirkebakken. Snekkeren var edru, han så annerledes ut, hadde ikke smakt en dråpe siden den kvelden på jernbanekaféen. ”Han var et vandrende mirakel,” var den avsluttende setningen i brevet.

Det var et sterkt uttrykk, tenkte jeg. At en fordrukken frigjøres fra alkohol er kanskje ikke så merkelig. Det skjer rett som det er.

Om det var et mirakel i denne historien, så skjedde det i et selvreteferdig, vandrikkende menneske som ble overrumplet av en ærlig selverkjenneelse. Som så seg selv som han virkelig var.

Heller en venn
som ikke vil være psykolog
enn en psykolog
som ikke vil være en venn.

Modum Bads Nervesanatorium (MBN)

Spør du i dag de som leder Modum Bads Nervesanatorium hvilken andel professor i botanikk Haaken Gran hadde i oppbyggingen av sanatoriet, vil de, etter å ha bladd tilbake i sin historie, svare: ”Ingen. Hans navn står ikke i våre papirer.”

Ikke urimelig at svaret blir nettopp det – Haaken Gran visste neppe selv at han var en brikke i å skape institusjonen. Men hendelser griper inn i hverandre, befrukter og former.

Da Oxfordgruppen traff Norge med stor tyngde i 1934, var Haaken Gran en av mange akademikere som ble forvandlet (omvendt, frelst) – eller du kan si han ble radikalt annerledes. I et intervju med Bergens-avisen Dagen sier Gran:

Oxfordbevegelsen har fylt meg med dynamitt... jeg har fått en ubrytelig og livgivende tro på Gud.

Hvordan kan du forene kristendom og vitenskap? Evolusjonsteorien?

Vi skal ikke være engstelige for evolusjonsteorien og lage karantene mot den. Den behøver ikke være fiende av kristendommen... Vitenskapen er også Guds gave, et våpen som er gitt oss, som vi skal holde skarpt og blankt, uten kompromisser.

Gran forteller Dagen om møter på laboratoriet ved Universitetet i Oslo. Studentene møtte tallrike frem for å høre sin professor kåsere om biologi og kristendom.

* * *

Oxfordgruppen arrangerte et "houseparty" på Modum Bad i Buskerud – før stedet ble Nervesanatorium. Haaken Gran var møteleder. Salen var fylt til siste plass. Kjell Lund – senere min svingfar – var en av de mange som hadde funnet veien til Modum. Ett møte engasjerte Lund så sterkt at han ville ut og trekke luft. Han reiser seg og beveger seg stille mot døren. Nesten ute roper Haaken Gran, som kjenner ham, "Lund, har du noe du vil si før du går?" Lund snur seg, samler seg og sier enkelt: "Jeg vil gi mitt liv til Gud."

I samme øyeblikk sitter hans hustru Aagot i et møte i nærheten og tar samme beslutning, uten å vite hva hennes mann har begitt seg ut på.

Lunds opplevelse på Modum førte ham i kontakt med og inn i et åndelig fellesskap med Gordon Johnsen, Einar Lundby, presten Peder Olsen og andre som også hadde fått sterke impulser gjennom Oxfordgruppen, og som gjorde dem til et dynamisk team når det kom til oppbyggingen av MBN.

Kjell Lund reiste land og strand rundt i Norge sammen med Gordon Johnsen for å finne et egnet sted for et sanatorium. Valget falt til sist på Modum Bad. Lund ble første formann i styret. Etter 15 år overlot han roret til Knut Isachsen, også han engasjert i Oxfordgruppen/Moralsk Opprustning.

* * *

I begynnelsen av 50-årene befant jeg meg en dag sammen med Einar Lundby ved en stor oppvask-kum på kjøkkenet i MRAs konferansenter i Caux i Sveits. Når det lages mat og serveres middag til 900 gjester, ender man opp med et utall kjeler og ste-

kepanner som trenger en vask – ”pots and pans” som engelskmennene kaller den tyngste delen av oppvasken.

Lundby gikk løs på gryter og kjeler effektivt og rask, med like stor sans for kjele-sorg som sjelesorg. Han forsto seg på praktisk arbeid. Det han ikke helt fattet, var det som foregikk i møtesalen på den tiden.

Det var etterkrigstid, den tyske kansler Adenauer med familie og stab – 13 i alt – besøkte Caux. Den franske utenriksminister Robert Schumann kom. De tidligere nevnte ordførerne fra Hiroshima og Nagasaki ankom med et følge på 76 japanere. Den Arabiske Ligas formann dukket opp. Industrilederdelegasjoner med kapitalister og kommunister kom fra kullgruveindustrien og stålindustrien i Ruhr.

Buddhister, muslimer, hinduer, jøder og kristne, troende og ikke-troende fant veien til Caux. Å forsone politikere og nasjoner kunne til tider virke som om politikken ville erstatte religionen. Å bringe de mange trosretninger under samme tak fortonet seg for noen som ”religionsblanding”. Men Frank Buchman satset ikke på blanding av religioner, men på samarbeid mellom personligheter fra de store religioner.

Lundbys og min grytevask skjedde for omkring 50 år siden da ”muslim” var et fremmedord i Norge. Ingen trodde at vi en dag ville stå overfor tusener av muslimer som bøyer kne i moskeer bygget i det norske landskap.

* * *

Dr. Lundby hadde ingen illusjoner når det gjaldt urkreftene i den menneskelige natur, der søken etter sikkerhet, suksess og sex ikke automatisk vandrer i Jesu fotspor. Med hensyn til sikkerhet, valgte han å satse på ”der Gud leder, Han også bereder”. Hetero- eller homofil – uansett hvilken fil du kjører, Gud kan ta over styringen.

Naturlig nok forventet ikke Lundby at alle skulle leve i sølibat, men han valgte det for seg selv. Han opplevde at den helhjertede beslutning å velge ”det umulige” utløste glede, indre frihet og en dynamisk omsorgskraft. Tusener av nordmenn fant håp, fikk og finner nytt liv gjennom bøker, kåserier og samtaler der Lundby gir sine erfaringer.

Korsets mysterium forvandler individer – har forandret menneskehetens historie. Det samme mysterium som i dagens samfunn blir forsømt av troende, fordømt av ikketroende.

Som vi andre, hendte det at Lundby snublet i sin egen natur, men reiste seg og gikk videre. ”Helgener har en fortid – syndere har en fremtid.”

Fritz Rolf Lillevold skriver i sin bok ”Dr. Einar Lundby” (Luther Forlag, 2000):

Den vekkelsen som fulgte med Oxfordbevegelsen fikk stor virkning innen legestanden og bidro til at det i 1935 ble dannet en kristelig legeforening i Norge. Einar Lundby var en drivende kraft ved opprettelsen, og ble valgt til foreningens første formann – et verv han skjøttet sammenhengende i hele femten år.

”Alt som trengs for at ondskaben
skal triumfere, er at de gode
krefter forholder seg tause”

Edmund Burke

Misjon bak jernteppet

I dag forkortet til ”Misjon i Øst” er en av mange ringvirkninger av MRA.

To bøker gir god innsikt i dette arbeidet: ”Kirkeklokker i natten” av tidligere stortingsmann Johannes Østtveit (Lunde Forlag 1998) og ”Når ett lem lider” av Lasse Trædal (utgitt i 1992). Felles for begge skribentene er engasjement i Moralsk Opprustning.

Lasse Trædal overtok som daglig leder i ”Misjon bak jernteppet” etter at Else Marie Skard sluttet i 1982. Hun hadde ledet virksomheten siden starten i 1967.

I boken ”Når ett lem lider” skriver Trædal:

Organisasjonsmodellen for den nye misjonen var enkel. Vemund og Else Marie Skard og Gulbrand Øverby (tidligere direktør i ukebladet ”Hjemmet”. Forf. anm.) hadde alle fått sitt kristne gjennombrudd i Oxfordgruppen (senere Moralsk Opprustning), og også Monrad Norderval hadde mottatt sterke impulser fra denne vekkelsesbevegelsen. De var derfor fortrolige med den noe ustrukturerte arbeidsstil som preget gruppens virksomhet. ”Teamwork” var et nøkkelbegrep, og man så med en viss skepsis på et fastlåst organisasjonsmonster...

Styremedlemmene var innstilt på å utføre det meste av arbeidet selv, hjulpet av frivillige mannskaper innimellom. Det var aldri tale om lønn eller godtgjørelse til dem som satt i styret – alt av pengemidler skulle gå ubeskåret til misjonen....

Else Marie og Vemund Skard var begge levende opptatt av moralske og ideologiske spørsmål, og hadde i en årrekke på ulike måter deltatt aktivt i åndskampen og den offentlige debatt. Professor Vemund Skard hadde ved siden av sin lærergjerning ved Universitetet i Oslo nedlagt et stort arbeid som hovedansvarlig for ungdomsoversettelsen av Det Nye Testamentet. Da misjonen var stiftet, trådte han i bakgrunnen, offisielt hadde han ingen posisjon. Like fullt var han aktiv medspiller...

Biskop Monrad Norderval ble første formann og stiftelsens frontfigur.

Arbeidet i ”Misjon bak jernteppet” er en utrolig historie preget av fantasi, mot og frivillig innsats. Tusener på titusener av bibler, nytestamenter, kassetter og radioprogrammer krysset grensen til forfulgte kristne i det kommunist-styrte Øst-Europa, og ga håp, tro og nytt liv til millioner.

Noe vokser eller visner i alt liv.
Kunsten er å akselerere det som vokser
og akseptere det som visner.

Biskop. E. Berggrav

Fra MRAs kor til Sing Out, Up With People og Ten Sing

I sin bok ”Gud kan” forteller Kjell Grønner til Sverre Inge Ape-
nes (Luther Forlag):

*Mor og far ble omvendt til Gud like før krigen. Da var de begge
to i meget voksen alder, og gjennom en radikal helomvending i
livet med hjelp fra Oxfordbevegelsen, har disse to holdt seg til sin
Herre og Frelser til denne dag.... Mor og far tok oss barna med
i dette fra første stund.*

*Vi delte våre sorger og vi delte våre gleder. Vi ga hverandre
innblikk i våre håp og skuffelser. Vi minnet hverandre om hvor
viktig dette med tilgivelse er, og vi fant livskloke mottoer og råd
fra det Nye Testamentet som vi holdt opp som veiledning og
konfliktløsning for oss selv og for hverandre....*

*Jeg husker mine barndoms morgener hvis jeg en sjelden gang sto
tidligere opp enn jeg måtte: Når jeg så kom ned i stuen, satt alltid
mor og far der over en åpen Bibel, og med blyant og papir foran
seg. Der hadde de sin stille stund. Det var vårt forbilde for våre
stille stunder. Ingen oppdragelse er bedre enn hva man selv
viser ved sitt eget hverdagsseksempel... Dette var deres form for
problemløsning, og jeg tenker ofte: Ville ikke mye stress og mas
vært unngått hvis det moderne menneske av i dag hadde unnet
seg en slik daglig ro? Ville ikke mange skilsmisser vært unngått
hvis flere hadde fått hjelp til å leve sitt liv på denne måten?*

Der ved stuebordet om morgenen la de sine planer for oss barna. Der snakket de om hverdagens små og store plikter. Der drøftet de det meste fra håp og ønsker til problemer og skuffelser. Der snakket de sammen. De lærte oss også noe om tankene våre, i disse dele-stundene våre. De lærte oss å stille de viktigste test-spørsmålene mennesker kan stille seg om tankene:

- *Er de ærlige?*
- *Er de kjærlige?*
- *Er de rene?*
- *Er de uselviske?*

Mor og far hadde sine svake sider. I en familie ser alle slikt. Det gjorde at heller ikke vi barna måtte skjule våre, men mest av alt lærte vi at en krise kan alltid løses.

* * *

En eldre dame i Bergen hadde stille stund en morgen, og slik som jeg var oppdratt til å gjøre det, satt også hun og lyttet etter Guds stemme. Jeg satt på kontoret denne formiddagen, som var som alle andre formiddager, og så ringte damen og sa: ”Jeg har fått ledelse om at du skal reise til Tyskland i kveld.”

Jeg tenkte – hun er blitt sprø, stakkar. Men damen fortsatte ufortrødent: ”Det går et charterfly til Hamburg fra Oslo i kveld, fylt av norske ungdommer, som skal delta i en kjempekonsert med Sing Out 66, i en svær messehall der nede.”

* * *

Det gikk som den ”sprø gamle damen” (Eva Sundt) hadde håpet. Kjell Grønner satt på flyet til Hamburg da kvelden kom. For å få et fyldigere bilde av hvordan Ten-Sing oppsto, går vi enda 18 år tilbake i historien.

Året var 1948. Sted: South Flower Street i Los Angeles, California – MRAs senter på vestkysten i USA. Frank Buchman ventet

gjester. Det var de tre unge brødrene Colwell, dyktige gitarister og populære artister.

Møtet med Buchman snudde opp-ned på deres planer. De besluttet å gi tid, tanker og talent for å fremme Guds plan for verden. En fjerde musiker, Herbert Allen - en mester på xylofon, bl.a. – slo følge.

Disse fire komponerte og spilte, ga gnist og glede til møter, ofte i samspill med MRAs internasjonale kor. De var inspirasjonskilden til Sing Out 66, som Kjell Grønner opplevde i den store messehallen i Hamburg.

Løp løpsk...

Etter Frank Buchmans død i 1961 gikk den engelske journalist og forfatter Peter Howard naturlig inn i lederrollen. Som sin forgjenger var han et arbeidsjern, en visjonær med en god porsjon humor. At han hadde vært lederskribent i Daily Express og kaptein på det engelske fotball-landslaget, resulterte i en annen lederstil enn Buchmans – Buchman med sin bakgrunn i sosialt arbeid og teologiske studier.

Da ”Sing-Out”-gruppene vokste opp omkring Herbie Allen og Colwell-brødrene, ga Howard dem sin fulle støtte. Men da Peter Howard døde i 1965 i Syd-Amerika etter et kort og uventet sykeleie, sto MRA for første gang uten et klart lederskap. På mange måter en sunn situasjon, men vanskelig. Howards globale engasjement hadde solide røtter i Jesu Kristi evangelium.

Det skortet på både perspektiv og røtter når det gjaldt de mange som ble satt til å lede Sing-Out-gruppene. Denne ungdomsbevegelsen trakk til seg tusener av ten-åringer, og entusiasmen manglet ikke. Sing Out sprang til liv i store deler av Nord-Amerika

og smittet etter hvert til andre kontinenter. Da det løp løpsk på grunn av manglende lederskap, bestemte man seg for å stramme inn. Arbeidet ble konsentrert omkring tre-fire store reisekor, med ca. 150 sangere og musikere i hvert. "Up With People" var på vei.

I 1966 inviterte KFUM-lederen Kjell Grønner Sing Out Deutschland til Norge. Han forteller:

17. mai var Landåshallen i Bergen så smekkende full at selv ventilasjonsanlegget ikke klarte å levere nok frisk luft. Sing Out Deutschland kom løpende inn på scenen med sine 150 sangere og musikere, og vant oss norske fra første stund...

På slutten av kvelden grep jeg mikrofonen og sa: 'De som er interesserte i at vi skal få noe lignende her i Bergen, og som vil være med, kan skrive seg på en liste...' 380 ungdommer skrev seg raskt på.

Grønner sier videre:

Men vi kunne ikke bli en del av MRAs Sing Out bevegelse, for selv om deres budskap var aldri så bra, manglet det helt klare evangeliske poenget i arbeidet deres, og det måtte og skulle vi ha med.... Så begynte den mest spennende og fargerike periode i mitt liv. Ten Sing ble en landsomfattende bevegelse, med kor og orkester i nær sagt hver bygd og by. Tusener av interesserte og engasjerte ungdommer fikk et alternativ til mye annet. Et godt ungdomsmiljø som kunne prege dem resten av livet...

Up With People og Ten Sing sprang fra samme kilde, men det var Kjell Grønner med Ten Sing som lå nærmest opp til Buchmans intensjoner.

Up With People bevegelsen sa klart fra at de brøt med MRAs grunnleggende ideer. I flere aviser kunne man lese intervjuer med deltakere:

Sandefjords Blad 28. november, 1977:

Hva er egentlig Up With People? To forløpere som har vært i Sandefjord noen dager, har fortalt oss det. Det er Ann Gleason fra Pennsylvania og Kent Hamilton fra Missouri:

- *Vi arbeider ikke for noen politisk organisasjon eller religiøs retning, vi er som gruppe helt nøytral i slike spørsmål.*
- *For omtrent 10 år siden var det en Up With People gruppe i Sandefjord som hadde et kristent evangeliserende siktepunkt?*
- *Det er riktig, men i 1968 forlot organisasjonen dette mål og ble helt nøytral i disse spørsmålene vi har nevnt. Vi mente at vi lettere kunne få innpass over alt...*

Med andre ord – et budskap kuttet mer og mer, for å vinne flere og flere, til vi alle favnes av det store intet. Naturlig nok kom det til et brudd med dem som ønsket å holde fast ved MRAs kristne målsetting.

Når det er sagt, har Up With People vært en positiv opplevelse for mange. Tusenvis er blitt kjent med andre kulturer og sosiale forhold. De har opplevd gleden ved å stå sammen i et fellesskap på en scene og gi av seg selv. De har underholdt i fengsler, på sykehus og eldresentre, bl.a.

* * *

Det er gått mer enn et halvt århundre siden de tre musikerne – brødrene Colwell – møttes med Frank Buchman. Den 29. mars, 2000, bringer Tønsbergs Blad en kronikk med overskriften ”Tanker ved Ten Sing Tønsbergs 30 års jubileum”, skrevet av Gudbrand Robsahm-Kjørven, tidligere Ten sing-leder. Her følger et utdrag:
Undertegnede takker Tønsbergs Blad for flott reportasje mandag, 20/3, 2000.... En flott opplevelse, med veteraner og støttespillere fra den gangen, til stede.

Men hva dreide det hele seg om i slutten av 60-årene? Det kristne ungdomsarbeidet trengte en fornyelse i arbeidsformene. Mange unge mennesker var på leting etter andre verdier i livet enn de materielle. Selve impulsen til fornyelsen kom fra Sing Out, som bølget over Europa på midten av 60-tallet. Disse gruppene innen Moralsk Opprustning fikk enorm vind i seilene...

Det som skjedde innenfor KFUK/M var ideen om å bruke sang og musikk som en ny arbeidsform til å fremme det kristne budskapet. Det slo ned som et lyn hos ungdomsprest Kjell Grønner, som var sekretær i KFUM, Bergen.

Dette var en gave fra Gud i rette tid til å fylle det tomrommet som de unge følte på den tiden. Dermed ble Ten Sing Bergen startet, og det var neppe noen som hadde forestilt seg hvilken stor betydning Ten Sing skulle få for ungdomsarbeidet i Norge, og senere i resten av verden. Selv de mest optimistiske hadde vel ikke trodd at det fem år senere skulle finnes over 50 lignende grupper rundt om i landet, og at en av disse gruppene var Tønsberg Ten Sing.

Men det var TT-Tenåringstreffet i Sandefjord med 2000 deltakere fra hele Norge – også Ten Sing Bergen med sine 120 aktører i sving – som gjorde utslaget...

Ten Sing vokste raskt, og vi var snart 120 medlemmer. Det ble konserter på Klubben, med smekkfulle hus, besøk i kirker og turer i inn- og utland. Og foreldrene var fantastiske til å ta ansvar og til å oppmuntre. En tid måtte de unge stå på venteliste for å komme inn.

En ny åndelig dimensjon og fornyelse av åndelige verdier kom inn i mange unges liv, noe de i dag ser tilbake på med glede. Rytme, lek og ungdomskultur i ulike former, et sentralt Kristusbudskap, gjerne kortfattet, men helt klart meislet ut, var en medvirkende årsak til Ten Sings gjennomslagskraft.

Ten Sing av i dag har vært nede i en bølgedal, men er nå på vei opp igjen. Kanskje de har lært en lekse: Det er svært alvorlig hvis en organisasjon blir utydelig. Da er det andre som tar "markedsandeler". Men ute i verden griper de ideen med dette arbeidet, og Ten Sing Norway har i mange år, fra 1986, vært en eksportør av Ten Sing-ideen. I dag vokser Ten Sing kraftigere ute i verden enn her hjemme.

I dag blir Ten Sing en stadig viktigere del av KFUM/Ks arbeid, både hjemme og ute, særlig i østeuropeiske land. Hviterussland og Ukraina er gode eksempler. Men Ten Sing er nå "eksportert" til mange land i Europa: Baltikum, Finland, Sveits, Østerrike, Tsjekkia og Ungarn, Armenia og Georgia, og ellers til India, Japan, Sør-Afrika og flere stater i Sentral-Afrika, Madagaskar, Brasil, Filippinene og Nord-Amerika, for å nevne noe av bredden i dette veldige arbeidet.

Det er blitt gitt konserter for hundretusener av mennesker, og i dag regner vi med at mer enn 200.000 ungdommer på en eller annen måte er aktive i Ten Sing-bevegelsen...

G. R.-K.

Fra den lille flokk til den store nød.

Ronald Fangen

Kirkeakademiene

Jeg blar i en murstein av en bok – 528 tettskrevne sider, utgitt på Lund University Press i Sverige, på engelsk, i 1995. Tittelen: ”The Oxford Group – Group Revivalism”, med vekt på Skandinavia og Tyskland.

Forfatter og forsker Anders Jarlet forteller at han fant et postkort i sin mors Bibel. Kortet handlet om Oxfordgruppen. Kort tid etter arvet han en koffert fra en prestevenn, og kofferten var full av eldre bøker om Oxfordgruppen. Anders Jarlet visste lite om dette fra før, og bestemte seg for å forske i det. Det tok flere år.

Jarlet er opptatt av den kirkelige og teologiske siden. Han strever for å være objektiv, og lykkes langt på vei. Det forhindrer ikke at perspektivet drukner i detaljer, og konklusjoner kommer skjevt ut av ”hoppet”. Sikkert er det at samlingen av fakta og uttalelser imponerer.

På side 210 leser vi: *”Under okkupasjonen samlet kulturengasjerte menn seg rundt Ronald Fangen, for eksempel Johan E. Melby, Carl Fredrik Engelstad, Erling Wikborg og Stephan Tschudi. De fleste inspirert av Oxfordgruppen, noen aktive i dens fellesskap. Deres planer omfattet en kristen innsats i nasjonens politiske liv: kirkeakademier (inspirert av Sigtuna-bevegelsen) og en kristen avis...”*

Jeg hadde neppe festet meg ved dette, hadde det ikke vært for samtalen jeg hadde med Carl Fredrik Engelstad på hans vakre, fredfulle landsted på Hadeland. I forbindelse med Oxfordgruppens ringvirkninger fortalte han om sitt besøk i Sigtuna i Sverige i følge med en gruppe Oxford-folk. Der fant de inspirasjon og retningslinjer til Kirkeakademiene i Norge.

”De er bare en stor saueflokk”,
sa Lauritz, og slo følge.

Barnetimens Onkel Lauritz

Det ble en storm av telefoner til NRK, da man for noen tiår siden forsøkte å erstatte kjenningsmelodien ”Nå kommer barnetimen, nå kommer barnetimen – hysj, hysj, hysj! Vær stille som muuuus...”

Thorbjørn Egner hadde skrevet teksten, men ikke alle vet at den danske komponisten Vilfred Kjær laget melodien. Kjær var bl. a. kjent for Tivolimarsjen ”Gå en tur med Garden”, og musikken til Danmarks første tegnefilm, ”Fyrtøjet” (filmen om H.C. Andersen). Kjær hadde to ting felles med Onkel Lauritz (Lauritz Johnson): begge var skapende kunstnere, og begge liv og målsetting ble forandret gjennom Oxfordgruppen.

Barneprogrammene i NRK fikk status og et nytt nivå, takket være Lauritz Johnsons innsats. På en vanlig lørdag hørte 95% av Norges yngste og 47% av landets voksne på barnetimen.

* * *

Vi går tilbake til 1936. Lauritz – som nettopp hadde tatt sin juridiske embetseksamen - og hans danskfødte hustru Birte er på bryllupsreise i Europa. De oppholder seg i land etter land og studerer blant annet teater. Denne kunnskapen kom til nytte da de senere hjalp til med å iscenesette MRAs skuespill ”Den Glemte Faktor”, som ble oppført i norske byer og tettsteder.

Under bryllupsreisen fikk de brev hjemmefra, som gjorde dem urolige. Lauritz' bror og svigerinne, Jon og Molla, hadde møtt Oxfordgruppen. Entusiasmen kom galloperende ut av konvoluttene. Birte og Lauritz tok en beslutning – denne "gruppen" skulle de holde seg langt unna når de kom tilbake til Norge.

Vel hjemme opplevde de at ingen i Oxfordgruppen "overfalt" dem. Bortsett fra en bemerkning fra advokat Erling Wikborg som hjalp dem med å finne et sted å bo. Ut av det blå spurte Wikborg. "Hvordan ser dere på Oxfordgruppen?" De svarte at de var nygifte og lykkelige og ikke hadde behov for noe mer. Wikborg tvilte ikke på det, men spurte hvordan det sto til med deres naboer. Spørsmålet gnagde et hull i Birtes forsvar.

Hun begynte å ta del i møter og "houseparties". Det resulterte i at hun en dag sa til Lauritz: "Jeg har funnet en tro, gjør et forsøk du også. Bli i alle fall med på et houseparty og opplev det på nært hold."

I biografien "Onkel Lauritz" skriver forfatteren Øyvind Hartberg:

De er bare en stor saueflokk", sa Lauritz. Likevel slo han følge da de ble invitert til Sundvollen på weekend. Litt spennende var det tross alt å se det hele på nært hold. Den turen husker han godt:

En svær buss full av folk sto og ventet. Jeg satte meg på bakerste sete. Alene. Jeg led under reisen. Den føltes som en kvegtransport på vei til slaktehuset. Da vi nærmet oss, forklarte lederen at motelokalet vi skulle bruke, hadde vært et fjøs. Tenkte jeg det ikke....!

I et møte med en gammel kjenning innser Lauritz at hans problem kanskje ikke er det gale han har gjort, men det rette han har forsømt. Mangelen på kjærlighetens fantasi i forhold til medmennesker.

Lauritz sier videre:

”Så gikk jeg. En lang tur gjennom skogen. Noe overveldet meg. Jeg tror det som skjedde da, må ha vært noe lignende det Hans Nielsen Hauge opplevde. I allfall hørte jeg tydelig en stemme og følte Gud var nær og alt var tilgitt.

”Birte og jeg kunne endelig snakke åpent ut, og dele dette nye. For henne var omveltningen ennå større enn for meg, for hun hadde ingen kristen bakgrunn hjemmefra. Det ble simpelthen ikke brakt på bane. Men det tok tid. Ved hjelp av samtaler i tiden som fulgte, ble det egentlige grunnlag lagt for mitt kristne standpunkt for resten av livet....

”Birte og jeg deltok i 1939 på en reise til USA sammen med 30 andre fra Norge. Siden har vi flere ganger besøkt hovedkvarteret i Caux i Sveits. Alle bevegelser har vel sine feil, også Oxford. Men jeg vet at den ble et vendepunkt. Uten den hadde mitt liv og vårt hjem blitt ganske annerledes. Den ga trygghet, glede, takknemlighet.”

* * *

Johan Falkberget satt i Kringkastingsrådet da han ble spurt om NRKs programmer. ”Min kone og jeg, vi hører for det meste på barnetimen, vi da,” svarte Falkberget.

At Lauritz Johnson klarte å inspirere, inkludere og holde på begavede kunstnere som Alf Prøysen, Thorbjørn Egner og Anne-Cath Vestly, viste at NRKs barneprogrammer var verd å satse på, selv for de beste. De fulgte hans overbevisning om å gi barna næring til følelser, fantasi og intellekt, og gi OPPdragelse, OPPlevelse og OPPlysning.

Det hadde ikke alltid vært slik. Det fulgte ingen status med å være leder for barnetimen. På et tidlig tidspunkt kom en av Lauritz' kolleger bort til ham og sa, ”Gidder du virkelig å lage tøv for barn?”

Lauritz bestemte seg for å slåss for å heve kvaliteten. Da han engang fikk tilbud om en redaktørstilling utenfor NRK - en stilling som ville gitt bedre status og høyere lønn – sa han nei. Kallet kom før karriere.

* * *

Lauritz Johnson hadde sett en parodi over Trygve Lie, mesterlig fremført av en mann med det besynderlige navnet Alf Prøysen. ”Lauritz merket seg navnet,” skriver Øivind Hartberg i biografien over Lauritz Johnson. Og han fortsetter:

Nå sto den samme Prøysen i døren, beskjeden og lavmælt, og lurte på om programsjefen kunne ha interesse av noe så dumt som ”Da sopelimen og skurebotta reiste til månen”? Eller ”Da Nersve-onga skulle låne katta hass Tull-Anders”? Det kunne programsjefen! Onkel Lauritz luktet nærmiljø og lunhet på lang avstand.

Og da julen nærmet seg, og onkel Lauritz syntes det manglet en riktig god julevise, spurte han Prøysen om han kunne tenke seg å lage noe. Men det hastet, han måtte få den innen en uke. Prøysen tenkte seg lenge om, så kom det: Var det en idé om vi lot musene feire jul? Egentlig syntes vel ikke Lauritz at det hørtet så overbevisende ut, men heldigvis hadde han kort frist på seg, så han tok sjansen: Høres fint ut, Alf. Musevise til jul...

Det var ikke uviktig for Prøysen at Lauritz var en bekjennende kristen. Prøysen hadde følt mer enn en gang at mediafolk bevisst unngikk å spørre om hans Gudstro. Hans kristne overbevisning ble for ofte fortiet, sensurert vekk. Han spurte en gang en journalist rett ut hvorfor han ikke ble intervjuet om sitt forhold til Gud.

I boken ”Livsmot under åpen himmel” (Schibsted 1996) skriver Per Arne Dahl: ”Doktor Einar Lundby fra Hedemarken var en god venn av Alf Prøysen. Lundby fortalte meg en gang at Prøysens

sønn ble alvorlig syk. Faren ble engstelig for gutten sin og ringte til kameraten: 'Nå er vi redde øille sammen. Du må be, Einar!' Da svarte kameraten: 'Jeg skal be, men nå må du be til Gud sjøl også, Alf!' Da kom det fra Alf Prøysen: 'Je.. je ber så knoka blir kvite...!'"

Som ung fikk Prøysen en høygaffel i foten. Legen som tok hånd om såret var Lundby. På tross av at Lundby var tyve år eldre, oppsto et varig vennskap.

Lundby var gjennom mange år Prøysens sjelesørger. Ikke nok med det, Lundby underholdt i møter og selskaper med Prøysens historier og gjorde det så dyktig at en gang Prøysen var til stede, utbrøt han: "Har je skrivi noe så godt, je da?!"

Flere enn én inspirerte frem det beste i Prøysen – først og fremst han selv. Jeg tror også at når han evnet å gi et sosial-realistisk budskap gjennom sine sanger og historier – uten bitterhet – og favnet gammel, ung, bygd, by, høy, lav, et helt folk – skimter man Einar Lundby og onkel Lauritz i kulissene.

Jeg tror vi burde lese bøker som smerter
og gjennomborer oss...
En bok må være øksen
til den frosne sjøen i vårt indre.

Franz Kafka

” B o k j i ”

I boken ”Etterpå”, som skuespillerinnen Wenche Foss utga på Gyldendal i 1999, i samarbeid med Sturle Scholz Nærø, refererer hun til ”bokji”. Hun skriver blant annet *”...den har en ny tekst for hver dag hele året. ‘Når Gud taler’ heter boken, og Gud og jeg snakker fint sammen bestandig. Han er av de meget få som ikke synes at jeg skravler for meget. Tror jeg...”*

”Når Gud taler” er den norske tittelen på en bok som på original-språket heter ”God Calling”. Den ble til gjennom to engelske kvinner som i en tyngre livskrise hadde funnet håp og nytt liv i møtet med Frank Buchman og Oxfordgruppen i 1930-årene.

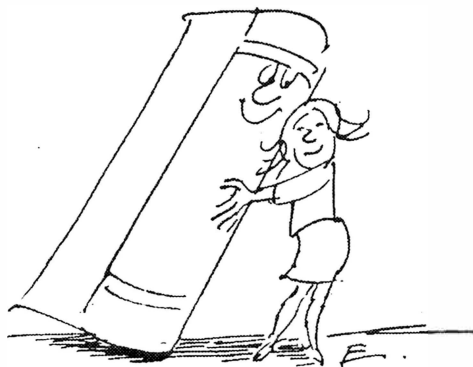
Tankene som de to kvinnene fanget opp i sine stille stunder og skrev ned, ville ha ligget i en skuff, hadde det ikke vært for skribenten A.J. Russell. Han fikk dem opp av skuffen, redigerte dem og ga dem ut i en kompakt liten bok på 293 sider. I dag ligger den på tusener av nattbord verden over. På norsk kom ”Når Gud taler” ut i sin tredje utgave i 1999, med nytt opplag i år 2000.

Jeg har tidligere nevnt A.J. Russell som forfatter av boken ”Bare for syndere” - en bestselger i forbindelse med Oxfordgruppens komme til Norge. Russell var kunst- og litteraturredaktør i Daily Express og administrerende redaktør for Sunday Express. Bokens originaltittel var ”For Sinners Only”, og er oversatt til flere språk.

Niesen til George Bernard Shaw lånte sin onkels eksemplar og skriver til en venn: *"George Bernard Shaw møtte Oxfordgruppen i Sydafrika og mente de hadde funnet det rette ('the right thing'), selv om han ikke var udelt begeistret for enkelte blomstrende talemåter. Han oppmuntret meg likevel til å ta kontakt med Gruppen og tilbød å betale et Houseparty-opphold for meg. Han ivret også for at hans sekretær skulle få samme tilbud."*

* * *

At Agatha Christie og Morris West var med på å finansiere MRAs senter i Panchgani, India, kan ha vært motivert av respekten for Rajmohan Gandhi. Journalisten Gandhi er en kjent menneskerettighetsforkjemper. Han har også skrevet en "nær-innpå-livet" biografi over sin bestefar, Mahatma Gandhi. Rajmohan har i mange år ledet MRAs arbeid i India.

Bare døde fisker flyter med strømmen.

En modig munter maler-munk

Han kaller seg selv en mislykket munk og klovnens venn. Victor Sparre har sans for selvironi. Men – er han en mislykket munk, finnes ikke den munk som lykkes.

På loftsatelieret i en gammel bygård i Stensgaten i Oslo fant jeg Victor. På døren hang, litt skjevt, et fargerikt, håndmalt skilt som kunngjorde at her bodde brødrene ”Waldemar og Victor” – pianisten og kunstmaleren.

Mitt besøk var ”offisielt”. Som formann i elevrådet på Statens Håndverks- og Kunstindustriskole (under krigen) var jeg ute etter å skaffe en foredragsholder.

Victor Sparre, en ikke-trendy kunstner, seilte på tvers av vindretningen og var en festlig foredragsholder, uredd, fantasifull og med en esel-sta tro. Han kunne inspirere og – om nødvendig – irritere. Dette mitt første besøk ble begynnelsen på et livslangt vennskap. Jeg ble invitert inn i en krets av skuespillere, kunstmalere, musikere og journalister, engasjerte eller mer eller mindre interesserte i MRA. Vi møttes som regel på loftet hos Victor, eller billedhugger Anne Grimdalen ryddet plass på sitt atelier i Oslo Rådhus,

hvor hun arbeidet på sin gigant-statue av Harald Hardråde til hest.

Dette leder meg inn på en liten sidevei. Flere år etter disse møtene hos Anne Grimdalen var min kone og jeg vertskap for en skotsk slektning av Harald Hardråde: Dame Flora MacLeod, leder av MacLeod-klanen, med hovedsete i Dunvegan Castle på den forblåste øya Skye utenfor Skottlands vestkyst. Klanen har røtter tilbake til de norske småkongene Leod, Tormod og Torkel, slektninger av Harald Hardråde.

Etter slaget på Stiklestad flyktet Hardråde til Bysants og ble leder for keiserens garde der. Han gjorde som kjent krav på den engelske kronen i 1066, men falt i slaget ved Stamford Bridge, hvor skottene erobret hans banner. Rester av det banneret, vevet av silke fra Midtøsten, henger nå på veggen i Dunvegan Castle - "the Fairy Flag". Men det har sin egen historie og hører hjemme i en annen bok.

Min unnskyldning for å introdusere Hardråde og Dame Flora, er hennes engasjement i MRA, og de gruppemøtene jeg tok del i på Anne Grimdalens atelier. Siden Hardråde også regnes som Oslos grunnlegger, tok jeg Dame Flora med på en rundtur i byen og viste henne rytterstatuen på Rådhuset, før jeg "sjåførte" henne til Slottet, hvor Kong Olav ventet. Kongen hadde i sin tid vært gjest på Dunvegan Castle.

Tilbake til brødrene på loftsrommet i Stensgaten. Etter krigen satset eldste bror Waldemar stort i arbeidet med å fylle det ideologiske vakuum i Tyskland. Pianoet var Waldemars våpen. Med sine egne inspirerte komposisjoner og et gnistrende temperament ledet han vårt internasjonale kor. Et kor med et budskap som fenget, fanget og nærret et åndelig utsultet publikum, et folk som levde i ruiner psykisk og fysisk.

En av Victor og Waldemars to søstre, Sunniva, malte også. Den andre, Fernanda, var danser. Også moren malte. Faren var den

første leder for det nye biblioteket på Grünerløkka i Oslo – før han ble sjef for bibliotekene i Bergen. Samtidig var han en god tolker av Bellmanns viser, til eget luttakkompagnement.

Victor Sparre lyktes i det ingen biskop har klart, nemlig å preke i 25 kirker samtidig. Sparres prekener er bygget inn i glassmaleriene hans. Forkynnelsen er kampen mellom lys og mørke. Naglene, Korset og Oppstandelsen – alt er der. I sin frodige bok om Victor Sparre, utgitt på Aventura Forlag, skriver forfatteren Tore Stubberud:

I 1936 var Victor Sparre med i et 'houseparty' på Hokksund, organisert av MRA. Moteleder var Viggo Ullmann, far til Liv Ullmann. Forkynnelsen og tonen gjorde et sterkt inntrykk på Sparre, så sterkt at han 'ga sitt liv til Gud'. Omvendelsen skulle bli innledningen til et livslangt forhold til Moralsk Opprustning. Årene som kom førte med seg et sterkt, kristent engasjement som satte Sparre i stand til å fullføre utsmykningsarbeidet i mange kirker. Det ble år med tvil på kunstens plass i en kristens liv. Men som ofte ellers blir tvilen et skapende ledd i en kunstnerisk prosess hvor verkene blir fremragende...

Stubberud fortsetter:

Sparre utviklet seg fjernt fra den middelalderestetikk hvor kunst og væren var en helhet og hvor det var like gyldig for Gud om man dyrket poteter eller malte bilder. Hos Sparre oppsto det en tvil på hva kunsten maktet; til tider følte han at det var nødvendig å velge – enten hjelpe mennesker eller gjøre bilder av dem... På den ene side kan man beklage at Sparre ble opphengt i en så kunstpuritansk kristendom. På den annen side var det nettopp dette som bevisstgjorde hans forhold til kunsten, skapte konflik-

ter og symboler som i sin tur var med å fremme hans kunstneriske utvikling.

Sikkert er det i hvert fall at Sparres deltakelse i MRA medførte sterk isolasjon i intellektuelle kretser. MRA ble dels latterliggjort, dels fryktet man MRA-folk fordi de var så trossikre og fryktløse. Det hendte at kunstnerkolleger – gjerne folk som for øvrig fremhevet sosialismens fortrinn fremfor den borgerlige intoleranse – sprakk fullstendig og ropte til Sparre: 'Din kristne jævel!' I kunstnerkretser ble Sparres deltakelse i MRA sett på som et frafall, et svik som skapte bekymring. Under krigen ble følgende replikk overhørt av en av Sparres venner: 'Det er synd – vi har to kunstnertalenter i Norge – den ene drikker seg i hjel, den andre har sluttet seg til Moralsk Opprustning.'

Motstanden knuget ikke Victor Sparre; han vurderte motgangen som en kalkulert utgift, en pris han måtte betale ... Han oppfattet seg selv som en 'mislykket munk' – en person som gjerne ville være Gud fullstendig hengiven, men som 'faller ved at kunsten blir hans avsporing'...

I Hinna kirke benytter Sparre Golgata-motivet: Kristus mellom de to røverne på Korset. Om det skriver han selv:

Lysets sanne natur kan bare erkjennes når det får gjennomtrenge mørket. Slik kan lyset gjøre glasset og betongen til noe mer enn bygningsmateriale.

Scenen er tom. Det er Langfredag aften. Kristi legeme er tatt ned. Stigen reist, og lendeledet er kastet over kors-armen. Spydet og stokken med edikksvampen er stilt til side.

Korset er tomt, men Kristus er likevel til stede, ved det avtrykk Han for alltid har satt på verden. Tiden dirrer mellom det som var, og det som skal komme.

Etter hvert vil vi kanskje oppdage korset til spotteren – han som bare eksisterer som en sort silhuett – som en negasjon. På det

tredje kors vil vi skimte den angrende lovbrøyer. Lyset er i ferd med å trenge gjennom ham og gi ham ansikt.

Vi lever, tror jeg, i de samme store motsetninger som i middelalderen. Gigantiske krefter står mot hverandre i skillelinjene mellom godt og ondt. Mer enn noen gang gjelder William Penns ord: 'Vi må velge å la oss lede av Gud, eller dømme oss selv til å styres av tyranner.'

I 1960 innbød NRK Fjernsynet fem norske billedkunstnere til å lage hver sine halvtimes program om kunst, ut fra et selvvalgt ønskebilde. Victor Sparre valgte et russisk ikon som henger i Nidarosdomen. Alt var for lengst lagt til rette og Sparre var møtt opp i Kringkastingshuset til direktesending da han fikk en intern telefon fra NRK-ledelsen. De hadde oppdaget en setning i kunstnerens manuskript som måtte fjernes: *Vi trenger moralsk opprustning om vår kulturs skapende krefter igjen skal bli aktive og dynamiske.*

Da Sparre forsto at NRK ville vinge klippe hans overbevisning, pakket han sine ting og ga seg på vei ut av Kringkastingshuset. Dette skjedde minutter før programmet skulle på luften. Så ble han stoppet og fortalt at det var i orden, han kunne si hva han hadde på hjertet.

Det gjorde han også... men da han kom til setningen med moralsk opprustning, ble hans røst kuttet ut og erstattet med kirke-musikk. Denne sensureringen skapte en voldsom, landsomfattende pressdebatt. Ikke mindre enn 300 artikler kom på trykk.

VG skrev på lederplass:

Hvis man mente ordene om religion og kunst for enhver pris måtte stanses og maleren nektet å stryke dem, fikk man i alle fall ha sløffet hele programposten. Det er utilstedeilig å la ham holde hele sitt foredrag i god tro, og så kutte ut de omstridte ord ved kontrollbordet.

Debatten dukket opp i Stortinget. Aldri har vel de to ordene ”moralisk opprustning” blitt uttalt og skrevet så ofte som etter at NRK bestemte seg for at de var et tabu-begrep som skulle ties i hjel. For Sparre endte saken med seier og oppreisning.

Tore Stubberud forteller:

Sparres uttalelser virket som en rød klut på en del liberale mennesker i Norge. Ikke bare Dagblad-venstre, men atskillig bredere kretser hadde i etterkrigstiden utviklet en slags sosialdarwinistisk kulturfilosofi hvor ethvert fremskritt på kulturfronten var ensbetydende med nedkjempelse av kristendommen og alt dens vesen.

For disse grupperingene ble Victor Sparre selve dyret i Åpenbaringen. Der hvor de snakket om frihet, snakket Sparre om ansvar. Der de kulturprogressive snakket om rødvin og fri sex, svaberg og psykoanalyse, snakket Sparre om Vestens kulturkrise og fremhevet den hengivne kunstner som vier sitt liv til Gud... Et slikt syn ble i den norske kulturdebatt stemplet som reaksjonært.

* * *

Kampen mot totalitære makter og for menneskerettigheter har vært en viktig del av Sparres liv. Besøkene i Sovjet Russland i tiden da kommunistene var i full kontroll, var risikable, fordi hans hensikt var å treffe russiske dissidenter. I sin bok ”Stenene skal rope” (Tiden Norsk Forlag) tar Sparre oss med til Andrej Sakharovs kjøkken. Vi treffer Sakharov og hans kone Jelena Bonner og Jelenas mor; poeten og trubaduren Alexandr Galitsch og forfatteren Maksimov. Disse, og mange flere, treffer vi på i Sparres fotspor.

Da Alexander Solzjenitsyn var Sparres gjest i Norge, ga han klart uttrykk for sin takknemlighet over den støtten han hadde fått i de årene han var låst inne i Sovjetsystemet.

I alt var det gått 29 år siden Victor Sparre var én av 90 mann i Milorg som overtok Akershus festning fra den tyske militærmakten.

*

Det som følger, er klippet fra biografien "Frank Buchman – a life" (av Garth Lean, Constable Forlag, 1985):

Sparre hadde lagt bort penslene i to år for å reise med Buchman. Tilbake i Oslo fortalte han om sin tid i India. En bohemkollega ble misunnelig og spurte, ironisk: "Kan du ikke skaffe meg en sånn jobb?"

Til det svarte Sparre: "På slike reiser lever man nærmest som en middelaldersk tiggermunk: eier ingenting, lever av hva man får, bor der man blir budt en seng, med totalavhold fra alkohol, tobakk og kvinner. På den tiden var det strengt med å kle seg pertentlig som en engelskmann i hver detalj, helt ned til skopussen." Kollegaens interesse kjølnet....

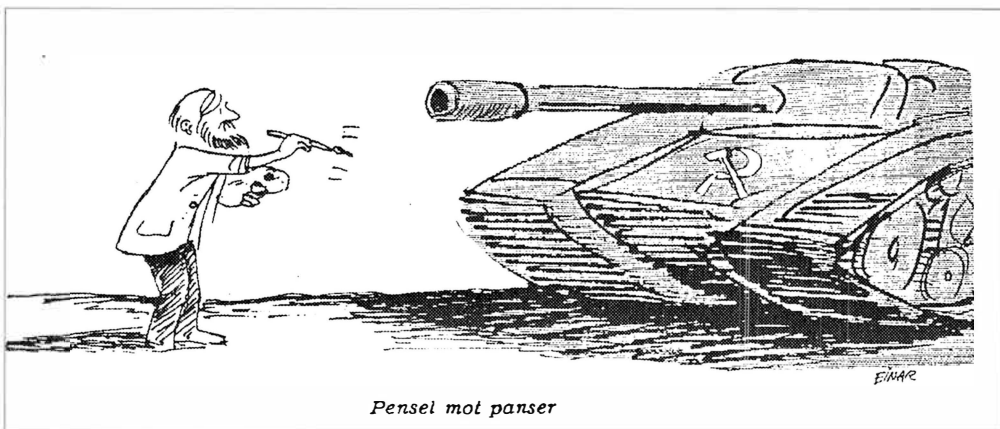
"Jeg har ikke gått inn i noen bevegelse eller organisasjon," fortsetter Sparre, "Jeg har funnet nytt liv, både som kunstner og menneske. I grunnen en anarkistisk livsstil, siden regler er overflødige når folk lever åpent i total omsorg for hverandre. Det er et fritt liv, ledet av en usynlig, hemmelig kraft – den Hellige Ånd; hver og én følger sin indre stemme. Uten overordnede og uten lønn."

"Idealistiske bevegelser har et typisk utviklingsmonster," legger Sparre til. "Det som begynner som noe frigjørende nytt og levende, kan fort bli ensporet og dødt når det havner i teoriernes og organisasjonens fengsel. Buchman ristet ofte på hodet når noen prøvde å definere eksakt hva MRA var. 'La det være en sjø hvor en elefant kan svømme og et lam kan vade', sa han."

"Det var alltid en og annen selvbestaltet drill-majoor som gjerne ville innprente oss hva de anså var MRAs ideologi – men selv de

hjalp den enkelte til å finne eget ståsted, gjennom å lære å motstå dem!

"For meg har MRA alltid vært en skole i å stå på egne ben, å ikke lene seg på andre.. De fleste – og tallet stiger fortsatt – fant frem til denne uavhengige friheten under Gud."

Man kan varme seg på Guds gaver
og vegre seg mot Guds oppgaver.

E.E.

”Vi gjemmer oss på bedehuset”

Dette er tittelen på en bok redaktør Egil Aarvik ga ut i 1954. Aarvik, en av de solide veteranene i Kristelig Folkeparti, var sosialminister (1965-1971) og medlem av den norske Nobelkomité (1982). I boken ”Smil i alvor” (Gyldendal) vurderer han juristen og Kr.f.-politikeren Erling Wikborg slik:

Wikborg var den som klarest trakk linjene fra vårt kristne grunn-syn og ut til konkrete avgjørelser, både i norsk politikk og i global sammenheng. Ikke gruppe- og klasse-egoismen, men den kristne brorskapstanken skulle være retningsbestemmende.

I sin bok 'Slik jeg ser det' gir Haakon Lie oss en vurdering av opposisjonslederne i Stortinget i de første etterkrigsårene. Han finner at det var langt mellom dem som kunne hamle opp med for eksempel C.J. Hambro. Og så føyer han til: 'I dag har de andre borgerlige partiene fra de første etterkrigsårene stort sett glidd ut av vår bevissthet. Hos meg står bare bildet av én av dem igjen, nemlig Kristelig Folkepartis Erling Wikborg. Hva ville skjedd med det partiet hvis denne romslige, internasjonalt orienterte politiker hadde fått sette sitt preg på partiet? Da han trådte tilbake, var det Indremisjonens ånd som fikk sveve over vannene – på godt og vondt.'

Haakon Lie er såmenn ingen dårlig iakttager. Men noe har han likevel oversett – av naturlige grunner, kanskje. Nemlig at det nettopp er Erling Wikborg som har satt sitt preg på Kristelig Folkeparti...

Nå var selvsagt Erling Wikborgs bakgrunn en helt annen enn for eksempel Nils Laviks. Wikborg har selv sagt at han opprinnelig sto temmelig fjernt fra kristendommen – og da særlig den pietistiske form. Man kunne si at han nærmest var det stikk motsatte av en troende vestlandsbonde. Miljøet han tilhørte var det typisk østlands-urbaniserte. Han var akademiker og høyesterettsadvokat. Hans firma hadde sjørett som spesialitet.

Men i 30-årene ble Wikborg med i Oxfordbevegelsen. Det ble et vendepunkt. Alt som senere skjedde med ham – også hans lederrolle i Kristelig Folkeparti – kan bare forstås i lys av den omvendelsen han da opplevde.

Gjennom Oxfordgruppen ble et nært vennskap knyttet mellom Wikborg og Ronald Fangen, et vennskap som fikk betydning, ikke minst for den rollen Wikborg kom til å spille i det politiske liv.

Fangen så klart hva det kunne føre til når et samfunnsstyre som det nazistiske brøt med Guds livslover. Han og mange andre begynte å spørre om det ikke var en sammenheng mellom nazismens uhyrligheter og dens brudd med kristen tro og moral. Hos Wikborg og Fangen tok disse tankene form av en visjon.

Så kom freden. Dessverre døde Ronald Fangen allerede i 1946. Jeg har av og til tenkt på hva som ville ha hendt med Kr.f. dersom han hadde fått leve. Noe ville utvilsomt ha hendt. Kanskje ville partiet ha fått et sterkere innslag fra kretser som hadde forbindelse med Oxfordbevegelsen. Kanskje ville partiets kulturpolitikk ha blitt annerledes... Men faktisk er i alle fall at da Erling Wikborg i 1945 stilte som første kandidat for Akershus Kr.f., var det ikke svært mange fra Oxfordgruppen som fulgte ham inn i aktivt Kr.f.-arbeid.

Wikborgs posisjon i partiet berodde på to ting: hans ubestridte dyktighet, og hans sterke forankring i kristen tro. Ingen forlot seg med større hengivenhet på Jesus som Herre og Mester...

* * *

Kåre Willoch skriver i boken "Minner og meninger" (Schibsted 1988):

Jeg skal ikke legge skjul på at det var flere enn Jens Haugland som falt for fristelsen til å snakke om skinnhellighet i forbindelse med Erling Wikborg. Haugland har også kalt ham – på trykk – "jesuitten par excellence i norsk politikk".

Men det kan han ta med sinnsro: Tidligere justisminister Hauglands uttalelse har ingen injurierende kraft. Slike utbrudd reflekterer først og fremst den intolerante reaksjon mot den type urbanisert kristendom som Erling Wikborg sto for. Han var preget av det som i mellomkrigsårene gikk under navnet 'Oxfordbevegelsen', og som ble videreutviklet under navnet 'Moral Re-armament' (MRA) eller 'Moralsk Opprustning'. Blant kristne politikeres verdslige konkurrenter har det lett for å bre seg ergrelse over at kristne politikere opptrer som moderne mennesker, og derved får større appell til velgere utenom de mer ortodokse miljøer...

Den største faren er ikke at vi sikter
for høyt og bommer, men at vi
sikter for lavt – og treffer.

Michelangelo (1495-1565)

Peter Howard

Etter Frank Buchmans død gikk den engelske journalisten Peter Howard inn i lederrollen. En samling taler han holdt, ble utgitt i Danmark og Norge, på forlaget Idé og Kultur. I forordet til boken – som het "I morgen er det for sent" – skrev sjefredaktør Bjarne Høye i Vårt Land:

Det er ingen tilfældighet at denne samling av Peter Howards taler presenteres under tittelen "I morgen er det for sent". Den angir med en gang det som er nerven i hans budskap, det profetisk fremadrettede i det, dets fortettede hastverk...

Hva var det da som Peter Howard i alle sine taler, bøker, skuespill og under ustanselige reiser over den hele jord, hadde slikt et hastverk med? Han ikke bare så det som alle noenlunde velorienterte mennesker for lengst har vært klar over, nemlig at det er noe grunnleggende galt med vår verden i dag. Mennesket har i atomalderen lært selvmordets hemmelighet, før det har lært å mestre enhetens og samarbeidets kunst...

Howard så også botemidlet... en hjertenes revolusjon som forandrer mennesker, og – som ved beslutninger i hvert enkelt menneskebryst – får dem helhjertet til å betale prisen for en ny verden. Dette kan høres ut som ha-stemte og velmente idealis-

tiske floskler, hvis det ikke var så at MRA kan bygge sine ord på erfaringer og opplevelser i tusener og atter tusener av mennesker under alle himmelstrøk....

Det gjelder her ideer og åndskrefter som på en merkelig måte under Guds ledelse eier kraft i seg til å fornye og frigjøre mennesker... Peter Howard var selv et av de lysende eksempler på hvorledes et verdslig suksess-menneske plutselig fornyes fra selvishetens og materialsimens slavelenker og i årenes løp vinner en alt innerligere innsikt i Kristi kors' hemmeligheter...

* * *

Peter Howard arbeidet for Lord Beaverbrooks Express-aviser. Han var en av Englands mest leste, muligens mest fryktede leder-skribenter. Som medforfatter av boken "Guilty Men" (Skyldige Menn) var han med på å mobilisere den britiske folkeopinionen mot ettergivningspolitikken overfor Hitler, og åpnet dermed veien for Winston Churchill's lederskap. Peter Howard ble senere sendt av avisen for å skrive et "avslørende angrep" på Moralsk Opprustning, men endte med å bli bevegelsens leder.

Howard skrev 17 skuespill og 15 bøker. Bøkene solgtes i over 4 millioner eksemplarer. Forfatterhonorarene – anslått til over 7 millioner kroner – ga han ubeskåret til MRA's arbeid.

Underenreise til Lima i Peru ble han syk. På vei til sykehuset dikterte han de siste linjene i et skuespill han skrev på. Han døde fire dager senere.

Hans tidligere avis, "Daily Express", ga ham denne karakteristikken:

Howard brakte til Fleet Street omfattende viten, og den prestisje en mann har som har vært kaptein på Englands rugby landslag. Et sprudlende humør, et skarpt vidd, og en forbløffende hukommelse... Hans penn var fryktet i Westminster...

Daily Telegraph siterte hans angrep på ”beatnik-biskoper”: *Intellektuelle humbugmakere, som bruker sine hjerner til å ødelegge landets samvittighet.*

Daily Mail siterte Howard: *Gud gi at vi brukte mer tid på å kristne menneskeheten enn på å menneskeliggjøre kristendommen.*

Den i sin tid best kjente og skarpeste lederskribent i Lord Beaverbrooks avis-imperium – slik karakteriserte New York Herald Tribune Peter Howard i en utførlig nekrolog.

Le Figaro i Paris skrev på første side: *Peter Howard fulgte ikke oppgatte stier eller de brede hovedveier.*

”*En venn av Tyskland*” var overskriften i General Anzeiger i Bonn, og avisen skriver videre: *Hans skuespill og musicals er år etter år blitt sett av hundre tusener av tyskere...*

Generalsekretær U Thant i FN: *Jeg vil alltid anse det som et privilegium å ha vært en av Peter Howards venner.*

Løgn har løpt fra Tripoli til Toten
Før sannhet har fått sko på foten.

Fritt etter arabisk ordspråk.

”Alle menn er løgnere”

Mellom 900 og 1.000 mennesker hadde lørdag begitt seg til Dovrehallen der Tom Driberg, engelsk parlamentsmedlem og tidligere formann i Labour Party, skulle holde oppgjør med Moralsk Opprustning under tittelen 'MRA re-examined'.

Dette var innledningen til en artikkel i Arbeiderbladet 17. oktober, 1961. Avisen siterer Driberg:

De fire absolutter er bare utopiske proklamasjoner i likhet med de planer og programmer som MRAs fremste folk gjør seg til talsmenn for.... MRA viser en blindhet over plikten til å tenke som er skremmende, sa taleren. Og hvorfor er den skremmende? Jo, fordi emosjonelle tenkesett er farlige i dagens situasjon, de lar folk stå åpne for all slags propaganda og blir lett substitutt for den rasjonelle tenkning, sa Driberg... Alt som tjener anti-kommunismen, tjener MRA. MRA forenkler problemene...

Når Arbeiderbladets overskrift lød: ”Tom Driberg fyrte løs i Dovrehallen”, var det ingen overdrivelse, men heller ikke noe nytt. Driberg brukte en stor del av sin tid til å ”fyre løs” på, bekjempe og sverte dem som arbeidet med moralsk opprustning. Han skrev og spredte brosjyrer, avisartikler og bøker, plassert strategisk i avisarkiver og biblioteker og i hendene på personer innen massemedia. Han selv hadde tilgang til BBC.

Fem år etter Dribergs tale i studentersamfunnet dukker en artikkel opp i Dagbladet (tirsdag 16. januar, 1965), med overskriften ”MRA bruker NRK i falsk propaganda”. Dagbladet hentet sin informasjon fra en kronikk i danske ”Politiken”, som igjen refererte til sin kilde: Tom Driberg.

Moralsk Opprustning ble beskyldt for å ha påvirket ledelsen i NRK i forbindelse med atompolitikken ved angivelig å skulle ha hindret en ikke navngitt person i å holde foredrag mot kjernefysiske våpen. I et innlegg i Dagbladet tre dager senere (tirsdag 19. januar) spurte jeg Dagbladets redaksjon:

Som medansvarlig for MRA i Norge ønsker jeg å bli informert om følgende: Hvem innen MRA skal ha gjort dette? Når ble det gjort og i hvilken forbindelse? Det forbauser ikke at tidligere kringkastingssjef Fostervold og kringkastingssjef Ustvedt ikke har kjennskap til saken. Innen Moralsk Opprustning kjenner man heller ikke til den. Det ville være naturlig at Dagbladet, før en slik beskyldning, forsikret seg om at Driberg hadde dekning for sin påstand...

Dagbladet kunne ikke gi noe svar, men hengte en hale på mitt innlegg, hvor det sto: *Dagbladets korrespondent i London vil i dag ta kontakt med forfatteren av 'The Mystery of Moral Re-Armament', parlamentsmedlem Tom Driberg og forfatteren av kronikken i 'Politiken'.* Underforstått: jeg skulle få svar på mine spørsmål. Det har nå gått 37 år uten at noe har skjedd. Taushet i løgnens tjeneste.

I 1950 trykket Dagbladet flere angrep på MRA. Artikkelen var undertegnet Inge Brun. Vi forsøkte å finne ut hvem Inge Brun var... ingen kjente ham. En journalist i Aftenposten spurte sjefredaktøren i Dagbladet, ”Hvem er Inge Brun, hvor fins han?” Det visste ikke redaktøren, men ga journalisten en postboksadresse. Den viste seg å tilhøre Alf Bie Christensen, en av kommunistavisen Frihetens journalister.

*

Det finnes triveligere ting å skrive om enn Tom Driberg. Han var en bitter fiende av dr. Buchman, og forkynte det stadig. Buchman tok ikke til motmæle, men sa: ”Slåss du med feieren, blir du svart.” (Billedlig talt, for Buchman hadde ellers et godt forhold til feierstanden!)

Buchman hadde samme prinsipp som Keir Hardie, grunnleggeren av den britiske arbeiderbevegelsen. Han svarte heller ikke på angrep. Han beveget seg nødig inn på en slagmark som en motstander hadde valgt – han konsentrerte seg heller om temaer og oppgaver han selv mente var viktige og overlot resten til historiens dom.

Ikke er jeg from som Buchman eller klok som Hardie, så jeg velger å skrive om mannen Tom Driberg som spredte store mengder desinformasjon om Moralsk Opprustning. Jeg bygger på Dribergs selvbiografi og utsagn fra hans sosialistiske ”kamera-ter”. Tom Driberg er også blitt vurdert av mange penneførende menn i britisk presse og vurderingene er samstemte.

Hennes siste ord...

To sykepleiere lente seg over den døende for å høre om hun ville si mer, men hun hadde sagt sin siste setning: ”All men are liars.” (Alle menn er løgnere.)

Dette er sitat fra Dribergs selvbiografi. Så døde gamle fru Driberg. Det som følger, handler ikke om henne, men om sønnen, Tom. Da han ble født, var hans far 65 år. ”En far jeg ikke kjente eller brydde meg om, ” skriver Driberg. Han mintes sin far som en ”syk, gammel mann med monokkel som falt i suppen”. Han husket ikke ett ord av hva faren hadde sagt til ham ”Min barndom var innholdsløs, ensom og kjedeligere etter hvert som jeg vokste opp.”

Familien Driberg hørte hjemme i den høyere middelklasse. Som ung gikk Tom inn i kommunistpartiet, men – påstår han – ble senere kastet ut. I 1945 meldte han seg inn i *Labour* (Arbeiderpartiet).

Etter at Dribergs selvbiografi ”Ruling Passion” (Besettende lidenskap) ble utgitt i 1977 (etter hans død), skriver anmelderen George Gale i *Daily Express*: *Toms utkastelse fra kommunistpartiet var et enkelt trick for å gjøre ham i stand til å leve et dobbeltliv, som parlamentariker, og som sovjetrussisk agent.* George Gale var ikke alene om *den* antagelsen.

Driberg ble etter hvert formann i det britiske Labour, og ble senere adlet, med tittelen ”Lord”. Han hadde en fast spalte i *Daily Express*, signert ”Hickey”. Han sørget også for å få tillitsverv i den anglikanske kirke. Michael Foot, senere partiformann i Labour, skrev: *Ingen kunne med sikkerhet si – aller minst jeg – hvor meget Toms religion var en personlig inspirasjon eller et skalkeskjul, nyttig til mange formål.*

Et dypt, mørkt portrom

Den britiske etterretning, SIS (Secret Intelligence Service), kjente til Dribergs flørt med KGB (Sovjets etterretning), og de ga ham begrensede oppgaver som ”dobbeltagent”. De som kjente Driberg mente at ”dobbelt” i denne sammenheng betydde at han engasjerte seg dobbelt så meget for KGB som for SIS.

Driberg var mannen med mange masker. Men én besettende lidenskap var rovdriften på medmennesker: en hensynsløs jakt etter seksuell utnytting av unge menn. Han forførte hundrevis av gutter og skrøt av det i sin selvbiografi. Den kjente sosialisten og politikeren George Brown beskriver denne boken som ”syke fan-

tasier” og beklager at Dribergs få venner ikke fikk stoppet ham fra å utgi den. Driberg hadde fått et annet råd, som han fulgte: Han ble fortalt at hvis biografien kom på trykk mens han levde, ville han bli kastet ut av House of Lords. Driberg trivdes med Lordene og tok ikke sjansen, så boken ble utgitt etter hans død.

Den tidligere redaktøren i det sosialistiske bladet *New Statesman*, Paul Johnson, skriver:

Fra begynnelse til slutt ...var Driberg en homoseksuell flørt, utrettelig aktiv, uten det minste tegn til skrupler eller dårlig samvittighet. Han tok ingen hensyn til sine partners følelser og var likeglad med konsekvensene av sine handlinger, fast bestemt på å oppnå den råeste, stadig gjentatte form for sanselig tilfredsstillelse...

Driberg skriver i sin biografi (side 88):

Jeg lengtet til London, spesielt Soho. Mest av alt lengtet jeg etter et dypt, mørkt portrom i Robert Street, hvor jeg kunne stå i timevis og fryde meg over kvikke omfavnelser og berøring av unggutter...

Driberg forteller videre at som oftest var det på de mange offentlige pissoarer i West End at han fant sine partnere. Han inkluderer også leserne i sine besøk i homo-horehus i San Francisco. Rommet kostet 1 dollar. Gutten betalte han 2 dollar for.

Etter krigen signerte Driberg en helsides annonse i *London Times* med krav om frigjøring av hasj. I 1960 ble Driberg invitert av Kirkenes Verdensråd til å tale til og møtes med og veilede Kirkenes Europeiske Ungdomskonferanse i Lausanne.

Skrivebordsmordere

Tom Driberg skrev tre bøker han la meget arbeid i. En er nevnt: selvbiografien "*Ruling Passion*". Den andre het "*The Mystery of Moral Re-Armament*" (Mysteriet Moralsk Opprustning) – et

aggressivt angrep på Oxfordgruppen/MRA. Den tredje bar tittelen ”Narrative in Dialogue” (Beretning i dialog) – et intervju med, en bok om og en forsvarstale for landsforræderen, spionen og KGB-agenten Guy Burgess, Dribergs venn.

Navnene Burgess, MacLean, Philby og Blunt er knyttet til det forrige århundres mest effektive infiltrasjon, spionasje og desinformasjon. Sovjet arbeidet systematisk over lang tid for å få plassert ”muldvarper” i de britiske maktsentra. Hvis det lyktes dem å infiltrere det britiske utenriksdepartement, etterretningstjenesten, BBC og aviser som The Times, var meget oppnådd. De oppnådde alt det - og mere til.

Anthony Blunt ble inspektør for Dronningens kunstmalerisamling, og hennes rådgiver.

Philby – den mest drevne av dem – ble vervet av Sovjet allerede i 1935 og fikk i oppdrag å infiltrere SIS. Det lyktes til gagns. Han endte som leder av avdeling 9 i den britiske kontraspionasje, hvor han skulle overvåke og avsløre Sovjets spioner – mens han altså var Moskvas fremste spion i Vesten. . .

Philby ble plassert i Washington som kontaktmann mellom USAs etterretningstjeneste (CIA) og det britiske SIS. KGB kunne ikke fått plassert sin mann bedre. Han ga opplysninger til Sovjets hemmelige politi om hvor og når de kunne finne britiske agenter i Øst-Europa og andre steder på kloden. Philby og hans nære medarbeider Burgess’ angiveri førte til at en rekke kvinner og menn i Storbritannias og de alliertes tjeneste ble fakkert og likvidert. Forræderne Philby og Burgess var skrivebordsmorderne som overlot til andre å utføre den aktive delen.

Utenriksminister Bevins høyre hånd het Hector MacNeil. Guy Burgess var MacNeils sekretær. . . Kim Philby var også korrespondent for The Sunday Times. Guy Burgess skaffet seg en stilling i BBC. Vel innenfor BBC åpnet Burgess døren for Tom Driberg, som derved fikk faste oppdrag innen BBC.

I 1965 døde Peter Howard, leder av Moralsk Opprustnings internasjonale arbeid. Den som holdt ”minnetalen” over Howard i BBC, var Driberg, med et hatsk angrep på den avdøde og alt han sto for...

Flukten til Moskva

Da MacLean sto i fare for å bli avslørt, advarte Burgess ham. Begge rømte til Moskva. Senere gikk Philby om bord i en russisk båt i Egypt, med Sovjet som mål. De tre fikk æresboliger og pensjon av KGB. Samtidig var de rådgivere for det effektive sovjetrussiske ”Dezinformatia”-apparat.

Ingen av dem likte seg i Moskva. Aller minst Burgess som lengtet til England, landet han forrådte. Driberg besøkte ham og gjorde sitt beste for å lette livet for sin venn (hvilket han skriver utførlig om i "Ruling Passion") bl.a. fikk han sendt ham skandinaviske møbler.

I sin selvbiografi skriver Driberg:

Guy Burgess var ensom i Moskva, utsultet på politisk fellesskap og sex. Jeg er glad jeg kunne fyller hans behov. Midt i Moskva er en stor undergrunnsurinal like bak Metropol Hotel, åpen hele natten og besøkt av hundrevis av slaviske homoseksuelle på jakt etter partner. Jeg fortalte Guy om stedet.

Fordomsfulle puritanere

Driberg beklaget at verken statsminister Attlee eller senere Wilson tilbød ham plass i regjeringen. Han påsto de var ”fordomsfulle puritanere” og ”anti-homoseksuelle”. Driberg mente seg diskriminert. Andre i det britiske arbeiderparti sa ”sludder”. Spørsmålet var ikke hetero- eller homo-sex, men vilje til å styre sine

drifter. De pekte på Profumo og hans problemer på det heteroseksuelle plan.

(Forsvarsminister John Profumo var konservativ. Han innledet et forhold til en ung prostituert, Christine Keeler. Det Profumo ikke visste, var at Christine hadde et intimt forhold til marineattasjeen i den sovjetrussiske London-ambassaden, Eugene Ivanaov, offiser i GRU, den militære gren av Sovjets spionasje. Sex er ikke alltid en privatsak.)

Heil titler

Titlenes magiske makt visste Driberg å utnytte. For overklassen var han Lord Driberg. ”Driberg er en av oss,” sa de. Arbeidere kjente ham som formann i Labour, dermed OK. Biskoper ble blendet av Dribergs engasjement i kirkekomiteer og hans store omsorg for de kirkelige guttekor. Som journalist snyltet han på kameraderiet blant kolleger. ”Member of Parliament” var inngangsbilletten til den politiske verden. Kontakten med landets maktelite hjalp ham ut av mange vanskelige situasjoner. Situasjoner hvor vanlige mennesker for lengst ville ha blitt buret inne.

En kveld ble han arrestert i Edinburgh etter å ha skjenket en norsk sjøgutt full og forført ham. Driberg slapp fri etter å ha imponert politiet med sin kjendis-status (Dribergs egne ord).

I sin selvbiografi sier Driberg åpent at han foretrakk å ligge med gutter fra arbeiderklassen. Menn fra eget miljø, den øvre klassen, fristet lite. Sosialisten Michael Foot skriver at han også observert dette. Tom Driberg kjøpte sex av de undertrykte og søkte beskyttelse hos de privilegerte. Begrepet kjærighet finnes ikke i Dribergs biografi.

* * *

Var man i Moskva og ønsket opplysninger om Oxfordgruppen/MRA og oppsøkte Lenin-biblioteket, fant man to bøker om MRA: én fra Dribergs hånd, samt en etteraping ført i pennen av en svenske.

* * *

Jeg kom for sent til min mors dødsleie, skriver Driberg. Da sykepleierne fortalte ham at gamle fru Dribergs siste ord var ”Alle menn er løgnere”, var Toms første tanke at det var broren Jims mange løgner hun siktet til. Men han nevner også muligheten for at det var hans egen troløshet som utløste morens siste replikk. Den selverkjennelsen bør regnes Tom Driberg til gode.

Hvorfor gjøre det enkelt, når man med litt anstrengelse kan gjøre det komplisert?

E.E.

Det intime og det globale

Den franske filosof og forfatter Jean Paul Sartre strevet med å ”bake” sin marxisme inn i eksistensialismen. Uansett hvordan han mikset og blandet – marxismen tok overhånd. Samtidig arbeidet hans 16 år eldre landsmann, filosofen Gabriel Marcel, med å forene eksistensialismen med kristen tenkning. Marcel var, foruten filosof, også forfatter, dramatiker – og katolikk. Sartre og Marcel hadde begge et sugerør inn i filosofen Bergson’s tenkning, men med forskjellig resultat.

Gabriel Marcel og jeg var en gang i samme bryllup, blant 400 andre gjester. Min gode venn Aage Andersen fra Strømmen skulle vies til sin Ilene, en sangbegavelse fra California. Bryllupet sto i Caux i Sveits, som en del av den internasjonale MRA-konferansen som holdes der hvert år. Så på grunn av konferansen, fikk Aage og Ilene flere hundre gjester ”på kjøpet”.

Etter bryllupsseremonien var det underholdning som jeg ble bedt om å lede, og den fortonet seg nok en god del annerledes enn de skuespill Marcel fikk fremført i Paris. Hans publikum der var helst en liten, håndplukket gruppe høy-intellektuelle medlemmer av ”Institut de France”, hvor han selv var medlem. For sine filosofiske og litterære arbeider hadde han fått Det franske Akademis Grand Prix, og ”Le Grand Prix des Lettres”.

Selv fikk jeg ikke fullført realskolen på grunn av min ordblindhet – så det var ikke helt uten nerver jeg sto på scenen og så Marcells forventningsfulle ansiktsuttrykk i salen. Men i Caux er det som oftest rik tilgang på kreative krefter, så mer på tross av meg enn på grunn av meg ble det en frisk, festlig og fantasifull kveld.

* * *

Senere det året skrev Gabriel Marcel forordet til boken ”Un changement d’espérance” (oversatt til dansk under tittelen ”Håbets friske vind”) – en samling historier om enkeltmenneskers forvandling til nytt liv.

Det var med en blanding av undring og forskrekkelse at Marcells intellektuelle venner så at han engasjerte seg i noe så ”enkelt” som Moralsk Opprustning. Forordet til ”Håbets friske vind” formet han som et brev til tre av sine akademiske venner: en ateist, en barthiansk protestant og en katolsk prest. ”Brevet” begynner med et sitat av Henri Gouhier: *Det største som skjer i historien er et nytt håps fødsel.* Marcel skriver:

Vitnesbyrd pr. brev til tre bekymrede venner:

Hver av dere har skrevet til meg for å uttrykke deres forbauselse og bekymring over å høre om min tilslutning til Moralsk Opprustning etter mitt opphold i Caux i 1958. Dere gjør det selvfølgelig ut fra forskjellige synspunkter. Du, Roger, som i ditt innerste vesen er filosof, viker tilbake for å kalle deg troende, hvor meget respekt du enn alltid har vist for religionen. Du, Paul, er protestant og barthianer. Og du, min kjære Thierry, forbereder deg på å feire din første messe i den landsbykirken hvor du i sin tid ble konfirmert. Selv om dere ikke har sagt ordene – for ikke å såre meg – føler jeg at dere alle tre er forarget – ja, litt forskrekket. ”Han blir gammel, det går nedover med ham”, er den uuttalte

tanke som jeg merker bak alt dere skriver til meg. Jeg føler meg forpliktet til å besvare deres tre brev under ett....

Marcel's "brev" favner 17 kompakte boksider og leder videre til et 20-talls forvandlingshistorier, blant andre Hans Bjerkholts, der det nesten ordrett blir gjengitt hva han sa i Caux-konferansen, etter det samme bryllupet.

Marcel skriver videre:

Jeg skal ikke i detalj beskrive bryllupet eller festen som fulgte, men vi opplevde å se folk fra alle kontinenter, av alle raser og alle farger bringe dette par sin takknemlige hyldest gjennom ord, sang og dans...

...Hva jeg for øvrig offentlig har erklært i Caux og det som slår meg, er at man i Moralsk Opprustning finner virkeliggjort en forbausende sammensmelting av det verdensomspennende og det sterkt personlige (det globale og det intime)...

...Enkelhet er i mine øyne en positiv verdi som på nesten alle områder blir undervurdert i en verden som vår, som har en tendens til å fortape seg i sin egen kompleksitet...

...For det første har vi her ikke å gjøre med en teologi – selv ikke den mest elementære - enda mindre med en filosofi, men i høy grad med en erfaring...

Marcel avslutter sitt forord som følger:

Med dette vil jeg slutte mitt altfor lange brev. Jeg nærer ikke håp om at jeg har overbevist dere, men jeg håper jeg har sagt nok til at dere oppmerksomt vil lese de følgende vitnesbyrd. Meget vil være oppnådd hvis den dårlig skjulte forakt jeg har merket i deres brever, kunne få et streif av usikkerhet, og hvis dere vil gå så langt som å innrømme at alt dette er meget bemerkelsesverdig og i det minste fortjener at man undersøker det nøyere.

Det moralske absolutt

Norsk historie kan neppe skrives uten å dvele ved marxisten og evangelisten, motpoler i tro, tenkning og livsmønster. Marxisten frykter at en fokusering på personlig moral stjeler oppmerksomheten fra klassekampen. Evangelisten er redd absoluttene kan skygge for nåden.

Forfatter og stortingsman Trygve Bull sa i et angrep på MRA: ”Umulig å forene absolutt ærlighet med absolutt kjærlighet..”

Evangelisten Ludvig Hope oppfatter det annerledes. Under siste verdenskrig var han en av de fremste lederne på kirkefronten og ble arrestert i mai 1943. Åtte år tidligere hadde han skrevet heftet ”Oxfordrørsla”. Hope var da generalsekretær for ”Det norske lutherske misjonssamband”.

Her følger et utdrag fra ”Oxfordrørsla”:

”Den virkelige religion må gjøre sitt inntog i soveværelset, kontoret, gaten fabrikken, våre utflukter, vårt strev, vår fritid, våre måltider, ja, endog vår søvn.”

Ein trong ikkje ha so svært klårt kristeleg syn for å sjå at Oxford-rørsla her står nærare Jesus Kristus, apostlane og dei første kristne i sin måte å arbeida på enn det vert gjort i vår statskyrkja. Og me lækfolk har sikkert ogso grunn til å tenkja over om ikkje ogso me har sige inn i et lækmanns-ritual med

faste bøner, salmar og songar. Slik og slik må det vera, og so får me ei kåpa på oss som kan verta verre enn ein prestekjole, ei kåpa som gjer at me får ein møte-kristendom og ein kvar dags-kristendom. Eit plagg som passar for vitne- og bønemøte, men som me tek av oss når me går derifrå...

Det neste som verkar noko uvant og nytt på oss som er opvaksne i andre tilhøve, er dei 'fire absoluttar'. På gamalt kristeleg språk vil det vel seie: Det er Guds absolute heilage krav til eit menneske, krav som går likso djupt inn i vårt menneskelege vesen som Gud er heilag og rettferdig:

'Absolutt ærlighet, absolutt renhet, absolutt uselvskhet, absolutt kjærlighet'.

Dette er uttrykk for Guds vesen og vilje. Gud er absolutt so.

Dersom Oxfordrørsla meiner at desse 'absoluttar' er noko som me menneske kan og skal gjennomføra i vårt liv, i huglag og vilje, i ynskje, i eitt og alt, då fører dette beint inn i syndefridoms-lære. Etter dette syn er ikkje bere synda, men ogso sjolve rota til synda, borte.

I eit slikt menneske er striden millom ånd og kjøtt slutt, fordi der er ikkje meir kjøtt å strida imot.

Eg er ikkje viss på om Oxford-rørsla trur og lærer so. Der er ting som tydar på at dei gjer det, men det kan ogso vera ei mistyding av oss som ikkje er komne med i rørsla.

Det vil framtida syna.

Men lærer 'Oxford' dette at me kan oppfylla desse 'absoluttar', då er heile rørsla på avveg, og då kan en ikkje nok åtvara imot henne. For då er ho falsk og fjarleg.

Er det derimot lagt inn i desse 'absoluttar' at dei er sende oss av Gud som søkjelys inn over vårt liv, at dei er Guds vekkjarrop til

sovande syndarar, so me ser kva me er, kva me skal vera og kva me ikkje kan, so desse 'absoluttane' vert tuktemeisterar for oss til Kristus – då er me på rett grunn.

Då fører 'absoluttane' oss ikkje til å tru om oss sjølv at me har oppfylt dei, men då verkar dei alltid lysande, dømande, ydmygande og driv oss til Kristus. Frigjerings-grunnen ligg då ikkje hjå den kristne syndsvedkjenninga, ikkje i det me er eller gjer, men i det at me har funne Kristus.

Er det dette siste Oxford-mennene lærer, då byggjer dei på den rette grunn. Då er ordet om synd og nåde grunntonen for dei som for oss andre kristne.

Lat vera at Kristus-forkynninga deira er tunn. Det var ho ogso hjå dei gamle haugianarane ...

Det første eg då kunde ha hug til å seia, er at eg har ikkje anten trong eller rett til å gå god for Oxfordrørsla. Ho får stå eller falla for sin eigen herre.

Det er noko ein ikkje kan nekta at Oxfordrørsla har vore brukt til å umvende kav-verdslege menneske. Folk som hadde kasta bibelen, vanvyrde Guds ord og spotta Kristus, dei seig saman og vedstod for Gud og menneske at dei hadde synda og fare vill, og no veit dei seg ikkje noko anna til frølse enn Jesus Kristus.

Då må det aldri henda at desse vert møtt med kritikk og kulde av oss eldre kristne fordi dei høyrer til Oxfordrørsla og ikkje i eitt og alt brukar dei same ord og arbeidsmåtar som me. Me skal ikkje kasta barnet ut med badevatnet. Då kan me koma inn under Guds dom. Og den domen er eg rædd.

Iallfall bør alle kristne kjenne det som ei plikt å møte ogso dei som er vunnen for Gud ved Oxfordrørsla, med velvilje, kjærleik og forbøn.

Eg vil ogso få seia her at millom mine kjenningar og arbeidskameratar i Guds rike har dette åndsveret med sine sterke krav til oss kristne verka både reinsande og opnyande på mange. Sladder, uvenskap og mykje anna har kome inn under ein strengare dom, so lufta omkring oss er reinare.

* * *

Hope er kritisk men fordomsfri. Bekymret for at moralske absolutter skal drive oss til en stresset streben etter personlig perfeksjon. Et forsøk på å løfte oss selv etter hårene opp mot den himmelske sfære – like strevsomt som nytteløst.

Men Hope føyer til at hvis absoluttenes utfordring betyr at Gud sender søkelys inn i våre liv så vi ser hva vi er, hva vi er ment å være og hva vi ikke kan, da er absoluttene tuktemestre som driver oss til Kristus. Her sier han det samme som jeg har hørt Frank Buchman si, igjen og igjen.

Begge mine bestefedre var sjøfolk og navigerte etter faste punkt på himmelhvelvingen. De verken trodde at de kunne, eller ønsket å nå opp til eller bosette seg på Nordstjernen. De var heller ikke så kortsynte at de sa: ”Siden vi ikke kan komme dit opp, er det heller ingen vits i å styre etter den.”

”Fattige i sin rikdom, slaver av sin frihet.”
Moder Teresa om nordmenn.

Rajmohan Gandhi og hans bestefedre

Det å transportere en spill levende ”historiebok” fra Oslo til Lundsberg i Sverige, krever årvåkenhet for å holde øye med trafikken samtidig. Min venn Rajmohan Gandhi kan stjele oppmerksomheten fra det meste.

Han vokste opp i hjertet av Indias moderne historie. Faren, Devadas Gandhi, var redaktør for Hindustan Times, og var bl.a. med på å arrangere Frank Buchmans besøk i landet i 1952-53.

Rajmohan gikk i farens fotspor og ble journalist. Sine første erfaringer høstet han i avisen The Scotsman, Glasgow. Senere skrev han sin bestefar Mahatma Gandhis biografi. Like viktig var det at han også skrev en biografi over sin bestefar på morsiden, Chakravati Rajagopalachari – den første Generalguvernør for det frie, uavhengige India.

Frank Buchman sa ofte: ”Det er nok ressurser i verden for alles behov, men ikke for alles grådighet.” Mahatma sa nøyaktig det samme. De to traff hverandre første gang i 1915.

Da Mahatma talte til indiske sosialøkonomer i 1926, brukte han Bibelens historie om Jesus og den rike mann for å illustrere materialismens grep om oss mennesker. Bergprekenen var en viktig del av hans tankegods, og han søkte ofte åndelig næring i Metodist-

presten Wesleys salmer. Men i store trekk var Mahatma lite imponert over Europas kristne, som han mente manglet ”salt og disiplin”.

Årsaken til at jeg kjørte sønnesønnen til Värmland var tre hundre nordboere som ventet på å høre hans foredrag om utviklingshjelp. Rajmohan var helt på linje med sine bestefedre når han sa: ”India og Afrika vil gjøre Europa og USA fattige før dere gjør oss rikere, hvis ikke utviklingshjelpen bygger på en åndelig og moralsk infrastruktur.”

Som aktiv forkjemper for menneskerettigheter og som parlamentsmedlem, har forsoning mellom hinduer og muslimer stått høyt på Rajmohans prioriteringsliste. Konflikten mellom Pakistan og India over Kashmir koster milliarder – penger som kunne ha rettet opp de store sosiale skjevhetene i begge land.

Rajmohan er en av de hovedansvarlige for MRAs konferansesenter i Panchgani, et par timers biltur fra Bombay. Dit har bl.a. Dalai Lama sendt noen av sine ungdommer for skolering, og der har norske MRA arbeidere gjort en innsats gjennom flere tiår.

* * *

Når politiske partier i Norge kappes om hvem som gir mest til fattige i den tredje verden, minnes jeg en historie:

En artillerist står ved en stor kanon og fyrer av salve etter salve. En kar går forbi og spør hva han treffer? Det er ikke artilleristen sikker på, men garanterer at skuddene forlater kanonen med et øredøvende drønn.

”Old Nick”s (djevelens) beste trick er å overbevise folk om at han ikke eksisterer.

Fra en leder i ”The Economist”

Jimmy Hoffa ... som forsvant

Huset hans lå i utkanten av Detroit i U.S.A., og jeg fant det en skumringskveld i midten av 1950-årene.

I oppkjørselen sto en kostbar, svartglinsende Cadillac. Eieren var leder for fagforeningen ”The Teamster’s Union” – Transportarbeiderforbundet - hvis kjerne besto av lastebilsjåførere: Jimmy Hoffa - én av USAs mektigste menn. Det var han selv klar over – mafiaen visste det, President John Kennedy og hans bror Robert, senere justisminister, visste det. Jeg hadde ikke oppfattet det, og dundret for annen gang på inngangsdøren med ungdommens frimodighet.

Med ett sto han der, robust, tettvokst i en hvit silkeskjorte med JH brodert på brystlommen. Få år senere åpnet han aldri hoveddøren selv av frykt for å bli skyteskive. *Denne* kvelden lyste han ennå av ubekymret selvtilit og spurte hva jeg ville. Svaret på spørsmålet hadde jeg øvd på, men – det skulle vise seg senere – ikke øvd nok.

Hadde min evne til å overtale vært større og Hoffas maktbegjær mindre, kunne Hoffa blitt eldre, men han ble myrdet en tid senere. Hvordan? Ingen vet. Han forsvant – spørlost. FBI, USAs etterretningstjeneste, fant ut at han var blitt oppringt av en bekjent som inviterte Hoffa til en restaurant. Her slutter alle spor.

Man antar at Hoffa kom på kant med sine mafia-kontakter som tok ham av dage og muligens støpte ham inn i en sementblokk, som ble kjørt i en av hans egne lastebiler og senket i New Yorks havnebasseng. Eller han havnet i en myr i California, eller.... Vel, man vet ikke.

Skjevt smil

Da han åpnet døren for meg, var han spill levende, og jeg besvarte hans spørsmål "What can I do for you?" med å gi ham to billetter til et musikkspill som MRA satte opp i ett av Detroit's teatre. Stykket het "The Crowning Experience" (Livets Høydepunkt på norsk) og et hundretall aktører fra ca.12 nasjoner tok del, deriblant nordmenn. Budskapet var lett å forstå, vanskelig å oppnå: en åndelig og moralsk opprustning. Skal du bygge noe nytt, så begynn med deg selv. I Detroit satset vi på bilindustrien.

Jeg fortalte Hoffa at vi hadde spilt på Broadway for den vanlige newyorker, i Beverly Hills i Hollywood for skuespillere, i Midt-vesten for "The National Grange" (bøndene), for svarte og hvite i Jackson, Mississippi, og for Kongressen i Washington.

Da jeg stoppet for å trekke pusten, benyttet han sjansen til å si at han hadde en idé: Noen venner av ham holdt til i Detroit sentrum - de kunne ha utbytte av å se "Livets Høydepunkt" mente han, og ga meg adressen - med et skjevt smil jeg ikke kunne tyde. Billettene jeg hadde gitt ham, beholdt han.

Enøye

Dagen etter var jeg på vei til adressen Hoffa hadde gitt meg. I mellomtiden hadde jeg funnet ut at "Hoffas venner" i Detroit sentrum var en liten fagforening som hadde spesialisert seg på å flytte tungt maskineri i bilindustrien. Med ca. 200 medlemmer var de

kjent for en høyt utviklet evne til å banke opp folk. Her vervet Hoffa livvakter (body guards) til sine mange reiser.

Litt forvirrende var det å finne at adressen viste seg å være en møbelforretning. Ingen kunder der foruten meg. Jeg ble raskt tatt hånd om av en gustenblek ”møbelhandler” som ville vite hva jeg ønsket. Da jeg svarte at jeg ville treffe formannen i ”flytterne” fagforening, virket det som om jeg var ventet. Han viste meg gjennom et nedstøvet møbellager til en bakkdør, inn i et gårdsrom og pekte på en ny dør og sa: ”En trapp opp.”

Livlig prat innenfor døren stilnet da jeg banket på. Subbing av føtter, skraping med stoler, et ”Yeah”, og jeg var innenfor. Det var tre menn i rommet. Den sentrale skikkelsen satt bak et stort skrivebord og rullet en kald, opptrevlet sigarstubb fra den ene munnviken til den andre, godt tilbakelent med føttene på bordet og tomlene i bukseselene – en liten mann med sort lapp over det ene øyet og det andre øyet oppmerksomt festet på meg.

Til høyre for ham sto ”noe stort” lent opp mot veggen. Jeg fikk senere vite at han veide 140 kilo – intet tydet på at det var en overdrivelse. Han tygget tyggegummi, regelmessig som stempel-slag i en gammel dampmaskin. Han så ikke på meg, men stirret inn i motsatt vegg med samme uttrykksløse blick som en torsk på land. En tredje person sto bak meg – også han stor.

”Enøye” spurte hva jeg ønsket. Jeg tilbød ham og fagforeningen billetter til ”The Crowning Experience”. Hva dreide det seg om? Igjen begynte jeg på min ideologiske utredning, mens jeg så inn i deres reaksjonsløse pokerfjes. Som å gå barbent opp en isbelagt hoppbakke. Da jeg kom til ”en moralnorm må være absolutt, ellers er det ingen norm, og det er sunt å måle sitt liv i lys av absolutt ærlighet, renhet, uselviskhet og kjærlighet”, tok ”Enøye” bena ned fra skrivebordet, lente seg forover og sa begeistret at hans forening bygget på de samme prinsippene.

Jeg ble målløs – en kort stund. Jeg visste at hans folk bare noen dager tidligere hadde gått løs på en gruppe fabrikkarbeidere med sykkelkjeder og jernstenger, og at denne form for ”problemløsning” ikke var uvanlig for dem. At noen av dem gikk med en revolver i venstre armhule, var ingen stor hemmelighet. Men sannsynligvis kjente ”Enøye” andre bøllegjenger og kjeltringer som var mer brutale enn hans egne. Sammenligningen fikk ham vel til å føle seg som en edel ridder for ”den gode kamp”. Med andre ord – han hadde ikke helt grepet forskjellen på relative og absolutte moralnormer.

Boksering, biff og bakte poteter

Fantasien kan ha spilt meg et puss, men det forekom meg at den litt uvanlige samtalen omkring ånd og moral gjorde inntrykk på de 140 kiloene lent mot veggen. Noe kunne tyde på at han var berørt, muligens ille berørt. Intet kunne spores i hans uforanderlige pokerfjes – men han mistet tyggerytmen.

Hoffas enøye venn spurte om han kunne få by på lunch. Selv var han opptatt, men et par av hans medarbeidere ville ta meg med til et trivelig sted. Jeg takket ja - etter å ha uttrykt ønske om å komme tilbake en dag og kåsere for hele foreningen og vise en film. ”Enøye” var positiv. Tid og sted ble avtalt. Han fikk også en bunke billetter til ”The Crowning Experience”.

To nye karer dukket opp fra et siderom, vi fant veien tilbake gjennom møbellageret, ut på gaten, og inn i en bil med sotet glass. Det trivelige biffstedet viste seg å være en bred, én-etasje bygning uten vinduer. Restauranten lå i et dunkelt, grønt lys, med en bokse-ring i midten og spisebordene omkring.

To bokserere hamret løs på hverandre, like lystig som jeg gikk løs på biffen og de bakte potetene. Jeg sendte Jimmy Hoffa en venn-

lig tanke med takk for et virkelig godt måltid – gratis. Jeg trengte det. Men jeg fikk aldri gitt Hoffa hva *han* trengte – det viste seg senere.

Hoffa, Kennedybrødrene og Marilyn Monroe

Hoffa ble trukket inn i organisert kriminalitet. Robert Kennedy mente Hoffa samarbeidet med Chicagos mafia-pappa Sam Giancana, og han satset store ressurser og mye tid på å bekjempe Hoffa. Det lyktes å få ham fengslet, men Hoffa kom ut igjen, ubrutt og kampglad.

Hadde Robert Kennedy personlige motiv i sin innbitte kamp mot Hoffa? Forfatteren Anthony Summer fremmer den tanken i sin bok ”The Goddess” (Gudinnen). The Sunday Times brakte flere siders reportasje fra boken, som handler om filmstjernen Marilyn Monroes liv og tragiske død. Den beskriver forholdet hun hadde til Kennedy-brødrene John og Robert. Kanskje riktigere å si: brødrene Kennedys forhold til Marilyn – de utnyttet henne.

Jimmy Hoffa begynte å samle detaljer fra Kennedy-brødrenes privatliv. En venn av Hoffa, Bernard Spindel, var foregangsmann innen elektronisk lytteteknikk. Hans evner og kunnskaper ble brukt i den militære etterretningstjenesten under siste verdenskrig... I midten av 50-årene leide Hoffa ham til å spionere på kolleger og motstandere. Spindel fikk plassert en mini-mikrofon i Marilyn Monroes hjem. Meter-mengder med pludder og prat ble spilt inn på lydbånd. Stemmene til John og Robert Kennedy var med.

Den 15. desember 1966, da Robert Kennedy overveide å stille som presidentkandidat, ble Spindels hjem stormet av politi. De beslagla en mengde dokumenter og lydbånd.

Jimmy Hoffa fikk ikke brukt informasjonen om Kennedy-brødrene. John Kennedy ble myrdet. Lee Harvey Oswald som myrdet John Kennedy, ble selv myrdet. Robert Kennedy ble myrdet (samme år som Martin Luther King ble myrdet). Over Marilyn Monroes død hviler et mystisk skjær – myrdet eller selvmord? Jimmy Hoffa ligger eventuelt myrdet på bunnen av New Yorks havn, ... eller... FBI leter fremdeles.

Da FBI foretok husundersøkelse av Hoffas hjem etter at han forsvant, tok de med seg kassevis med dokumenter, papirer og lydbånd. Blant papirene ligger kanskje to ubrukte billetter til skuespillet "The Crowing Experience", med budskapet om en åndelig og moralsk opprustning...

* * *

Når det politisk motiverte PAX forlag utgir boken "Blond" om Marilyn Monroe i 2001 – en bok på 784 sider – vil de noe mer enn å tjene penger på et sex-tema. Forfatteren, Joyce Carol Oates, skreller fasaden av en vestlig maktelites livsstil og moral.

Boken bygger på "fakta og friheter". Forfatteren har intervjuet et dusin mennesker som sto Marilyn nær og hun har satt et sugerør inn i et utall tidligere biografier.

Nytt for meg er at hun har Jimmy Hoffa på listen over de mange som delte seng med Marilyn. Øverst på den listen står president Jack Kennedy og broren Robert Kennedy.

Slik ser forfatteren for seg Marilyns død:

Marilyn sover tungt av alkohol og dop. Pilleglass står oppmarsjert i rekke på nattbordet. En profesjonell drapsmann har brutt seg inn i huset. I hånden har han en injeksjonssprøyte som en lege i "Organisasjonen" har klargjort...fylt den med nembutal. Drapsmannen går rundt sengen for å finne den riktige angrepsvinkel, så stikker han en 15 cm kanyl rett i Marilyns hjerte. Hun

er brakt til taushet, kan ikke lenger fortelle verden hva hun har opplevd, hvem som har misbrukt henne og hvordan.

Pax forlag bringer denne konklusjonen til togs for norske lesere. Den kan være riktig – eller gal. Sikkert er det at en kvinne døde for tidlig, takket være snuskete menns grådighet og umoral.

Buchmans utfordring

Frank Buchmans budskap til sine amerikanske landsmenn ble godt mottatt av noen, mislikt av andre. Begreper som *absolutt ærlighet og renhet* passet ikke alltid inn i den ”moderne” livsform. Buchman vekket heller ikke bare begeistring når han på masse møter (for eksempel for 30.000 i Hollywood Bowl) hamret løs med tanker som:

Vi må konfrontere og korrigere vår livsstil i Amerika, skal vi ha autoritet til å fortelle andre land hva de skal og ikke skal gjøre. Vi velger selv å leve selvisk, komfortabelt og uforstyrret uten den åndskraft som utfordrer vår grådighet og likegyldighet.

Vi må gjenerobre vår kristne arv – eller vi vil oppleve at Amerika odelegger seg selv med de samme destruktive kreftene vi fordømmer hos andre. Vår største mangel er granitten i det Gamle og Nye Testamentet. For mange har byttet ut granitten med sukker.

Den som ikke vil tenke
burde ihvert fall fra tid til annen
omgruppere sine fordommer.

Luther Burbank

Stikk eller strikk i samvittigheten?

Fra en artikkel i *Washington Post* - avisen som avslørte President Nixon – sakset jeg for flere år siden følgende:

*Vi har med sorg akseptert:
Griskhet er dagens altomfattende motiv,
oppriktighet er bløff,
ærlighet er dårens dyd,
uegennyttighet er egoisme med nevrotisk vri, og
moral er for småbarn og tullinger.*

En kald februar dag i begynnelsen av 90-årene leste jeg lederen i Arbeiderbladet (nå Dagsavisen) og fant følgende meningsytring:

Organisasjon, økonomi, politisk makt og teknologi er viktigere redskaper i formingen av verdenssamfunnet enn personlige holdninger, moralsk opprustning, spenne inn livremmen og godt hjertelag.

På det tidspunkt var Arbeiderbladet landets regjeringsorgan. Lederen var neppe representativ for partiets velgere, hvorav jeg var én.

Avisen var åpen for andre meninger enn denne lederens. Jeg fikk slippe til med et dusin artikler i begynnelsen av 90-årene, plassert på ledersiden eller under Politikk/Kommentar.

”Typisk norsk å være god?” sto 1. februar 1992 og ble plukket opp av Cappelens forlag til bruk i deres instruksjonsbok ”Logos – Lærerens ressursbok – en innføring i religionshistorie, livssyn og etikk”, som kom ut samme år.

Typisk norsk å være god?

av Einar Engebretsen

Ola Nordmann tøyer ikke appetitten etter normen, men tøyer normen etter appetitten. Han unngår derved å bryte normer og få stikk i samvittigheten. Stikk byttes med strikk, og gir en helt spesiell virkelighetsoppfatning. Et selvbilde vi kan leve med.

Vi vet hvordan en moralsk relativ norm skal settes i system. Prinsippet er enkelt: Vi tar Sveriges synder og sammenligner dem med Norges dyder. Konklusjonen blir oppmuntrende.

Noen eksempler fra norske massemedia: En intervjuer i NRK spør en representant for legemiddelindustrien om det er overforbruk av piller her i landet. Nei er svaret, ikke sammenlignet med Danmark.

Vi leser at

Åtte ganger så mange franskmenn som nordmenn dør av skrumplever.

En overskrift forteller at AIDS sprer seg i større tempo i New York enn i Oslo.

Selvmondsprosenten er høyere i Japan enn i Norge.

Nordmenn drikker ikke så meget som...

Inflasjonen hos oss er lavere enn i...

Med andre ord: går det nedover med oss, kan vi unngå å ta det for tungt når vi vet at det for andre raser enda raskere. På den glade, glatte glideskala kan vi også ende i helvetet, men vi ankommer med vår verdighet og selvrespekt i behold – vel vitende at andre kom dit før, fortere.

Denne verdiorienteringen brukes flittig på vårt hjemmemarked. For en del år siden regnet politiet med at grensen mellom grovt tyveri og simpelt tyveri lå på ca. 10.000 kroner, mens den øvre grense for naskeri ("det å tilegne seg noe av beskjedne verdi under helt enkle omstendigheter") lå rundt 500 kroner. På dagens straffeskala er grovt tyveri redusert til simpelt tyveri og simpelt tyveri til naskeri, mens naskeri drukner i mangel på etterforskningskapasitet – enda fortere enn inflasjonen.

Det gode ved dette er at du kan bli et bedre menneske, ikke ved at du stjeler mindre, men ved at andre stjeler mer, fordi normalen – gjennomsnittet – stadig flyttes. Galt ganger tusen blir vanlig, vanlig er normal, normalt er allment, allment er menneskelig. Og menneskelig vil vi jo være.

Aktivt former og skyver vi vår virkelighet inn i det spor vi lyster, mens vi påstår at virkeligheten former og skyver oss. Derved legitimerer vi vårt forfall og oppnår å kalle

- *overforbruk av penger for velstand*
- *overforbruk av sex for frigjøring*
- *overforbruk av ressurser for fremskritt*

Våre uopplyste og gammeldagse forfedre og – mødre ville ha stemplet dette som "den brede vei". Men – de visste ikke bedre der de med sine begreper om Gud, synd og absolutter sloss mot verdens ondskap.

Utrolig nok – noen trodde at livets problemer kunne løses ved at individer syndet mindre. I dag vet vi at problemer bare kan løses ved at Stortinget budsjetterer mer.

Cappelens forlag tilføyer:

Artikkelforfatteren skriver kåserende om etikk og statistikk – men poenget hans er langt alvorligere enn et kåseri.

Se hvordan dette berører forholdet mellom normativ og deskriptiv etikk. Hva skjer med normene våre, i følge artikkelforfatteren?

”Jeg har en drøm...”

M.L. King

Fargen fanger

Afrika slo følge med oss i vårt ekteskap. Rett etter at Aagot og jeg ble forlovet, fikk hun konstatert amøbe-dysenteri, i tillegg til etterdønninger av malaria, etter i flere år å ha vært på reisefot i Afrika, fra land til land, fra teater til torgplass til bushen. Det kan være fysisk anstrengende – og ikke lettere ved at Aagot oftest opptrådte i sin Vestfoldbunad.

Legebesøk og medisiner kan til tider tappe helse og krefter mer enn amøber. Etter syv år var vi likevel på rett kjølgjen, svekket - men klokere.

* * *

Det å krysse det hvite apartheid-regimets vilje kunne koste dyrt i den sydafrikanske republikk. Albert J. Luthuli, zuluenes høvding og president for ANC (African National Congress), satt i husarrest med forbud mot å ta del i møter og forsamlinger.

Ettersom han ikke hadde lov til å besøke teatret der bl.a. Aagot deltok i produksjonen, bestemte Luthuli i hemmelighet å invitere det internasjonale MRA-koret og teatergruppen til sitt beskjedne hjem i Natal, utenfor Durban.

Det var trangt om plassen da over tyve mennesker prøvde å ”sko-horne” seg inn døren. Det Aagot husker best var alle zulubarna som trengte seg rundt vinduene og tittet inn utenfra, for å få med seg mest mulig av det som foregikk!

Flere år senere – i 1960 - ble Luthuli tildelt Nobels fredspris for sin ikke-voldelige kamp mot den hvite makt-elite. Han hentet selv prisen i Oslo i 1961.

Når hat blir religiøst

Ikke alle afrikanere fulgte Luthulis ikke-voldelige kamp mot den hvite makt-elite. I Kenya organiserte kikuyu-stammen en hemmelig opprørsgruppe – Mau Mau - hvis mål var å fravriste det hvite mindretall deres privilegier. Hele det fruktbare høylandet var forbeholdt de hvite, mens afrikanerne ble anvist reservater med mindre og dårligere jord.

Agnes Leaky (senere gift Hofmeyr) ble født og vokste opp på en "hvit" farm i Kenya. Hun, som sin far, behersket kikuyu-språket. Agnes elsket sitt land, men nå var hun i opprør med hjertet fylt av hat og hevn. Hun gråt av raseri og sorg og sa til seg selv: "Når slikt kan skje, viser det bare at Gud ikke eksisterer." Agnes' foreldre var blitt myrdet.

Forhistorien var: Gray Leaky, Agnes' far, var meget respektert av både hvite og svarte. Kikuyuene betraktet ham som en rettferdig og god arbeidsgiver. Nettopp det ble hans bane.

Da Mau Mau-opprøret kom i vanskeligheter, oppsøkte ledelsen stammens spåkone, kjent for sin nære kontakt med Mau Maus guder. Hun forsto at gudene var sinte og misfornøyde – de krevde et offer for å blidgjøres. Offeret skulle være en hvit mann som var særlig snill og god.

Kort tid etter ble familien Leaky's farm stormet av seksti Mau Mau-folk. (Agnes var selv ikke til stede.)

Kokken på farmen var kikuyu og katolikk og var ikke med i Mau

Mau på grunn av sin religion. Han ble mishandlet og hengt i et tre. Mary, Agnes' mor, fikk skjult en ung kvinne på loftet gjennom en luke på badet, men klarte ikke selv å komme seg unna. Hun ble hugget ned.

Gray Leaky ble bundet på hender og føtter og båret opp mot Mount Kenyas topp. Der på fjellsiden ble det spadd en grop hvor han ble levende begravd sammen med to hunder og en geit. Tragedien nådde verdenspressen.

Agnes, som var en god venn av Aagot og meg, forteller at hun senere ble invitert til forfatteren Laurens van der Posts hjem i London. Van der Post kjente godt til Leaky-familiens historie. Idet Agnes kom inn døren, sa han til henne: ”Jeg vet med sikkerhet at det største kompliment din far kunne få, var at kikuyuene valgte nettopp ham som offer. Bare den aller beste var god nok for Mau Mau-gudene.” En ikke altfor stor trøst.

Historien kunne ha sluttet der. Heldigvis gjør den ikke det.

Vekk fra vold

Senere opplevde Agnes en Kristus-inspirert forsoning med tidligere Mau Mau ledere. I Caux traff hun en kikuyu som hadde vært med på å planlegge hennes fars død.

Drapet på Agnes' familie hadde holdt henne borte fra Kenya. Men en dag følte hun seg klar til å dra tilbake dit og, hvis mulig, få kikuyu-folket i tale, først og fremst i området der barndoms-hjemmet lå.

Hun og noen venner landet i Nairobi, der det var lov å bevege seg fritt. Lenger ute i distriktene var all møtevirksomhet strengt forbudt. Likevel fikk David Waruhiu, en venn blant kikuyuene, grønt lys for en massemønstring av sin stamme.

Waruhiu ledet møtet og presenterte talere fra Nigeria, Ghana og andre deler av Afrika. Til slutt annonserte han at neste taler var datter til ”Morangaru” – det navnet Agnes’ far var kjent under. Et fortettet gisp gikk gjennom forsamlingen. Alle kjente familien Leakys historie. Hva ville datteren si?

Agnes talte rett fra hjertet og ba om tilgivelse for de hvites arroganse og egoisme som hadde skapt bitterhet og hat, og hun forpliktet seg til kampen for et svar til splittelsen i Afrika.

* * *

Et annet respektert navn i Kenya er Jomo Kenyatta, frontfigur i kampen for landets frigjøring. På Swahili betyr navnet Kenya ”lys”. For sitt opprør mot de hvite ble han arrestert og dømt til flere års straffarbeid. Han ble løslatt 14. august 1961.

Under fengselsoppholdet var han blitt besøkt av MRA-folk. Det resulterte bl.a. i at han sendte sin datter Margaret til Caux. Margaret var da nylig blitt valgt til ordfører i Nairobi.

Kenyatta så filmen ”Frihet” mens han satt fengslet. Filmen ble skrevet av afrikanere fra Nigeria og Ghana under et opphold i Caux. Et drama med utfordring til rase- og stammekonflikter. Versjonen Kenyatta så, var engelsk. Han uttrykte ønske om å få filmen ”dubbet” til Swahili (et samlingspråk som dekker ca. et dusin bantu-dialekter). Dette ble gjort, og med Kenyattas støtte ble ”Frihet” vist for over en million mennesker før det første, avgjørende valg i Kenya.

De hvite gårdeierne fryktet hva som ville skje når Kenyatta kom til makten. De ventet det verste da han innkalte dem til møte ved Nakuru-sjøen i Rift Valley. Desto større var overraskelsen da han åpnet med å si: ”Hvis jeg har gjort noen urett, ber jeg om

tilgivelse. Jeg tilgir dem som har såret meg. Vi må bygge fremtiden sammen.”

Agnes skriver i sin bok ”Vekk fra vold” (Beyond Violence) at selv om Jomo Kenyatta ikke ble noen engel, viste han stor og inspirert statsmannskunst, etter å ha sittet syv år i fengsel. Hun var klar over at historien om Gray Leaky og henne selv spilte en viktig rolle i forsoningen.

* * *

Filmen ”Frihet” er i bruk den dag i dag. Den ble fotografert og redigert av den svenske filmfotografen Rickard Tegström. Han satt i Svolvær og klippet den, da han filmet Lofotfisket for Walt Disney. I skrivende stund blir ”Frihet” spilt i det borgerkrig-raserte Sierra Leone, som en effektiv brobygger.

* * *

Kort tid etter de bestialske mordene på Agnes’ familie, delte Aagot rom med Agnes. Nærmere et traume kommer du vanskelig uten at du er direkte berørt.

Aagot forteller også at hun var redd da hun spilte en hovedrolle i et skuespill om forsoning midt i fangeleiren *Athi River Camp* for 1500 internerte Mau Mau. Før de britiske styrker fikk slått ned opprøret i Kenya, hadde ca. 13.000 afrikanere mistet livet. I tillegg var 80.000 internert i fangeleire.

"The Crowning Experience" (Livets Høydepunkt)

I en kinosal i New York sitter fem menn og ser filmen "The Crowning Experience". Fire av dem har sett den før. Filmen ruller på grunn av femtemann som sitter ved siden av meg - hans barytonrøst er verdenskjent som tolker av bl.a. negro spirituals. Aktiv borgerrettsforkjemper. Nektet utreisetilattelse fra USA grunnet kommunist sympatier. Sønn av en frigitt slave. Paul Robeson.

Filmen vi ser, beskriver Mary McCloud Bethunes livsverk – også hun barn av en frigitt slave. Mary grunnla det første college for afro-amerikanere i USA. I forbindelse med sitt engasjement i MRA uttalte hun: "Å være del av denne forsoningens armé er mitt livs høydepunkt" ("...*the crowning experience of my life*"). Det ble filmens navn. Hun, i likhet med Paul Robeson, var en kompromissløs kjemper for politisk og sosial likerett for USAs svarte befolkning. (I dag har McCloud Bethune College ca. 3,000 elever, hvorav 10% hvite.)

Filmen ble først vist i Atlanta, Georgia, i 1958, og senere syv uker i Washington, D.C. Av de 80,000 som så filmen (i National Theatre) der, var de hvite i mindretall. Rimeligvis. I USAs hovedstad er 70% av innbyggerne farget.

"The Crowning Experience" fikk Oslo-premiere på Colosseum kino, etter først å ha blitt vist i Kristiansand og Haugesund. Fra Colosseum ble den flyttet til Rosenborg kino. Året var 1961.

Den gang var ikke raseproblematikk i Norge det som preget av-

isoverskriftene. Nordmenn flest hadde heller ikke den profetiske nådegave som forutså konfliktene i et flerkulturelt samfunn i det 21. århundre.

Tidligere i boken er ”the Crowning Experience” nevnt, da det ble fremført som musikkspill i forskjellige byer i U.S.A. Nå var dette blitt til film, og den ble først vist i Atlanta.

Ånd og etikk beholdes best
- når de benyttes mest.

E.E.

Kristne og muslimer imellom

Etter reformasjonen i Norge var Jomfru Maria tryggere mellom Koranens permer i Midtøsten enn mellom veggene i Sande kirke i Nordre Vestfold. Da protestantene forlot Paven for snart 500 år siden, ville de i sin rettroenhet vise Jesus den ære å gi ham enesrom. Maria ble kastet på dør.

Vår 900 år gamle Sande kirke hadde opprinnelig tre altere: sentralt sto ett for Jesus, mens to mer beskjedne sidealtere var viet Jomfru Maria og Hellig Olav. Etter Reformasjonen ble de to murt inne.

For et halvt hundre år siden besinnet vi lutheranere oss og grov de to gjenmurte sidealtrene frem igjen. I 1984 tok skolesjef og trofaste kirkegjenger Hans Kristian Hyldmo initiativ til å samle inn penger og engasjere billedkunstneren Victor Sparre til å fylle de tilhørende altervinduene med sine vakre, lødige og fargevarme glassmalerier. Jomfru Maria er tilbake med Jesusbarnet på fanget. Rett var det, etter flere hundre års forvisning.

Når dette kapitlet har fått denne noe provoserende innledning – at Jomfru Maria var tryggere mellom Koranens permer enn i Sande Kirke, så er det fordi hun er den kvinnen som settes høyest i Koranens skrifter. Flere ganger fortelles det om engelen som besøkte henne, og om Jesu unnfangelse og fødsel. Jeg siterer (Sura 19, 16-34. Maria):

Maria sa, Hvordan kan jeg føde en sønn når ingen dødelig har rørt ved meg, heller ikke har jeg vært ukysk? Budbringeren sa: Således skal skje. Din Herre sier, Det er ikke vanskelig for meg. Det vil skje at vi skal gjøre Ham til en åpenbaring for menneskene og en nåde fra oss, det er forut bestemt... Og hun unnfanget Ham og trakk seg bort til et ode sted...

Jesus talte... Fred være med meg, den dagen jeg ble født og den dagen jeg skal dø, og den dagen jeg skal levende gjenoppstå. Slik var Jesus, Marias sønn.

Jeg er ingen ekspert på religionshistorie, men kjenner mange nok muslimer til å danne meg et bilde av deres tro. Personlig kontakt kan punktere fordommer. Noe innsikt får en også når en gjennom MRAs internasjonale arbeid er kommet i nærkontakt med en rekke konfliktfylte situasjoner. En av dem er brytningen mellom kristne og muslimer.

La oss gå 66 år tilbake i tid, til 1935. I en fullsatt sal i Oslo gamle Rådhus oppsummerte Frank Buchman resultatet av fem måneders kampanje i Norge, og avsluttet slik: ”Jeg tror Norge vil bringe dette budskapet til andre land.” Buchman hadde erfart, som mange andre, at åndsliv og etiske verdier bare kan beholdes når de gis bort, og beskyttes best hvor de benyttes mest.

Få år etter rådhusmøtet brøt 2. verdenskrig ut. Fem lange okkupasjonsår fulgte. Da freden kom i 1945 kunne vi igjen treffes i større forsamlinger og ta del i Oxfordgruppen/MRA-møter. Døren til verden var åpen.

Ikke alle husket Buchmans avskjedsord og utfordring i 1935, ”bring budskapet til andre land”. I stedet for å se utover, søkte noen innover, tilbake til førkrigstiden da houseparties og fellesskap ga varme og nytt liv til individer og familier. De fleste av oss tenker normalt mer lokalt enn globalt.

Samtidig lå Tyskland som et åpent, betent sår i hjertet av Europa, i et politisk, moralsk og åndelig vakuum. En tilsvarende situasjon hadde Hitler utnyttet etter 1. verdenskrig. Nå var igjen sterke anti-demokratiske, anti-kristne krefter i sving for å fylle tomrommet. Forholdet mellom Frankrike og Tyskland var en nøkkel. Frank Buchman så det som sin kristenplikt å møte utfordringen. Ikke alle kunne følge den tankegangen - det ble etter deres mening mer politikk enn evangelisering. Det ble sagt at Oxford-gruppen var mer kristent enn fortsettelsen Moralsk Opprustning. For Buchman var det nøyaktig det samme. Han, som Ronald Fangen, var klar over viktigheten av å slå bro fra ”den lille flokk til den store nød”.

Mer problematisk ble det for oss norske lutheranere da muslimer dukket opp på MRAs internasjonale konferanser. Generalsekretæren i Den Arabiske Liga sendte lykkønskninger til Buchman. Samtidig ankom en ladning appelsiner fra Jerusalem – gave fra den jødiske borgermesteren. Spørsmålet ble stilt: ”Var dette en sammenblanding av religioner?” Svaret var nei – ingen sammenblanding, men samarbeid mellom personer med forskjellig religiøst ståsted.

* * *

Frank Buchmans formødre/forfedre kom fra byen Bischofszell i Øst-Sveits. Mest kjent av dem var Thomas Bibliander som etterfulgte Zwingli som professor i teologi i Zürich i 1531. På den tiden beleiret tyrkiske muslimer Wien og truet Europa. Det kristne presteskap i vesten tordnet fra prekestolene mot ”Muhammeds etterfølgere”. Midt under disse stridighetene oversatte Bibliander Koranen fra arabisk til latin. Utgivelsen skapte bråk. Boktrykkeren ble arrestert og fengslet. En versjon av den videre utvikling sier at Martin Luther fikk trykkeren frigitt.

Da jeg ankom Caux i Sveits i 1947 og ble kjent med ”begrepet” Mohammed Ali Jinnah, visste jeg ikke at ”pakistaner” skulle bli et hverdagsord i Norge 50 år senere. Muslimen Jinnah var frontfigur i kampen for en uavhengig muslimsk stat og betraktes som Pakistans grunnlegger og landsfader. I 1946, året før uavhengigheten, var Jinnah i London og forhandlet med Nehru og de britiske myndighetene. Forhandlingene gikk tregt og kjørte seg fast mer enn en gang.

Under denne tiden tok Jinnah med seg sin forhandlingsdelegasjon til Westminster Teater, eid og administrert av MRA, for å se skuespillet Den Glemte Faktor. Det handlet om en industrikonflikt, hvor to sta motstandere holdt hver på sitt men fant forsoning gjennom ærlig dialog. Etter forestillingen var Jinnah og hans nære medarbeidere gjester i MRAs London senter, hvor Jinnah bl.a. traff skuespillets forfatter, den engelske presten Alan Thornhill.

Jinnah inviterte Den Glemte Faktor med den internasjonale støttegruppen til Karachi etter uavhengighetsdagen. For, som Jinnah sa: ”Den Glemte Faktor gir svar på hatet i verden. Oppriktig bønn om tilgivelse er den gyldne nøkkel.”

Dette ble sagt i 1946. I 1947 ble Pakistan uavhengig. I 1948 døde Jinnah. Ikke alle tenkte som Jinnah, og løsrivelsen fra India ble mer voldelig enn han og Mahatma Gandhi ønsket. Utfordringen til Vesten i dag er: Hvem taler ord, forfatter bøker og skriver skuespill som bringer frem det beste i andre religioner og kulturer?

Personlig ønsker jeg at muslimer blir kristne, men jeg har et større ønske: at vi kristne blir kristne.

Norske lutheranere tar ikke skade av å tygge litt drøv på fortiden – på Europas forhold til muslimske land. Riktignok hersket vi

nordmenn ikke over kolonier, men det er ikke lenge siden vi handlet på ”kolonialen”, og ikke som i dag på supermarkedet. Vår historie er også krydret med imperialismens frukter. I Midtøstens og Asias skolebøker leser elevene mer om Europas hærer enn dets misjonærer.

Et tilbakeblikk:

- 1511: Portugiserne lander på Java og tar seg til rette.
- 1595: Nederlenderne ankommer Java.
- 1800: Nederlenderne hersker over hele øya.
- 1820: Oman og Otar blir britiske protektorater.
- 1825: Algerie inntas av franskmennene.
- 1839: Aden inntas av britene.
- 1838: Britene inntar Afghanistan etter blodig krig.
- 1881: Fransk erobring av Tunisia.
- 1881: Egypt okkuperes av britene.
- 1885: Eritrea okkuperes av Italia.
- 1890: Senegal erobres av franskmennene.
- 1899: Baluchistan annekteres av Storbritannia.
- 1899: Storbritannia kontrollerer Sudan.
- 1903. Slaget om byen Kano i Nord-Nigeria..
- 1912. Marokko okkuperes av franskmenn og spaniere.
- 1914. Kuwait blir britisk protektorat.
- 1920. Syria og Libanon under fransk mandat, tross syrisk motstand.

Listen er lenger. Pakistan og Bangladesh – tidligere del av India – er ikke nevnt.. Korstogene: en historie for seg. Det var tider da europeere var ”innvandrere” eller ”fremmedarbeidere” i den tredje verden. Men – det var en forskjell. Mens dagens innvandrere til Europa som oftest får de dårligste jobbene og boligene, tok de

europæiske ”innvandrene” de beste. De tok over. Det hendte at det ble gjort i den kristne kulturs navn. Dette rettfærdiggjør ikke dagens islamist-terror, men kan kaste lys på hans motiv.

Når protestanter i Nord-Irland stormer inn i et hus og skyter en katolsk mann, er det hverken protestantisme eller kristendom. Like lite er det kristendom når katolikker myrder en protestant neste dag.

Når en muslim dreper sin datter for å forsvare familiens ære, har han dradd med seg en hedensk tradisjon som oppsto lenge før Islam. Det er ikke Islam. Dette er ugudelige menn som låner og ikler seg religionens yttertøy for å skjule sin egen moralske forkrøpling.

Jeg tror en araber når han sier at av Koranens 6666 vers handler 140 om fred, bare 6 om krig. En egyptisk muslim som jeg delte rom med under en konferanse i Caux, sa at Korset for ham fremsto når Guds vilje krysset hans, og han valgte Guds.

Derfor respekterer jeg, men aksepterer ikke, Koranen på lik linje med det Nye Testamentet, der Guds nåde, tilgivelse og forsoning speiles i Jesus Kristus.

I år 2000 holdt jeg 17.mai-talen til skolene i Sande (Nordre Vestfold) og avsluttet med: ”Korset i vårt flagg er et budskap om den absolutte kjærlighet. Forsømt av kristne, fordømt av ikke-kristne. Alle utfordret – ingen ekskludert.”

Det er blasfemi å si at ”vår” kristne Gud ikke kan tale til en muslim og gjøre ham til del av Sin skaperplan. Hvis vi påstår at Gud ikke kan det, sier vi samtidig at Han ikke er allmektig. Jeg har opplevd å se hat i en muslim forvandles til kjærlighet, fordi kristne europeere innrømmet og ba om tilgivelse for sin svikt og ga av-

kall på sin selvrettferdighet. Med andre ord: ga den Hellige Ånd alburom.

Jeg er ingen pasifist og tror ikke på naiv snillisme, konfrontert med de som bruker religion som et politisk voldsredskap, uansett hva de kaller seg - hindu, muslim eller kristen. Ondskapens røtter kan gå så dypt at forsvar med våpen i hånd... er siste utvei.

Mohammed Masmoudi

"Revolusjonær" var et begrep Mohammed Masmoudi smykket seg med. Den franske regjering hadde ham på sin "mistenkelige personer"-liste. Masmoudi hatet europeere, først og fremst franskmennene som hadde okkupert og regjert hans land Tunisia siden 1881.

Masmoudi var en av Néo-Destours ledere – det illegale nasjonalistpartiet. Dets formann, Habib Bourguiba, ble fengslet av franskmennene i 1952. I 1957 ble Bourguiba president i et frigjort Tunisia.

Før Mendès-France ble Frankrikes statsminister tilbød han seg å være forsvarer for Masmoudi som også var blitt satt i fengsel. Kontakten mellom de to fortsatte etter at Masmoudi ble løslatt. Forskjellige faktorer motiverte senere statsminister Mendès-France da han på sin historiske reise besøkte Tunisia og lovet landet uavhengighet. Masmoudi var én faktor.

En dag i begynnelsen av 1950-årene dukket Masmoudi opp i Caux – nysgjerrig. Uten pass og visum snek han seg over den fransk-sveitsiske grensen ved St-Gingolph-overgangen, på motsatt side av Genfersjøen fra Caux-sur-Montreux.

I forkant av frigjøringen var det ni måneders harde forhandlinger om uavhengighetsvilkårene. I denne prosessen spilte Masmoudi en sentral rolle. Oppholdet i Caux hadde brakt ham i nær kontakt med franske og tyske politikere som nettopp i Caux hadde funnet nøkkelen til forsoning og enhet, etter generasjoners mistillit og bitterhet.

Masmoudi ble kjent med franskmenn som innså og innrømmet Frankrikes overgrep og utnyttning av Tunisia under kolonitiden. Han opplevde ”hjerterets forvandling” og hatet smeltet. Hans lidenskap for uavhengighet forble den samme, men nå kunne han med et åpent og fritt hjerte konfrontere forhandlerne på motsatt side av bordet.

Etter tiden i Caux ble Masmoudi en av tre sjefsforhandlere som skulle føre Tunisia frem til uavhengighet. I MRA-senteret i Paris traff han franskmenn som var engasjert i Tunisias fremtid, blant dem Jean Basdevant, ansvarlig for tunisiske saker i Quai d’Orsay (det franske utenriksdepartement) og utenriksminister Robert Schuman, som var godt informert om hva som hadde hendt med Masmoudi i Caux.

I det Robert Schuman gikk ut av døren ved MRA senteret i Caux den 13. september 1953, vendte han seg til Frank Buchman og sa: ”Kan du hjelpe meg med Marokko?” ”Gjerne,” sa Buchman, ”men jeg kan ikke ett ord arabisk.” ”Det gjør ingenting,” svarte Schuman, ”bruk fransk.” Buchman forklarte da at hans fransk begrenset seg til to ord – ”mauvais garçon” (slem gutt). ”Da kommer du langt på vei,” lo Schuman, ”du klarer deg uten språk...la hjertet tale!”

Dumt ville det være å påstå at Frank Buchman og Moralsk Opprustning forårsaket Tunisias og Marokkos uavhengighet. Den historiske utvikling var for lengst i gang og ville brutt seg vei i alle fall. Spørsmålet var hvordan.

Dumt også å krympe betydningen av Robert Schumans brev til Frank Buchman der han skrev: ”Det kan ikke herske tvil om at Tunisias og Marokkos historie ville vært annerledes hadde det ikke vært for MRAs innsats.” Schuman kan ha sammenlignet disse to landene med Algerie, hvor titusener mistet livet i en blodig borgerkrig.

Alt av ånd vil up og fram
Alt av troll vil trygt sitja

Arne Garborg

Slik jeg så og ser det

Den er gammel, oldefars gravstøtte på Nøtterøy kirkegård. Tungt å tyde nedslitt skrift på hvit marmor. Aner mer enn ser: ”Skipsfører Nils Henrik Henriksen.” Mine to bestefedre, også de sjømenn og – etter hva gravstøttene forteller - skipsførere, hviler på samme kirkegård.

En etterkommer, døpt Erling, som senere ble min far, dro til sjøs femten år gammel. Etter et år krabbet han på land igjen og tok sikte på en karriere der.

Erling giftet seg med Ruth, en Nøtterøy-jente. Deres første hjem var på Stabekk i Bærum. De leide rom i annen etasje i en hvit trevilla. Far jobbet om dagen og studerte om kveldene. Det var mye ledig plass i fars lommebok, og grøt preget familiens ukemeny. En snerik novembermorgen i 1925 ble jeg født.

Vertskapet i første hadde mer av det meste. Stek om søndagen, sigar til kaffen. Mor åpnet døren hos oss i annen etasje og fanget inn stek- og sigarlukt, som løftet aromaen av mors grøt og fars pipetobakk til et høyere nivå. ”Det fungerte bra,” sa mor.

Da jeg var fylt to år tok jeg mine foreldre med til et bosted i Oslo: Therese gate 14, som lå i ytterkant av Bislettbrølet.

Det ble Bolteløkken skoles tunge skjebne å fore meg med kunnskap. ”Bolla” – som skolen het ved mindre høytidelige anledninger – hadde gode lærere. Bortsett fra at ingen forsto min lille svakhet. Jeg var ordblind. Blant profesjonelle heter det *dysleksi*. De to greske ordene *dys* og *leksia* betyr vansker med ord. Da jeg gikk på skolen opererte Bollas pedagoger også med to ord: LAT eller DUM. Jeg valgte lat, det kunne man gjøre noe med – hvis man ville.

Min selvtillit ble holdt i live ved at jeg var flink i gymnastikk og tegning.

Klasseforstanderen var snill på bunnen, men bunnen kom sjelden til overflaten, stresset som hun var i kampen for å løfte 28 unge sjeler opp fra uvitenhetens mørke. At jeg var den mest uvitende og umulige av denne flokk fremtidshåp, la hun ikke skjul på. Hadde hun vært japaner, hadde hun sett på meg som en gave fra gudene, sendt for å prøve tålmodigheten og styrke hennes karakter. Men hun var fra Lillestrøm, hvor de ikke tenker i de baner.

Min klasseforstander tenkte vel omtrent slik: Ingen mønsterplan kan gjøre et monster til et mønsterbarn. Hennes eneste tilgjengelige ”monster”plan var å sende meg til rektor Halvorsen med jevne mellomrom.

Mitt raskeste Fader Vår

Mor hadde pakket to ryggsekker da jeg våknet av sirenenes hvin som flerret morgenstillheten 9. april 1940. Far var på vei til Kreditkassen på Stortorvet – hans arbeidsplass. Mor tok min lillesøster - Rigmor på ti – og meg, fjorten år, med ned til Østba-

nen og satte oss på toget til Fagernes. Der tok vi buss videre til Heggenes i Østre Slidre. Far og mor fulgte dagen etter.

Norske tropper bet seg fast i Bagnkleivene syd for Fagernes. Derfor levde vi i frihet noen uker. På Heggenes hotell, som min onkel eide og drev, var det opprettet et militært hovedkvarter. Norske soldater kom og gikk. Vi fikk muntlige tilbakemeldinger fra fronten. Det meste gikk ut på hvor elendig utstyr de norske tropene hadde å forsvare landet med.

Telefonen ved hovedkvarteret kunne avlyttes, så meldinger til og fra fronten måtte gå via landeveien. I mangel av motorsykler eller militærkjøretøyer, ble privatbiler beslaglagt. Selv om ordonnansen sveivet ned vinduet på bilen, ville han hatt vanskeligheter med å oppfange lyden av eventuelle fiendtlige fly i tide. Det tyske *Luftwaffe* fløy lavt over veinettet og skjøt.

På denne tiden hadde bilene stigbrett. Med vinduet nede, kunne man holde seg fast i dørstolpen og med bena plantet på stigbrettet bli transportert utenpå bilen og – som i dette tilfellet – fungere som lyttepost. En passe oppgave for en fjortenåring. Min fetter på samme alder ble også med. Vi skiftet på med å stå på stigbrettet, mens den andre satt i baksetet og leste Knoll og Tott.

I førersetet satt soldaten med sitt Krag Jørgensengevær og tråkket på gassen med tung militærstøvel. Halvveis ned til Fagernes – fjern flydur. ”FLYYYY”, skrek jeg. Bråbrems, skrens, og soldaten med sine to medhjelpere svedde i neste øyeblikk over en skigard og søkte ly i skogkanten. Utrolig hvor høyt en hopper og hvor fort en forflyttes når en er tilstrekkelig skremt.

I neste sekund brølte to gråsvarte to-motors bombefly (Heinkel He.111) i lav høyde over oss og skjøt med maskingevær. Så forsvant de mot nord – trodde vi. Vi krabbet tilbake opp på veien, da flyene svingte tilbake mot oss. Det vil si, jeg tenkte ikke i flertall ”oss” – jeg hadde nærmest inntrykk av at de var etter meg

personlig. Med et byks var jeg tilbake i skogen og krøp sammen bak et grantre – eller en furu? Observasjonsevnen var mer panisk enn botanisk akkurat da. Sikkert var det at jeg ba århundredets raskeste Fadervår. Når man føler seg forfulgt av to bombefly er ”Skje Din vilje i himmelen så og på jorden..” en grei bønn å ty til.

Da jeg et øyeblikk så opp, sto vår soldat og siktet sitt gamle Krag Jørgensen gevær ut i himmelrommet i håp om å treffe et bombefly. Avmaktens sans for humor. Episoden var én av flere årsaker til at jeg etter krigen meldte meg inn Norges Forsvarsforening.

Flyene forsvant mot syd etter å ha tømt sine magasiner – og kvis-tet uskyldige trær. Bilen fant vi utrolig nok uskadd. For å kamuflere den tok vi søle med bare hendene og smurte den inn. Snart etter rullet en stor jordklump på fire hjul inn i Fagernes. Budskapet ble avlevert, men det forhindret ikke at de norske militære få dager senere ba min onkel å heise et hvitt laken på flaggstangen ved Heggenes hotell. Østre Slidre hadde kapitulert.

Episoden med *Luftwaffe* fikk meg inn i Norges Forsvarsforening, og *Royal Air Force* fikk meg ut av skolen. Det skjedde slik: Tyske *Wehrmacht* okkuperte Hegdehaugen skole. Vi som gikk der, måtte bruke Katedralskolens lokaler isteden. Halvparten av *den* skolen var også okkupert.

En dag angrep britiske fly strategiske mål i Oslo. Alarmen gikk – elevene gikk også, ned i kjelleren. I den andre halvdel av kjelleren satt tyske soldater og sang ”Wir fahren gegen England..” mens vi sang ”It’s a long way to Tipperary...” Tyske myndigheter hadde liten sans for den slags humor. Neste skoledag var det folk på plass og arresterte lærere og elever i hytt og vær. Skolen ble stengt. Det var min siste skoledag, bortsett fra mine senere år på Kunst- og Håndverkskolen.

Hest, kjerre og spann

Landbrukslærling i nordre Østfold var noe jeg aldri hadde tenkt meg å bli, men takket være en annen episode under krigen, ville min far ha meg ut av Oslo. Historien er som følger.

Min venn Tor og jeg var på vei til Majorstuen i Oslo. I en sidegate til Bogstadveien støtte vi på en gjeng uniformerte hird som forfulgte tre gutter i 14 årsalderen. Forfølgerne var godt over tyve. Det virket urettferdig. Tor og jeg gikk i mellom.

Det neste jeg husker var at jeg våknet etter å ha ligget bevisstløs på fortauet. Tre hirdmenn dro meg opp og trakk meg til hovedkvarteret de hadde i Bogstadveien. Kølleslag splittet leppen min, blod sildret over mine lyse sommerklær.

Tor plasserte de mot veggen og truet: ”Blunker du, så slår vi.” Tor blunket, de slo. De slepte ham ut og så var det min tur. Jeg forsøkte å stikke av, men valgte feil dør og havnet på gulvet blant stoler i et rom for filmfremvisning. Hvordan vet jeg ikke, men i all tumulten ble en vindusrute knust ut mot Bogstadveien. Flere og flere nysgjerrige tilskuere samlet seg på den andre siden av gaten. Tor og jeg fikk beskjed om å vaske av oss blodet og forsvinne.

Det som gjorde vondt, var ikke i første rekke slag og spark, men frustrasjonen, blandingen av frykt og raseri og maktesløshet. Bevisstheten om at hensynsløse mennesker har makt over en.

Under arresten ble vi utsatt for massiv ”indoktrinering”. Vi var både kommunister og Wall Street lakeier. Fem år senere i mitt arbeid for Moralsk Opprustning i Tyskland, anklaget øst-tysk radio mine medarbeidere og meg for å være anti-kommunister og understøttet av Wall Streets kapital-interesser. Ekstreme høyre- og venstrekrefter har enkle og like metoder for å sverte, terrorisere og bryte ned motstandere.

Så etter episoden i Bogstadveien ble jeg ”bonde” i Østfold, med hardt arbeid som skjerpet appetitt og søvn. Morgenstillheten når jeg ruslet over tunet til fjøset – den varme stall-lukten, hesten som humrende vendte hodet mot meg - trekke melkespannene ut av sagmugghaugen der isblokker hadde holdt melken kald fra kvelden før - spenne hesten foran vognen og i luntetrav ta veien til meieriet. Det var gode måneder. Imens nærmet vi oss slutten av krigen.

Ingen fortalte hvorfor...

Hjemmefronten opprettet et hjelpepoliti i dagene omkring frigjøringen. En oppgave var å vokte bygninger hvor tyske offiserer holdt til og kontrollere at de ikke tok sølvtøy eller andre verdigjenstander fra leilighetene de hadde okkupert.

Det var ikke nok uniformer til oss ca. 200 politifolk. Samlet så vi ut som en mexikansk røverarmé. Jeg var heldig som fikk tildelt en gammel lensmannsjakke og en skikkelig politilue. I tillegg var jeg bevæpnet med en U.S. karabin – et lett gevær. Et problem: det var umulig å skaffe til veie mer en seks patroner.

Vakttjenestens siste natt fikk jeg ordre om å passe på Bislett stadion. Jeg skulle gå ”att og fram” mutters alene utenfor murene i nattemørket. Hvem eller hva jeg skulle passe på, fortalte ingen. Lite trolig at *Wehrmacht* ville demontere tribunene og ta dem med til Tyskland. Det kunne naturligvis tenkes at en deprimerert tysk offiser ville snike seg inn på stadion og avreagere krigsnerderlaget ved å løpe 800-meteren. Men intet skjedde. Da solen sto opp neste dag, hadde jeg patronene i behold og termosene tømt.

Det er gått over et halvt hundre år, og jeg vet fremdeles ikke hvorfor jeg ble satt til å bevokte Bislett.

Kall eller karriere

Selv om jeg ikke påvirket krigen, påvirket krigen meg. Jeg begynte å ane de destruktive kreftene som slippes løs når demokratiet forsømmer og forsøpler sin åndelige og moralske arv.

20. mai 1947 fikk jeg mitt diplom fra Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Diplomoppgaven var ”Reklame for øl”. En drikk jeg ikke drakk. Det var for øvrig illustrasjon og avistegning jeg ville satse på, ikke reklame. Muligheten dukket overraskende opp.

En kveld ringte telefonen hjemme. Jeg løftet røret og hørte en ukjent stemme si: ”Dette er Rolf Gerhardsen, treffer jeg Einar på dette nummeret?” Det tok tid før jeg oppfattet at den som ringte, var redaktøren i Arbeiderbladet, bror til statsministeren. Han spurte om jeg ville stikke innom avisredaksjonen på Youngstorget. Han sa ikke hva det gjaldt.

Rolf Gerhardsen satt bak sitt skrivebord og bladde i en bunke brev da jeg kom. ”Sitt ned,” sa han, og fortalte med et smil at brevene han holdt i hånden, var skrevet av meg, til Gro. Før jeg fikk uttrykt min forbauselse, føyde han til: ”Det er tegningene dine som interesserer oss her i avisen. Arbeiderbladets noe kompakte sider trenger en lett og luftig strek som din.”

Min forundring over at brevene til min venninne Gro hadde endt opp hos Gerhardsen, forklarte han slik: Gros tante, Hilde Ruud, som var journalist i Arbeiderbladet, hadde fått se mine tegninger, og, med Gros tillatelse, hadde hun tatt brevene med tegningene med til Gerhardsen.

Selv om jeg var og er en beundrer av Gro, tror jeg neppe mine brevts innhold ville uroe noen. Hun kunne føle seg fri til å dele innholdet med andre.

Gro, med sin forfriskende sjarmer, var enebarn. Begge foreldrene var engasjert i kunstnerverdenen. Deres hjem i Gamlebyen i Oslo

hadde en spesiell atmosfære – jeg gikk alltid derfra glad og opp-løftet. Da Gro giftet seg en del år senere med skuespilleren Alfred Maurstad, visste jeg at han var en privilegert mann.

En tid før Gerhardsen ba meg komme ned til Youngstorget, hadde jeg fått en innbydelse til Sveits, til MRAs senter i Caux sur Mon-treux. Der hadde jeg tenkt å tilbringe fjorten dager – togbilletten var allerede kjøpt.

I Caux ble jeg invitert til å være med til USA, som del av en internasjonal musikal. Vi skulle reise på kryss og tvers i Amerika med 120 medspillere fra tolv forskjellige nasjoner. Målsettingen var å konfrontere det amerikanske folk med absolutte moral-normer: gjennom forvandling til handling. Den samme utfordring vi konfronterte den kommunistiske verden med.

Å si ja til USA kampanjen betydde et nei til å bli tegner i Arbei-derbladet. I en avis hadde jeg kunnet dyrke ”mitt talent”, tjene penger og bli kjent – hvis jeg lyktes. Som én blant hundre og tyve deltakere i en musikal var man sikret en anonym tilværelse og hardt arbeid på og bak scenen. En ulønnet, frivillig innsats uten pensjonspoeng. En usikker fremtid – menneskelig sett.

Det å leve på ”tro og bønn” og å regne med at Gud bereder der Han leder, var ikke tidens trend. Likevel – jeg valgte en ikke-trendy fremtid.

Skuespill kan være goderedskap til å fremme budskap, påvirke tenk-ning og forme en livsstil. Tiden mellom forestillingene gikk til samtaler, kåserier og brevskrivning – eller jeg hamret ut avis-artikler.

Vendt mot fortiden myldrer hendelser og personer frem fra alle kontinenter, raser og sosiale lag. Jeg kan ikke fange alt og alle, langt mindre sperre dem inne i noen få boksider. Det til tross, en håndfull minner er viktig for meg å gi videre, men - som jeg sier i forordet - jeg hopper litt ”att og fram” i tid og tema.

* * *

”Skrivebordet er oppsporet og satt på plass,” erklærte min far med dårlig skjult stolthet. Den for ham glade nyhet ble forkynt for familien under middagen – et måltid som var et fast samlingspunkt kl. 16:30 i Rosenborggaten 15 i Oslo. Familien – som besto av mor, min fire år yngre søster Rigmor og meg selv – fattet ikke helt hvilket skrivebord det var snakk om, så far fylte villig inn detaljene.

Skrivebordet viste seg å ha tilhørt Kreditkassens grunnlegger og første banksjef, F.H. Frølich, og ble tatt i bruk fra 1848 og utover. Dette bordet skulle utgjøre ”hjertet” i det bankmuseum som min far hadde tatt initiativ til å få i stand. Ved siden av å være bankens første sjef-økonom og bygge opp Kreditkassens statistiske kontor, var han opp-tatt av å skape det han mente var en banks ”kulturelle forpliktelser”. Han startet ”Kassabladet” i 1947 og var redaktør i 20 år. Samme år som Kassabladet ble startet, ble også bankens kunstforening stiftet. Der var far den drivende kraft gjennom alle sine resterende år i ban-ken - tyve av dem som formann. (I år 2002 er kunstforeningens medlemstall 2400 – den startet med 90.)

Direksjonen i Christiania Bank og Kreditkasse ba far – noen år før bankens hundreårsjubileum - om å ”skrive en beretning om bankens virksomhet gjennom det forløpne sekel”. Det ble en solid Norgeshistorie på over 400 sider.

Fars lune humor og fortellerglede, forenet med mors kokekunst, gjorde middagene hjemme til et samvær min søster og jeg alltid så frem til. Far kunne også lytte. Og få ting satte han større pris på enn det å høre mor syng og spille. Mor hadde en vakker, skolert mezzosopran som hun ofte underholdt med.

Mor og far møttes første gang på Vigelandsbroen under Verdens-utstillingen i 1914. Mor var 14 år, far var 16. Det var kjærlighet ved første blick. En kjærlighet som vokste seg sterkere for hvert av de 56 årene de fikk ha sammen.

Far skrev dikt. Som oftest til bestemte mennesker ved spesielle anledninger. Som formann i Den norske bankforenings informasjonsutvalg var han til stede ved seminarer og kurser landet rundt. Svært ofte sammenfattet han kursdagene i dikts form ved avslutningsmiddagene. Av den grunn, og fordi han lignet den kjente Stavern-dikteren, ble han ofte kalt ”Bankvesenets Wildenwey” Men først og fremst skrev han dikt til mor. Det siste da hun lå syk og avmagret til sengs, på vei bort fra vår lille klode. Etter hvert som far leste og uttrykte sin kjærlighet, beundring og takk, fyltes mors store, brune øyne med tårer. Hun visste han mente det.

Fars interesse for å skrive var nedarvet. Hans mor vokste opp på Labakken, et lite småbruk under prestegården på Nøtterø. Hun likte å smi sine tanker til ord. Hennes mor igjen, min oldemor, var sjømannskone og drev småbruket alene. Hun var kjent som en uredd kvinne med hjertelag for omreisende fattige. De fikk overnatte på låven, og var de sultne, gikk hun i fjøset for å skaffe melk, uansett døgntid. Sin enkle bakgrunn til tross, hun fryktet ingen autoritet. Ved flere anledninger talte hun sogneprest Georg Harbitz, den senere Stortingspresidenten, rett imot.

I likhet med min kone og meg selv, dro også min søster Rigmor (senere gift Grimsø) - etter avsluttet artium og sekretærskole ut for å arbeide med MRA. Syv år investerte hun i MRAs arbeid i England, Tyskland og Sveits før hun dro hjem og begynte som sekretær i shipping. Hun hadde nok hatt lyst til å studere, men fant at hun som 25-åring var blitt for gammel! Likevel: femten år senere tok hun den Ettårige utdanning i personaladministrasjon ved Norges Handelshøyskole. Resultatet ble at hennes tidligere arbeidsgiver tilbød henne stilling som personaladministrator i Oivind Lorentzen Activities, et konsern som dengang hadde flere tusen ansatte.

I den tiden var det få kvinner i høyere stillinger i shipping. På et møte i Rederforbundet gikk møteleder på talerstolen og innledet med "Mine herrer" – før han etter en kort pause føyde til: "...og min dame". Han hadde observert en kvinne – min søster – blant de 200 deltakerne. I 1970-årene fant hun ofte at hun var eneste kvinne i ulike forsamlinger.

Etter enda noen år i shipping ble lysten til videre studier for sterk. Hun tok magistergraden i kognitiv psykologi og ble amanuensis i personaladministrasjon ved Norges Handelshøyskole. Siden hun også er belastet med skrive lyst, skrev hun så i 1988 sin første bok: "Rekruttering og utvalg av medarbeidere". Hun var den første kvinnelige forfatter på Universitetsforlaget innenfor fagområdet ledelse og organisasjon.

Hun var også den første kvinnelige dosent ved Sjøkrigsskolen. Fagområdet var Ledelse, organisasjon og personaladministrasjon, et nokså uvant fagområde for en kvinne på en krigsskole. Da kadettene kom til første forelesning og så en kvinne bak katetret, rygget de ut døren igjen for å se om de var kommet til riktig forelesningssal.

Skrive lysten har fortsatt, og vi har gledet oss over noen felles prosjekter. Sammen utga vi boken "Lederen Lenge Leve" på Hjemmets Bokforlag, et hundretalls norske sitater om ledelse illustrert med humoristiske tegninger, og da Rigmor skrev "Personaladministrasjon – Teori og Praksis", illustrerte jeg den. Vi har begge glede av samarbeidet. Jeg tror faktisk at det gleder far også, der han befinner seg.

Dukketeater

Vi møttes i de gamle ærverdige hvite trebygningene syd i Frognerparken. Vi – en håndfull voksne kvinner og menn med en felles interesse: Dukker og teater. Vi tråkket i Henrik Ibsens store

fotspor, han startet sin karriere med dukketeater i Skien. Skapte dukker, manuskript og koreografi.

Vi kan vanskelig bebreide Ibsen for ikke å være medlem av Norsk Dukketeaterforening. En slik forening fantes ikke på den tiden. Det skulle gå minst 115 år før noen tok initiativ til å samle landets dukketeaterspillere under en felles paraply. At jeg fikk være en av disse ”noen” er jeg litt stolt over.

Store Norske Leksikon (1999) skriver: ”Norsk Dukketeaterforening, startet 1966 som Dukketeaterets venner, organiserer dukketeatervirksomheten i Norge, både for amatører og profesjonelle, og har ca. 35 organiserte grupper og 200 enkeltmedlemmer, Foreningen er det nasjonale senteret for den internasjonale dukketeaterorganisasjonen UNIMA (Union Internationale de la Marionette).

Vi er på en skole i nordre Vestfold. Gymnastikksalen er fylt med barn og noen voksne. På scenen står dukketeaterkulisser – bak dem min kone og jeg. Vi spiller for en generasjon som er vant til å underholdes. Daglig sitter de timevis foran ”skjermen”, trykker på knapper. Problemet er at de ikke kommer i levende dialog. Det er en enveisgate – en blindvei. Dukketeateret kan skape dialog og fellesskap. Selv om det ikke alltid går i den retningen manuskriptforfatterne hadde tenkt.

Høna på scenen var utrøstelig. Hun savnet en kylling. Kaklingen var naturtro (jeg lærte å kakle som gårdsgutt på Blixland gård i Tomter/Østfold). Det var stille i salen da høna, formet av min svigerfars gamle oppklippede nylonskjorte, spurte forsamlingen om noen hadde sett kyllingen. En syvårings spede stemme hørtes: ”Den har vi grilla!”

Utsagnet forårsaket en rask kursendring i vårt manuskript. Spontan dialog med publikum oppsto. Selv om man ante et snev av kynisme i informasjonen som førsteklasingen brakte til torgs, så

hadde han i vår burhønstid aldri opplevd en levende kylling. Kylling betød grilling.

* * *

Et langt sprang fra å spille dukketeater for barneskoler i fredelige Vestfold til å opptre med vanlig teater midt i en Mau Mau fangeleir i Kenya og vise filmer på en åpen jungelplass i Uganda. Det er også et hopp mellom det å stå på scenen foran 20.000 i Hollywood Bowl, og ha vært med på å oppføre ”Den Glemte Faktor” i ruinene av Krupp fabrikkene i Essen etter andre verdenskrig. Listen er lenger. Tid, sted og miljø er forskjellige, budskapet er det samme: å speile kampen mellom godt og ondt, rett og galt, i lys av Kristi bergpreken. Plante forsoning hvor hat gror.

Vi har snublet, og snubler. Vi når sjelden helt opp til våre visjoner. Det til tross, Kristus har gitt min familie enhetens gave, en felles målsetting som vi på ulik vis vandrer mot – utfordret til å nære, ikke tære, på samfunn og fellesskap.

I kappestrid mellom ismene taper sosialismen og kapitalismen stadig terreng til kynismen. Vi har oppnådd å skape det meningsløse samfunn ved å ta evighetsperspektivet ut av samfunnsvitenskapen. I dag står surrogatene i kø for å fylle tomrommet som Kristi liv og lære har etterlatt seg, takket være ikke-kristnes fordømmelse og kristnes forsømmelse.

Den neste store bevegelse i verden bør bli, må bli og kan bli en åndelig og moralsk renessanse. Alternativet til det er... et alternativ jeg kvier meg for å formulere.

Frank Buchman

FOTO: ARTHUR STRONG

Versene gjengitt på denne siden var en av Frank Buchmans favorittsalmer. Her hentet han sin næring og sitt perspektiv.

Oversettelse har jeg ikke evnet.

*When I survey the wondrous Cross
On which the Prince of Glory died,
My richest gain I count but loss,
And pour contempt on all my pride.*

*Forbid it, Lord, that I should boast,
Save in the Cross of Christ my God,
All the vain things that charm me most,
I sacrifice them to His blood.*

*Were the whole realm of nature mine,
That were an offering far too small.
Love so amazing, so divine,
Demands my life, my soul, my all.*

Isaac Watts.

Nytt navn

Ved inngangen til år 2000 ble Moralsk Opprustnings mange aktiviteter samlet under ”paraplyen” *Initiatives of Change/MRA*.

LITTERATURKILDER

- Adenauer, Konrad: *Adenauer: Erindringer 1945*; H. Aschehoug & Co., Oslo 1966;
- Alnæs, Karsten: *Historien om Norge. En ny arbeidsdag*. Gyldendal Norsk forlag, Oslo, 1999;
- Apenes, Sverre Inge og Grønner, Kjell: *Gud kan*. Luther Forlag, Oslo, 1984;
- Bjerkholt, Hans: *En større dimensjon, Et blad av norsk arbeiderbevegelse*. Eget forlag, 1981;
- Bjørklund, Oddvar: *Marcus Thrane*. Tiden Norsk Forlag, Oslo, 1951;
- Brunvand, Olav: *Smil og tårer i tukthus*. Tiden Norsk Forlag, Oslo, 1968;
- Bull, Trygve: *Mot Dag og Erling Falk*. J.W. Cappelens forlag, Oslo, 1955;
- Dick, B.: *Design for living, The Oxford Group's contribution to early AA*, Paradise Research Publications, San Rafael, California;
- Engelstad, Carl Fredrik (red.): *Kristen front*; Ansgar Forlag, Oslo, 1941;
- Engelstad, Carl Fredrik (red.): *Ronald Fangen – En mann og hans samtid*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1946;
- Fangen, Ronald; *En kristen verdensrevolusjon*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1935;
- Fangen, Ronald: *Kristendommen og vår tid*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1938;
- Foss, Wenche, i samarbeid med Sturle Scholtz Nærø: *Etterpå*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1999;
- Gundersen, Paul: *Tusen vingar – Upptäckter i krig och fred*. Idé och Kultur, Stockholm, 1995;
- Haddal, Ingvar: *Einar Lundby – Liv og helse*. Vårt Lands forlag, Oslo, 1979;
- Hambro, Carl Joachim: *Moderne mentalitet*, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1938;
- Hambro, Carl Joachim: *Liv og drøm*. H. Aschehoug & Co., Oslo; 1984;
- Hartberg, Øivind: *Onkel Lauritz*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1986;
- Henriques, Alf: *Kaj Munk*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1985;
- Hofmeyr, Agnes Leakey: *Beyond Violence*. Grosvenor Books, Johannesburg, 2000;
- Hope, Ludvig: *OXFORD-rørsla*. A/S Lunde & Co. Forlag, Oslo, 1936;
- Hovelsen, Leif: *All verden venter*, Land og Kirke, Oslo, 1958;
- Jarlet, Anders: *The Oxford Group – Group revivalism*, Lund University Press, Lund, 1995;
- Johnston, Douglas og Sampson, Cynthia: *Religion – The missing dimension of statecraft*. Oxford University Press, New York, 1994;
- Kolakowski, Leszek: *Mennesket uten alternativ. Den intellektuelle kommunist og hans dilemma i dag*. Gyldendal Norsk Forlag/Fakkelbok, Oslo, 1966;
- Kelley, Kitty: *His way – Biography of Frank Sinatra*, Bantam Press, London, 1986;

Lean, Garth: *Frank Buchman – A life*. Constable, London, 1985;

Lenin, V.I.: *On literature and art*. Progress Publisher, Moskva, 1970;

Lillevold, Fritz Rolf: *Doktor Einar Lundby – Trosvitne og sjelesorger*. Luther Forlag, Oslo, 2000

Lundby, Einar: *Han er vår fred*. Vårt Lands Forlag, Oslo, 1959;

Lyng, John: *Brytningsår. Erindringer 1923 – 1953*. J.W. Cappelens Forlag A/S, Oslo, 1972;

Marcel, Gabriel: *Håpets friske vind*. C.A. Reitzel, København, 1959;

Norborg, Sverre: *Vekkeren fra Aremark*. Luther Forlag, Oslo, 1979;

Oates, Joyce Carol: *Blond*. Pax Forlag A/S, Oslo, 2001;

Ording, Aake Anker: *Kulturdebatt og livssyn. Noen momenter til vurdering av forholdet mellom Arbeiderbevegelsen og Moralsk Opprustning*. Stensilert notat, Oslo, 1957;

Oxfordbevegelsen i Norge, Blix Forlag, Oslo, 1935;

Skard, Eiliv: *Verdier på marsj. Artikler og foredrag*. Dreyers Forlag, Oslo, 1989;

Sparre, Victor: *Stenene skal rope. Om kunst og frihet*. Tiden Norsk Forlag, Oslo, 1974;

Spoerri, Theophil: *Stillhetens dynamikk*. Ny Verden, Oslo, 1975;

Stolpe, Sven: *Kobbersmeden Aleksander*. Steenske Forlag, Oslo, 1936;

Strong, Arthur: *Preview of a new world*. Eget forlag, 1994;

Stubberud, Tore: *Victor Sparre*. Aventura Forlag, 1984;

Summers, Anthony: *Goddess – The secret lives of Marilyn Monroe*

Sorbø, Jan Inge: *Over dype svelg. Eit essay om Ronald Fangens aktualitet*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1999;

Trædal, Lasse: *Når ett lem lider. Fra Misjon bak Jernteppet til Norsk Misjon i Øst 1967 – 1992*. Eget forlag, 1992;

Tschudi, Stephan: ”Oxfordgruppen – Tilbakeblikk etter 50 år”. *Kirke og Kultur, Oslo, 1994*;

Valaker, Tormod: *Litt fascisme, herr statsminister. Historien om den borgerlige pressen og fascismen*. Forum, H. Aschehoug & Co. Oslo, 1999;

Vock, Franz Johan: *Zur bedeutung der Moral für die Politik: Eine Untersuchung der Arbeit der Moralischen Aufrüstung an drei fallbeispielen*. Doktoravhandling, Salzburg Universitet, 1989;

Vokso, Per: *I strid siden freden. Historien om Vårt Land 1945 – 1995*. Vårt Land A/S, 1994;

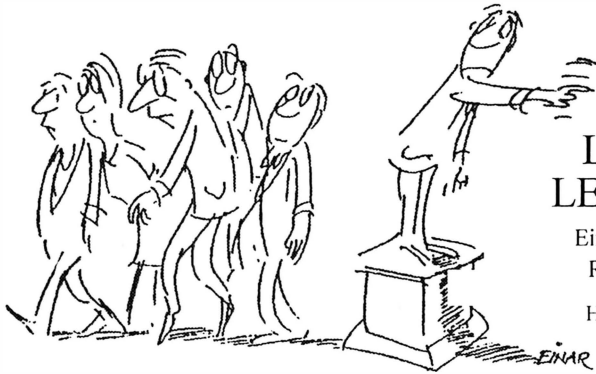
Wheen, Francis: *Tom Dribverg – his life and indiscretions*, Chatto and Nindus publishers, London, 1990;

Willoch, Kåre: *Minner og Meninger*. Schibsted forlag, Oslo, 1988;

Wyller, Egil A.: *Spor etter mennesket. Essays til minne om A. H. Winsnes*. H. Aschehoug & Co., Oslo, 1989;

Aarvik, Egil: *Smil i alvor. Fragmenter av et liv*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1985;

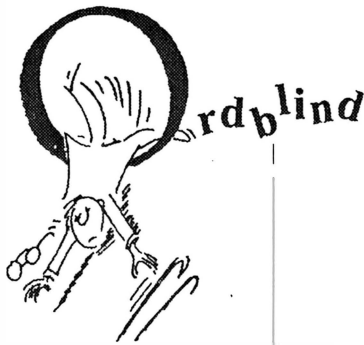
Åsen, Kjell: *Anne Grimdalen – Kunstner og medmenneske*. Lunde Forlag, Oslo, 1999.

LEDEREN LENGE LEVE

Einar Engebretsen og
Rigmor E. Grimso

Hjemmets Bokforlag

Einar Engebretsens egne
erfaringer som ordblind.
Agave Forlag

Artikler og tegninger fra
Drammens Tidende og
Arbeiderbladet.
Samlet og utgitt på Agave
Forlag 1996.

Einar Engebretsen

"Når man er kommet dit at man altid
trenger begivenheter og stimulanser
for ikke å kjede seg - har man ikke
da for alvor tapt sitt menneskeverd"?

Ronald Fangen